

GLOBALIZÁCIÓ ÉS TÁRSADALOM

Szöveggyűjtemény

Jövőgyetem könyvek

„Az 1990-es évek közepétől kibontakozó globalizációs folyamat legerőteljesebb hatásai a nemzetközi pénzügyek, a kereskedelem és a tőkebefektetések területén jelentkeznek. Az utóbbi két évtized számos ellentmondást hozott felszínre, amelyek visszavezethetők a világgazdaság nemzetközi szabályok segítségével történő kormányzása illetve a nemzeti gazdaságpolitikák céljai közötti különbségekre. A globalizáció jelenlegi szakaszához kritikusan viszonyuló közgazdászok és politikusok irreálisnak tartják a GATT rezsimet felváltó Világkereskedelmi Szervezet keretében létrehozott szabályrendszert.”

„A nyugati kultúra fő elemeinek tendenciózus lebontásáról beszélünk. Így megszabadulást a kereszténységtől, a tekintélytől, a családtól, a hierarchiától, az erkölcsiségtől, a hagyományoktól, a lojalitástól, a hazafiságtól, általában is a társadalmi konvencióktól. Hiszen amíg az egyes embernek szilárd hite van, vagy akár csak reménykedik abban, hogy Isten kegyelméből rendelkezik azokkal a szellemi képességekkel, amelyekkel meg tudja oldani a társadalmi létezés problémáit, addig nem kerül olyan reménytelen helyzetbe, hogy megoldásként a mindent elsöprő, a társadalmat alapjaiban felforgató forradalmat válassza.”

„A tolerancia relativista ideológiája, amely a modern világban mindennek fölött álló vezérelvként jelenik meg, az ember, a kultúra és a vallás metafizikai lényegének a tagadásával lehetséges. A toleranciára hivatkozva tagadni az abszolút igazságra való igényt, nem vallások közötti békét hoz el, hanem magával a vallással, a vallásos emberrel, az ember legbelső lényegével szemben indít háborút. A relativizmus diktatúrája közvetlen szembefordulást jelent a katolikus keresztény hittel, és annak teljes (kulturális, társadalmi, tudományos, művészeti) örökségével.”

Szerzők:

Matus János professor emeritus, az MTA doktora, a John Henry Newman Intézet oktatási igazgatója

Kertész-Bakos Ferenc a Wekerle Sándor Üzleti Főiskola kutatóprofesszora, a John Henry Newman Intézet igazgatója

Fülep Dániel a Wekerle Sándor Üzleti Főiskola tudományos munkatársa, a John Henry Newman Intézet kutatója

GLOBALIZÁCIÓ ÉS TÁRSADALOM

Szöveggyűjtemény

A Jövőegyetem könyvek a 2015. évi Báthory-Brassai Nemzetközi Multidiszciplináris Tudományos Konferencia társadalompolitikai előadásából válogatta szöveggyűjteményét.

A téma diplomáciai, politikai, társadalomfilozófiai és teológiai megközelítésekor érzékelhetők az előadók következtetéseinek és véleményalkotásainak különbségei, ugyanakkor a szöveggyűjtemény jól körülhatárolja az új kultúraként is értékelhető globalizációs folyamat interdiszciplináris jegyeit.

A Jövőegyetem könyvek sorozatot szerkeszti:

Kertész-Bakos Ferenc

ISSN 2416-0482

©Kertész-Bakos Ferenc

2015

©Matus János, Kertész-Bakos Ferenc, Fülep Dániel

ISBN 978 615 80263 0 7

A Jövőegyetem könyvek sorozatot kiadja:

John Henry Newman Oktatási Központ Kft.

7622 Pécs, Siklói út 22.

Felelős kiadó: Ferenczné Savanya Anett

Címlapkép: Bábel tornya, id. Pieter Brueghel

Tartalom:

A globalizáció gazdasági, politikai és társadalmi hatásai
(Matus János)

A globalizáció történelmi előzményei
A globalizáció második szakasza
Nemzetközi pénzügyek
Nemzetközi kereskedelem
Nemzetközi tőkemozgások
A globalizáció hatásai és következményei

Globális etika – a morális igazság mint többségi gyakorlat
(Kertész-Bakos Ferenc)

Kulturális terrorizmus
Kulturális marxizmus és politikai korrektség
Morális igazság mint többségi gyakorlat
Globális etika

A tolerancia diktatúrája mint új vallásháború
(Fülep Dániel)

A tolerancia mibenléte
A tolerancia fogalmi megközelítése
A keresztény tolerancia
A tolerancia, mint alapvető keresztény magatartás
A tolerancia határai
A katolikus Egyház, mint a tolerancia alanya és tárgya
A kereszténység önazonossága
A Katolikus Egyház egyedülálló volta – Dominus Iesus
A vallási tolerancia, vallásszabadság
Extra Ecclesiam nulla salus
A tolerancia elfajzása – Jegyzet a tolerancia diktatúrájának tüneteiről
“Mi az igazság?” (Jn 18,38)
A kultúra a megismert igazság közösségi kifejeződése
Tolerancia a kultúrák között
Az igazság tagadása a kultúra tagadását is jelenti
A vallások különbözősége
Az igazság keresésének főbb zsákutcái
A tolerancia diktatúrájának bukása

A globalizáció gazdasági, politikai és társadalmi hatásai

1. A globalizáció történelmi előzményei

A globalizáció lényegéről, eredetéről és hatásairól számos nézet került a szakmai és a szélesebb nyilvánosság elé az elmúlt években és évtizedekben. A vélemények a globalizáció már ma is érzékelhető, de még inkább a jövőben várható hatásainak megítélésével kapcsolatban ütköztek a legélesebben. Nem kevésbé élénk érdeklődést váltott ki a globalizáció jelenlegi folyamata változatlan folytatásának vagy esetleges visszafordításának a kérdése is. Mindenesetre a globalizáció lényegének meghatározásában az álláspontok közelebb kerültek egymáshoz, köszönhetően annak, hogy kormányzati tisztségviselők, tudományos kutató intézmények munkatársai és az üzleti világ képviselőinek részvételével számos nemzetközi erőfeszítés történt a folyamat jobb megértése céljából.

Számos elemzés következtetéseinek összesítése alapján megállapítható, hogy a globalizáció egyre szorosabb kapcsolatrendszer hoz létre az államok között, erősíti a kölcsönös függőséget, egy olyan mindenütt jelen lévő „mega trendnek” tekinthető, amely lényeges hatást gyakorol valamennyi nagy nemzetközi folyamatra az információ, a technológia, a tőke, az áruk, a szolgáltatások és az emberek egyre növekvő áramlásán keresztül.¹

Amennyiben elfogadjuk a globalizáció folyamat jellegét, indokolt annak kezdetét, folytatását és esetleges végét is vizsgálat tárgyává tenni. Barry Buzan és Richard Little angol kutatók a világtörténelmi folyamat elemzése során jutottak arra a következtetésre, hogy a 19. század közepére földrajzi értelemben kialakult a globális nemzetközi rendszer, amelynek alapjait az emberiség a megelőző évezredek során rakta le. A globális nemzetközi rendszer kialakulását elősegítő tényezőket a szerzők két csoportra osztották: fizikai technológiák csoportjára és társadalmi technológiák csoportjára. A fizikai technológiák között bemutatták a hadviselés, a szállítás és a hírközlés eszközeinek fejlődését. A társadalmi technológiák sorában különös figyelmet fordítottak az írásbeliség fejlődésére, a kereskedelemre, a világvallások terjedésére és a diplomáciai módszerek

¹ Report of the National Intelligence Council's 2020 Project: Mapping the Global Future, Washington DC, 2004, USA Government Printing Office, 10. oldal

kialakulására és fejlődésére. A technológiák két csoportját összefoglalóan interakciós képességként jellemezték.

Az interakciós képességek fejlődése hozzájárult mind magasabb rendű politikai közösségek létrejöttéhez, mind a közöttük létrejövő kapcsolatok (interakciók) magasabb szintre emeléséhez. A két angol kutató szerint ebbe a világtörténelmi folyamatba ágyazható az a fejlődés, amely az emberiséget a gyűjtögető és vadászó csoportok prehisztorikus korától elvezette a modern nemzetállamok és a globális nemzetközi rendszer korába.²

Buzan és Little a politikai közösségek közötti interakciók négy területét különböztette meg annak alapján, hogy hol történtek a közösségek által alkotott rendszert leglényegesebben érintő változások. A négy terület: a katonai-politikai, a gazdasági, a társadalmi-kulturális és a természeti környezeti szektor. A szerzők hangsúlyozták, hogy míg a katonai-politikai szektorban, történelmileg a politikai hatalmat gyakorló elitek dominanciája érvényesült, addig a többi szektorban váltakozó intenzitással a társadalom civil csoportjai is szerepet kaphattak. Történelmi példákkal bizonyították, hogy a gazdasági, konkrétan a kereskedelmi interakcióknak sikerült legyőzni a legnagyobb földrajzi távolságokat. Megkülönböztették a kooperációra és a konfliktusokra épülő interakciókat. Az előbbi csoportba sorolták a kereskedelmet, a másodikba a háborúkat.³

A földrajzi értelemben vett globális nemzetközi rendszer első nagy eredménye a nemzetközi kereskedelem jelentős növekedése volt azt követően, hogy az angol Parlament 1846-ban visszavonta az úgynevezett „Gabona Törvényeket”, amelyek lényege az angol farmerek védelme volt külföldi versenytársakkal szemben. Angliában ekkor már létezett a szabad kereskedelem koncepciója, amelyet Adam Smith közgazdász tett közzé 70 évvel korábban megjelent „A nemzetek gazdagsága” című könyvében, azonban elméletének alkalmazására csak a protekcionista törvények visszavonása után kerülhetett sor. A törvénymódosítások után az angol kormány kétoldalú szerződések sorozatával készítette a többi európai államot a nemzetközi kereskedelem előtt álló akadályok lebontására. A brit diplomáciai erőfeszítéseket hatékonyan támasztotta alá a brit haditengerészet, amely a kor legerősebb katonai képességének számított. A globalizációnak ebben az első szakaszában korábban nem tapasztalt

² BUZAN, Barry – LITTLE, Richard: *International Systems in World History*, Oxford, 200, Oxford University Press, 241 – 346. oldal

³ BUZAN, Barry – LITTLE, Richard: *International Systems in World History*, Oxford, 2000, Oxford University Press, 68 - 89. oldal

méretűvé vált az árul, a tőke és az emberek áramlása az államok, földrajzi régiók és kontinensek között. Mindezek a fejlemények optimizmussal töltötték el Európa számos országának polgárait, akik a gazdagodás reménye mellett egy békés időszak eljövételében is bíztak.⁴

Amíg a gazdaság területén egyre intenzívebbé váltak az interakciók, a katonai-politikai területen erősödött a stratégiai rivalizálás. Miközben már több mint egy évtizede folyt a haditengerészeti versengés Anglia és Németország között, az első világháborút közvetlenül megelőző években az angol Lloyds biztosító társaság biztosította a német kereskedelmi flottát. A Lloyds elnöke a Brit Birodalmi Védelmi Bizottság által szervezett meghallgatáson 1912 februárjában kijelentette, hogy egy esetleges háború esetén a német kereskedelmi hajókban az angol haditengerészet által okozott károkat a társaságnak meg kellene téríteni. Norman Angel, angol újságíró, a „Nagy Illúzió” című, 1910-ben megjelent könyvében arra a következtetésre jutott, hogy „...a háború gazdasági előnyei olyannyira illuzórikusak, a kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok az országok között olyan szorossá váltak, hogy egyetlen racionálisan gondolkodó ország sem forgathatja a fejében, hogy háborút indítson”.⁵ Az első világháború az általános várakozások ellenére kitört. A háborúban közvetlenül vagy közvetett módon rész vett államok száma, az emberéletben és anyagi javakban okozott pusztítás nagysága, a háború térben és időben való kiterjedtsége okán joggal nevezhetjük az első világháborút az első globális háborúnak.⁶

A világháború megszakította az államok közötti intenzív kereskedelmi és pénzügyi kapcsolatok folyamatát. A szabad kereskedelem gyakorlatát felváltotta a protekcionizmus, a belső piacok védelme az importtal szemben. Az import korlátozását és az export támogatását az államok nemzeti valutáik egyoldalú kompetitív leértékelésével érték el. Ez a gyakorlat vitákat és éles érdekkonfliktusokat okozott az államok kapcsolataiban. A fél évszázaddal korábban kezdődött globalizáció megszakadt. A világ gazdaság korábbi rendjének felbomlásához hozzájárult az a tény, hogy Anglia vezető szerepe jelentősen meggyengült, ezért nem volt képes fenntartani a 19. század második felében kialakult, az arany sztenderdre épülő stabil nemzetközi pénzügyi rendet. A szakirodalom „hegemonikus stabilitásnak” nevezi Anglia gazdasági hatalma segítségével

⁴ GRIECO, Joseph – IKENBERRY, John: *StatePower + World Markets. The International PoliticalEconomy*, New York, 2013, W.W. Norton &Company, 4. oldal

⁵ AHAMED, Liaquat: *A pénzvilág urai*, Budapest, 2012, Corvina, 36-37. oldal

⁶ MATUS János: *Az első globális háború*, *Theologiai szemle*, 2014, 3. szám, *A Magyar Egyházak Ökumenikus Tanácsa*, 170. oldal

a 19. század második felében fenntartott nemzetközi gazdasági rendet. Gazdasági hatalma alapján a két világháború között az Egyesült Államok képes lett volna átvenni Anglia szerepét, azonban politikailag erre még nem volt felkészülve.⁷

2. A globalizáció második szakasza

2.1. Nemzetközi pénzügyek

A világgazdaság vezetésében szerepcserét végrehajtó két nagyhatalom, az Egyesült Államok és Anglia képviselői már a második világháború alatt konzultációkat folytattak a háború utáni nemzetközi pénzügyi rendről. Kezdeményezésükre jött létre 1944 júliusában 44 állam kormánya képviselőinek részvételével az Egyesült Államokban egy Bretton Woods nevű kisvárosban az új pénzügyi rendszer alapjait meghatározó konferencia. A konferencia döntéseit alapvetően meghatározta az a következtetés, hogy a nemzetközi pénzügyi rendszer stabilitását nem lehet a piaci erőkre bízni, szükség van a kormányok által elfogadott szabályok alkalmazására. Egyetértés alakult ki abban, hogy a stabilitást a nemzeti valuták rögzített árfolyama biztosítja, amelytől legfeljebb 1 százalékos eltérés lehetséges mindkét irányban. Az Egyesült Államok vezető szerepet vállalt az új rendszer fenntartásában azzal, hogy a dollár árfolyamát aranyban rögzítette: 1 uncia arany értéke egyenlő volt 35 USA dollárral.⁸ A konferencia résztvevői kötelezettséget vállaltak a nemzeti valuták átválthatóságának visszaállítására, ami az 1950-es évek végén be is következett. A Bretton Woods-i (továbbiakban BW) konferencián létrehozott nemzetközi intézmények közül a Nemzetközi Valutaalap feladatként határozták meg a kialakított rendszer fenntartását.

A háborút követő években, Európában és Ázsiában központi feladat volt a gazdaságok talpra állítása, a háború okozta károk felszámolása. Az újjáépítést jelentősen hátráltatta a pénzhiány. Az Egyesült Államokkal kialakított politikai és gazdasági kapcsolatok hozzájárultak ennek a problémának a megoldásához azzal, hogy az Egyesült Államok segélyeket nyújtott (Marshall segély), megnyitotta belső piacát partnerei előtt, amely lehetővé tette számukra az export bevételek növelését, katonai támaszpontokat létesített szövetségesei területén, ahol a helyi

⁷ GILPIN, Robert: *The Political Economy of International Relations*, Princeton, 1987, Princeton University Press, 127 – 131. oldal

⁸ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 14-17. oldal

állampolgárok dollár bevételekre tettek szert. Mindezek következtében jelentősen növekedett a külföldön felhalmozott dollár mennyisége, amely a BW rendszer első megingásához vezetett. Az amerikai vezető szerep része volt ugyanis az a vállalás, amely szerint papír dollárt a meghatározott árfolyamon az Egyesült Államok központi bankja aranyra cserélte. Az 1960-as évek elejére számos spekulációs kísérlet történt, amely veszélyt jelentett az amerikai aranytartálékokra nézve. Számos ország központi bankja és a bázeli Nemzetközi Fizetések Bankja közreműködésével piaci műveletek alkalmazásával sikerült időleges megoldást találni, de a kötött valutarendszert fenyegető veszélyeket nem sikerült véglegesen megszüntetni.⁹

Az 1960-as évek elejétől az amerikai és az európai bankok megkezdték külföldi terjeszkedésüket, egyre több bankfiókot létesítettek külföldön. Ezzel párhuzamosan a multinacionális vállalatok nemzetközi pénzügyi tevékenysége is megélénkült a termelés internacionalizálódása következtében. A pénzügyi tranzakciók volumenének növekedését az is magyarázza, pénzügyi spekulánsok igyekeztek hasznot húzni a kamatlábakban meglévő különbségekből és a nemzeti valuták közötti átváltási arányok lehetséges változásaiból.

Részen a külföldön felhalmozott papír dollárok, részben a megnövekedett nemzetközi pénzügyi tranzakciók nyomásának hatására az Egyesült Államok egy olyan döntési kényszer elé került, amely lényegében a BW rendszer végéhez vezetett. 1971 augusztusában Nixon elnök bejelentette, hogy az Egyesült Államok a továbbiakban nem teljesíti azt a vállalását, hogy a papír dollárt aranyra cseréli. A döntés időpontjában az amerikai központi aranytartalék 10 milliárd dollár volt és azzal szemben 80 milliárd dollár értékű papírpénz volt külföldön. A Nixon döntéssel megszűnt a dollár aranyra való átválthatósága, ezzel a BW rendszer megszűnt. Az amerikai pénzügyi rendszert érintő további döntések 10 százalékos importadót vezettek be a tartós használati cikkekre, majd 10 százalékkal leértékelték a dollárt. A döntések hatásai döntően Nyugat-Németországot és Japánt érintették, mivel megdrágították az Egyesült Államokba irányuló exportot.¹⁰

A BW rendszer megszűnése után a pénzpiacok egyre nagyobb hatást kezdtek gyakorolni az államok gazdaságpolitikájára. A kötött valuta

⁹ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 17 – 20. oldal

¹⁰ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 24. oldal

árfolyam rendszer megszűnése és a lebegő árfolyam rendszer 1973 után történt tényleges megvalósulása fokozta a bizonytalanságot nemcsak a pénzügyi rendszerben, hanem a nemzetközi kereskedelmi rendszerben is. Az elméleti közgazdaságtan feltételezése szerint a pénzpiacok képesek a racionális viselkedésre. Dani Rodrik amerikai közgazdász szerint a pénzügyi spekulánsok egy bizonyos pontig képesek a racionális viselkedésre, azonban egy bizonyos ponton túl a mániák és pánikok lesznek úrrá a piacon és a piac viselkedése irracionálissá válik. Az 1800 óta bekövetkezett válságok tapasztalatai szerint a nagy nemzetközi tőkemozgások ismétlődően bankválságokat okoznak. 2007-ben, egy évvel a legutóbbi pénzügyi válság kirobbanása előtt, az egy nap alatt végrehajtott devizaműveletek összege kilencvenszer nagyobb volt, mint az egy napra jutó világkereskedelmi tranzakciók összessége.¹¹

Az 1980-as évektől a gazdaságpolitikai gyakorlatban a dereguláció és liberalizáció előtérbe kerülésével még nagyobb hangsúlyt kapott a pénzügyi piac racionalitása és önszabályozó képessége. Az innováció jelszavával pénzügyi termékek sokasága jelent meg, amelyek a legtöbb esetben érthetetlenek voltak a fogyasztók többsége számára. 1989-ben a Washingtoni Konszenzus néven vált ismertté az a gazdaságpolitikai érvrendszer, amely a fenntartható gazdasági fejlődés leghatékonyabb receptjének címére tartott igényt. A már korábban alkalmazott dereguláció és liberalizáció mellett a várható nemzetközi politikai változásokra való tekintettel – a szovjet ellenőrzés alatt lévő politikai és gazdasági rendszerek összeomlása – a privatizációt, az állami tulajdon megszüntetését is napirendre tűzte. A Washingtoni Konszenzus megjelenésével fémjelzett komplex gazdaságpolitikai irányelv rendszer betetőzése volt Ronald Reagan és Margaret Thatcher által elindított fordulatnak az amerikai és a brit gazdaságban, amelynek lényeges eleme volt a kormányzati beavatkozás csökkentése a pénzpiacok működésébe. Jól jellemzi ezt a hangulatot Alan Greenspan-nek, a Federal Reserve volt elnökének „A zűrzavar kora” című könyvében közreadott gondolata, amely szerint: „Bármely befektetési magatartást érintő kormányzati megszorítás csorbítaná a kockázatvállalást, amely nélkülözhetetlen a kockázati alapoknak ahhoz, hogy a világgazdaság működéséhez – különösen az Egyesült Államok gazdaságához – hozzájárulhassanak. Miért akarjuk meggátolni a Wall Street méheinek beporzó tevékenységét?”¹²

¹¹ RODRIK, Dani: *A globalizáció paradoxona*, Budapest, 2014, Corvina, 144 – 151. oldal

¹² GREENSPAN, Alan: *A zűrzavar kora. Kalandozások az új világban*, Budapest, 2008, HVG Könyvek, 438. oldal

A Federal Reserve egy későbbi elnöke nem osztotta Greenspan optimizmusát a pénzügyi rendszer deregulációjával kapcsolatban. Dani Rodrik idézi Ben Bernanke véleményét, amely szerint: „...talán megbocsátható, ha valaki úgy véli, hogy szemben azzal, amit előzetesen gondoltunk, a pénzügyi innovációtól elvárt előnyök nem nagyon jelentkeztek”.¹³

Az Egyesült Államok jelentős változásokat vezetett be pénzügyi rendszerébe 1999-ben, a Gramm – Leach – Bliley törvény elfogadásával, amely lehetővé tette az USA államai közötti bankügyleteket, illetve megengedte, hogy az amerikai pénzügyi intézmények végezhesenek kereskedelmi, befektetési és biztosítási tevékenységeket korlátozás nélkül. 1933-ban ugyanis a gazdasági válság tanulságaként az amerikai Kongresszus a Glass – Steagall törvénnyel szétválasztotta az említett pénzügyi területeket, mivel az általános vélemények szerint az univerzális bankolás átláthatatlansága hozzájárult az 1929-es válsághoz. Az 1990-es években az amerikai pénzügyi intézmények kitartóan lobbiztak a korlátozás megszüntetése érdekében, ami 1999-ben az új törvénnyel bekövetkezett.¹⁴ Az Egyesült Államok pénzügyi intézményeinek tevékenysége a törvényi változások következtében átláthatatlanabbá és ellenőrizhetetlenebbé vált. A rendszer átláthatatlanságához nagymértékben hozzájárult a különböző pénzügyi (nyugdíj, egészségügyi, biztosítási) alapok tevékenységének engedélyezése a hagyományos pénzügyi tevékenységek területén. Paul Krugman amerikai közgazdász szerint káros volt az úgynevezett „árnyék bankolás” engedélyezése megfelelő szabályozás nélkül. Az „árnyék bankolás” kategóriájába tarozó pénzügyi intézmények nagy kockázatokkal járó pénzügyi műveleteket hajtottak végre és hozzájárultak az Egyesült Államokban a 2008 őszi pénzügyi válság kirobbanásához.¹⁵

Dani Rodrik szerint a pénzügyi globalizáció kiábrándító eredményre vezetett. A gazdaságukat megnyitó országok nagyobb kockázattal szembesültek, anélkül hogy ellentételezésként magasabb gazdasági növekedési ütemet értek volna el.¹⁶ A Washingtoni Konszenzus általános elfogadása utáni időszakban számos nemzetközi pénzügyi válság tört ki. Kiemelkedik közülük az 1994 – 1995-ös mexikói válság, az 1997 – 1998-as ázsiai válság és természetesen a 2008 őszén kezdődött és máig ható

¹³ RODRIK, Dani: *A globalizáció paradoxona*, Budapest, 2014, Corvina, 170. oldal

¹⁴ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 44. oldal

¹⁵ KRUGMAN, Paul: *End this Depression Now*, New York, 2012, W.W. Norton & Company, Inc. 63. oldal

¹⁶ RODRIK, Dani: *A globalizáció paradoxona*, Budapest, 2014, Corvina, 151. oldal

pénzügyi válság, amely az Egyesült Államokban kezdődött, mint jelző válság, amelynek során az ingatlanpiacon bekövetkező gyors felfutást hirtelen zuhanás követte.¹⁷ A 2008-as válság egyértelműen cáfolja az elmélet azon állítását, amely szerint a pénzügyi piacok racionálisan viselkednek. Paul Krugman gondolatmenete szerint növekvő gazdaságokban ösztönzés van mind a kölcsönzők mind a kölcsönt felvevők oldalán a tevékenység aktivizálására a nagyobb profit megszerzése érdekében. Jellemzően így van ez növekvő ingatlanárak – telkek és lakások – esetében. Szerinte fontos közben figyelemmel kísérni a kölcsönzött pénzmenyiség arányát a nemzeti jövedelemhez. Összehasonlította az amerikai háztartások adósságai arányának alakulását a nemzeti jövedelemhez és úgy találta, hogy 2006-ban meghaladta az 1929-ben, a válság előtt elért szintet. Arra a következtetésre jutott, hogy magas adósságszint esetén bármely kiszámíthatatlan negatív fordulat a gazdaságban az ingatlanárak zuhanásához és a pénzügyi források elapadásához vezethet. Következtetése alátámasztásához Krugman felhasználta Hyman Minsky amerikai közgazdász elméletét, amely a haszonszerzésre irányuló pszichológiai motivációval magyarázza a pénzügyi válságok ciklikus ismétlődését.¹⁸

A nemzetközi pénzpiacok folyamatos átalakulása a BW rendszer megteremtésétől annak bukásán keresztül a mai napig a nemzetközi kapcsolatok egyik leginstabilabb szféráját alkotta. A hidegháború első két évtizedében érvényesült az Egyesült Államok egyértelmű vezető szerepe. A gazdasági hatalmi egyensúlyok eltolódása azonban szükségessé tette a szorosabb partneri együttműködést az Egyesült Államok és politikai szövetségesei között. Ennek következtében a vezető szerep helyett a közös kormányzás feladatai kerültek előtérbe. A több szereplő részvételével gyakorolt közös kormányzás azonban egyre határozottabban hozta felszínre a nemzeti érdekek és a közös szabályozás közötti feszültségeket. Közben a közgazdasági elméletben is folytatódik a vita arról, hogy szükség van-e egyáltalán nemzetközi kormányzásra, célszerű-e szabályokkal korlátozni a pénzpiacok működését, vagy a gazdasági források felhasználása szempontjából a leghatékonyabb megoldást, a pénzpiacok önszabályozó képességére való támaszkodást célszerű választani. Az elmúlt két évtized pénzügyi válságaiból levont következtetés, amely szerint a jövőbeni válságok elkerülésének legfontosabb feltétel a nemzeti pénzügyi rendszerek megerősítése, fontos szempont marad a nemzeti kormányok számára. Alapvető dilemma marad azonban, hogy fenntartható-e az elmúlt

¹⁷ KRUGMAN, Paul: *End this Depression Now*, New York, 2012, W.W. Norton & Company, Inc. 68. oldal

¹⁸ KRUGMAN, Paul: *End this Depression Now*, New York, 2012, W.W. Norton & Company, Inc. 46 - 50. oldal

fél évszázadban kialakult konszenzus a világgazdaságban való szabadabb pénzáramlásról azon bonyodalmak közepette, amelyeket a globalizáció okozott.¹⁹

2.2. Nemzetközi kereskedelem

Multilaterális tárgyalási fórumokon a nemzetközi kereskedelem három évvel később jelent meg, mint a nemzetközi pénzügyek. A nemzeti érdekek és a nemzetközi szabályozásra irányuló törekvések a kereskedelemben élesebben ütköztek, mint a pénzügyekben. A két világháború között a nemzetközi kereskedelem területén is jelentős visszalépések történtek a szabad kereskedelemtől a protekcionizmus irányában. Az Egyesült Államokban az 1930-ban elfogadott Smoot – Hawley törvény például, az egyik legszigorúbb import korlátozó törvény volt abban a korban.²⁰ A világkereskedelem zavaraiából eredő nehézségek azonban fokozatosan ismét a kereskedelem liberalizálására irányították a figyelmet. A viták során a nyitott nemzetközi kereskedelmi rendszert összefüggésbe hozták a nemzetközi békével, azzal a feltételezéssel, hogy a kettő kölcsönösen feltételezi és elősegíti egymást.

A nemzetközi kereskedelem szabályozására az első kísérlet 1947-ben a Havannában rendezett konferencián történt, ahol megállapodásokat írtak alá a kereskedelmi kapcsolatok szabályozásáról, többek között egy Világkereskedelmi Szervezet létrehozásáról. A havannai konferencián kiderült, hogy számos kérdésben a gazdaságilag legfejlettebb államok képviselői sem értenek egyet. Anglia például az akkor még létezett gyarmati területekkel való kereskedelemben a preferenciális rendszer fenntartása mellett foglalt állást, az Egyesült Államok azonban határozottan ellenezte ennek a rendszernek a fenntartását. A Havannában aláírt megállapodások közül a Világkereskedelmi Szervezet létrehozása nem valósult meg, mert az amerikai Törvényhozásban a képviselők leszavazták. Létrejött viszont az Általános Vám és Kereskedelmi Megállapodás (GATT), amely az ipari termékek nemzetközi kereskedelme előtti akadályok fokozatos lebontását tűzte ki célul. A GATT szabályok tiltották a dömping, a kormányzati támogatások és a mennyiségi korlátozások alkalmazását a nemzetközi kereskedelemben. A résztvevő kormányok megállapodtak a legnagyobb kedvezmény elvének értelmezésében és alkalmazásában, amely a gyakorlatban azt jelentette,

¹⁹ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 59 – 60. oldal

²⁰ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 66. oldal

hogy egy adott országból származó termékkel kapcsolatban adott kedvezményeket a kedvezményt adó állam köteles alkalmazni bármely partnerországból származó azonos termékre.²¹

A nemzetközi pénzügyekhez hasonlóan az Egyesült Államok vezető szerepet vállalt a nemzetközi kereskedelemmel kapcsolatos tárgyalások szervezésében is. A munka döntő része a GATT keretében szervezett kereskedelmi tárgyalási fordulókra zajlott. 1947 és 1986 között nyolc tárgyalási fordulóra került sor, amelyek jelentős csökkenést eredményeztek a nem mezőgazdasági termékek vámtételeiben. Ezen időszak alatt a mezőgazdasági termékeket érintő vámokat nem sikerült csökkenteni. A vámok csökkentése hozzájárult a világkereskedelem volumenének növekedéséhez és a GATT rendszerben résztvevő államok gazdasági fejlődéséhez.

Az 1960-as évek végétől fontos változások jelei voltak tapasztalhatók a nemzetközi kereskedelmi rendszerben. A nemzetközi politika elmélet az erősödő kölcsönös függőségben látja annak a magyarázatát, hogy mind a pénzügyekben, mind a kereskedelem területén fokozódott a nemzeti érzékenység a függőséggel együtt járó külső hatásokkal szemben. Ezt a trendet erősítették a világ gazdaság struktúrájában bekövetkezett változások. Az élők munkája igényes iparágak súlypontja a gazdaságilag fejlett államokból fokozatosan áttevődött az új iparosodó államokba. A termékek árában megjelentek a lényegesen eltérő munkajogból és környezetvédelmi szándékból eredő különbségek. Az általános válasz erre a problémára a protekcionizmus új, burkoltabb formáinak megjelenése a nemzetközi kereskedelemben. Olyan, import korlátozó intézkedések jelentek meg, mint új kormányzati beszerzési politikák, új egészségügyi és környezetvédelmi szabályok. Ezen túl a GATT szabályok lehetővé tették, hogy az átmeneti gazdasági nehézségekkel küzdő államok időlegesen eltérjenek a szabályoktól például olyan esetben, amikor versenyképtelen, vagy kezdő vállalkozásaikat védeni akarják az import versenyével szemben. Ez a megengedő szabály feltételezte, hogy az adott állam egyébként elkötelezte magát a liberális kereskedelem elvei mellett. A szakirodalom „beágyazott liberalizmusnak” nevezi ezt a GATT rendszerre jellemző megoldást.²²

A nemzetközi pénzügyek területén a lebegő árfolyamrendszer, a nemzetközi kereskedelemben az új protekcionista tendenciák megjelenése

²¹ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 68 - 69. oldal

²² GRIECO, Joseph – IKENBERRY, John: *StatePower + World Markets. The International Political Economy*, New York, 2013, W.W. Norton & Company, 222. oldal

és a közel keleti konfliktusok okozta energia árrobbanás más tényezőkkel együtt a világgazdaság növekedésének lelassulásához vezetett az 1970-es évektől. Erre az időszakra tehető az adósságválság elmélyülése, amely a gazdaságilag kevésbé fejlett államokat sújtotta elsősorban. Számos politikus és közgazdász úgy vélte, hogy ezek a fejlemények már a GATT rendszer létét fenyegetik. Ezért az 1986-ban kezdődött Uruguayi kereskedelmi tárgyalási forduló feladatává tették a megoldás keresését. A gazdaságilag fejlett államok a GATT átalakításában látták a megoldást, a gazdaságilag fejlődő államok – harmadik világ – egy új nemzetközi intézmény létrehozását javasolták. A gazdaságilag fejlett államok – mindenekelőtt Anglia és az Egyesült Államok – három új probléma napirendre tűzését szorgalmazta, amelyeket a GATT nem szabályozott: a szolgáltatásokat, a szellemi tulajdon védelmét és a kereskedelmi jellegű befektetéseket. Hat évig tartó tárgyalások után sikerült megállapodni a kormányok képviselőinek a megoldásról, amely végül egy új szervezet, a Világkereskedelmi Szervezet (WTO) létrehozása volt. A tárgyalások felgyorsításához és befejezéséhez hozzájárult az amerikai kormány, személyesen Clinton elnök, aki az 1990-es évek elején javaslatot tett egy csendes óceáni gazdasági együttműködési szervezet létrehozására is, ezzel is ösztönözvén európai partnereit a megegyezésre. Végül a WTO-t létrehozó egyezményt 1994 áprilisában írták alá a marokkói Marrakechben, amely 1995 januárjában lépett hatályba. Az új egyezmény szabályokat alkotott a szolgáltatásokról, a szellemi tulajdon védelméről és a kereskedelemmel kapcsolatos befektetésekről. Fontos új eleme a kereskedelmi vitákat rendező kötelező érvényű mechanizmus. A megállapodást 124 állam képviselői írták alá, Kína 2001-ben csatlakozott a szervezethez.

Dani Rodrik szerint a WTO létrehozása megváltoztatta annak a rendszernek a jellegét, amelyet a GATT keretében hoztak létre, egyben jelezte egy újfajta globalizáció beköszöntét. A korábbi rendszerben az államoknak lehetőségük volt prioritásként kezelni a nemzeti érdekeket és a belpolitikai megfontolásokat. A WTO által bevezetett rendszerben a nemzetközi kereskedelmi és pénzügyi folyamatoknak rendelőttek alá a nemzeti gazdaságpolitikák. A gazdasági globalizáció új szakasza, amelyet Rodrik hiperglobalizációnak nevez, önmagáért való játék lett, amelynek lényeges követelményei: az alacsony vállalati adózás, feszes költségvetési politika, dereguláció és a szakszervezetek hatalmának gyengítése.²³ A WTO ellen számos tömegtüntetés zajlott az elmúlt két évtizedben, gyakran

²³ RODRIK, Dani: *A globalizáció paradoxona*, Budapest, 2014, Corvina, 112. oldal

erőszakos akciók kíséretében. Az 1999 novemberében az Egyesült Államokban, Seattle-ben szervezett WTO csúcstalálkozót a tüntetők megghiúsították.

A közgazdasági elméletben vita van a szabad kereskedelem hatásairól. A klasszikus elmélet szerint a korlátozásmentes kereskedelemről minden résztvevő hasznot húzhat, mert szakosodhat azon termékek előállítására, amelyeket a rendelkezésére álló termelési tényezőkkel (tőke, föld, munka) a leghatékonyabban előállíthat. Ez a lényege a „komparatív előnyök” elméletének, amely jelenleg is erős hatást gyakorol a közgazdasági gondolkodásra. Robert Gilpin amerikai közgazdász azonban arra a következtetésre jutott, hogy a kormányoknak számos lehetősége van a termelési tényezők manipulálására, mesterségesen lehet előnyöket teremteni a tudomány és technika segítségével, amelyeket helyesebb „kompetitív előnyöknek” nevezni. Ezen túl a vállalatokon belül – mindenekelőtt a multinacionális vállalatok esetében – folytatott kereskedelem terjedése alapvető változásokat idézett elő a kereskedelem jellegében és megítélésében. A viták ellenére Gilpin arra a következtetésre jut, hogy a kereskedelem hozzájárult a jólét növeléséhez az egész világon, de ezzel párhuzamosan olyan problémák is felmerültek, amelyek a kereskedelmi rendszer politikai alapjainak aláásásával fenyegetnek.²⁴ Dani Rodrik erőteljesebb kritikát fogalmaz meg a szabad kereskedelem hatásaival kapcsolatban. Szerinte a nemzetközi kereskedelem lényegesen átrendezi a jövedelmek elosztását országokon belül. Egyes csoportok nyernek, más csoportok veszítenek. Lényeges kérdés, hogy milyen a két csoport egymáshoz való aránya és hogyan hat ez az arány az ország egészének helyzetére. Különbséget kell tenni a protekcionizmus és a szabad kereskedelem jól megalapozott ellenzése között. Megalapozott az ellenzés akkor, ha a belőle származó előnyök viszonylag csekélyek a jövedelmek újraelosztásából származó veszteségekhez képest, vagy sértik a társadalmi közmegegyezést.²⁵

2.3. Nemzetközi tőkemozgások

A nemzetközi tőkemozgások szabályozása ellentmondásosabbnak és vitatottabbnak bizonyult, mint a pénzügyek és a kereskedelem szabályozása, ezért az elmúlt évtizedekben a kormányok közötti megállapodásokra tett kísérletek döntő többsége sikertelennek bizonyult. Pedig a tőkebefektetések gyakorlata évszázadokkal ezelőtt kialakult és

²⁴ GILPIN, Robert: *Nemzetközi politikai gazdaságtan*, Budapest, 2004, BUCIPE Rt, 229. oldal

²⁵ RODRIK, Dani: *A globalizáció paradoxona*, Budapest, 2014, Corvina, 92. oldal

szerepet játszott a nemzetközi gazdasági kapcsolatok, főleg a világkereskedelem fejlődésében. A tengeri hajózási útvonalak megnyitása a 15. század végén megteremtette az igényt egyrészt kereskedelmi hajók építésére, másrészt a meginduló tengerentúli kereskedelem finanszírozására. Európában sorra alakultak a kereskedő társaságok, közülük is kiemelkedik a Brit Kelet Indiai Társaság és a Holland Kelet Indiai Társaság. Mindkét társaságot magánbefektetők hozták létre a 17. század elején, és kormányaiktól kizárólagos jogot kaptak a távol kelettel való kereskedelemre. A két társaságnak nagy szerepe volt abban, hogy India a Brit Birodalom, Indonézia pedig Hollandia érdekszférájának részévé vált.²⁶

A nagyméretű külföldi befektetésekhez szükséges tőke elsőként Angliában halmozódott fel. Az angol tőke fontos szerepet játszott a vasúti hálózatok kiépítésében a világ számos térségében, mindenekelőtt saját gyarmatain. Egy másik fontos angol tőkekiviteli terület a tengeri kikötők építése, mivel a tengeri hajózás infrastrukturális feltételeinek biztosítása alapvető angol stratégiai érdek volt. A külföldi tőke fontos célpontjává vált a 19. század második felében a bányászat és a mezőgazdaság. Az erősödő amerikai kapitalizmus egyik fontos jelzése volt, hogy a 20. század elejére az angol érdekek rovására döntő szerephez jutott Közép-Amerikában, a mezőgazdasági ágazatban (United Fruit Company), ahol ma is fontos gazdasági és politikai szerepet tölt be.²⁷ A 19. század utolsó évtizedeiben a külföldi közvetlen befektetések megjelentek az ipari termelés és az energiaforrások kiaknázása területén is. A Bell Telefontársaság, a Standard Oil és a General Electric multinacionális vállalatok váltak elsőként ismertté külföldi befektetéseik következtében. Az első világháborúig terjedő időszak során az Egyesült Államok multinacionális vállalatai az amerikai nemzeti jövedelem 7 százalékát fektették be külföldön.²⁸

Spero és Hart meghatározása szerint multinacionális korporációnak (MNC) nevezzük azt a vállalkozást, amely egynél több országban birtokol vagy ellenőriz hozzáadott értéket teremtő tevékenységet. A soknemzetiségűség mértékét számos tényezővel lehet jellemezni. Ilyen tényezők: a külföldön működő leányvállalatok száma, a külföldön található tulajdonrész és bevételek aránya a teljes tulajdonhoz és a teljes bevételhez. A multi

²⁶ BUZAN, Barry – LITTLE, Richard: *International Systems in World History*, Oxford, 2000, Oxford University Press, 311 – 312. oldal

²⁷ BUZAN, Barry – LITTLE, Richard: *Regions and Powers*, Cambridge, 2003, Cambridge University Press, 280. oldal

²⁸ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 118. oldal

nacionalitást jellemző mutató lehet az országok száma, ahonnan az alkalmazottak származnak.²⁹

A második világháború után a nemzetközi pénzügyekben és a nemzetközi kereskedelemben kialakult amerikai vezető szerepet kiegészítette az Egyesült Államok multinacionális vállalatainak világméretű expanziója, amely elsősorban az ipari termelés területén volt érzékelhető. Az 1980-as évektől az európai, a japán és néhány új iparosodó ország multinacionális vállalatai is növelték aktivitásukat és hatásukat a világgazdaságban. Az MNC-k nemzetközi tevékenységét számos tényezővel indokolja a szakirodalom. Fontos motiváló tényező a nemzetközi piacokhoz való távolság csökkentése, a kereskedelemmel kapcsolatos kiadások csökkentése, a vámtételekben meglévő különbözőségek kihasználása, a termelési költségek csökkentése az olcsó munkaerő felhasználásával. A „termék ciklus elmélet” szerint miután a hazai piacokon csökken a kereslet egy új termék iránt, a vállalkozás első lépésként export piacokat keres, majd egy következő szakaszban külföldre viszi a termelést egy leányvállalat létrehozásával. Az MNC-k belső stratégiai megfontolásai mellett a tőkebefektetésekre hatással vannak a kormányok gazdaságpolitikái, amelyekkel ösztönözhetik, vagy gátolhatják a külföldi tőkebefektetéseket. A kormánypolitikáknak is szerepük volt abban, hogy a tőkemozgások irányi és fő célpontjai jelentős változásokon mentek át az elmúlt évtizedekben.³⁰

Az MNC-k hatásairól a befogadó országokban élénk viták zajlottak különböző nemzetközi fórumokon. A külföldi tőke nemzetgazdaságokra gyakorolt hatásairól ellentétes vélemények kerültek előtérbe a viták során. A pozitív hatásokat hangsúlyozó vélemények szerint a külföldi befektetők munkaalkalmakat teremtenek, új technológiákat és vezetési eljárásokat honosítanak meg, hozzájárulnak az export bevételek növeléséhez. A negatív vélemények szerint a külföldi tőke elszorvasztja a hazai vállalkozásokat, kiviszi az országból a megtermelt profitot, megakadályozza a hazai kutatást és fejlesztést, mert ezt a tevékenységet a vállalat központjában koncentrálja, és végül beavatkozik a fogadó ország belpolitikájába. A legnagyobb félelmek az Egyesült Államok multinacionális vállalataival kapcsolatban tapasztalhatók, mivel ők a legerősebbek, legagresszívabbak és tevékenységük morális problémákat is

²⁹ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 117. oldal

³⁰ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 122 – 129. oldal

felvet. Ugyanakkor az európai multinacionális vállalatokat humánusabb, szociálisan érzékenyebb üzleti partnereknek tekintik.³¹

Az egyes országok kormányai eltérő gyakorlatot alkalmaznak a multinacionális vállalatok tevékenységének ellenőrzésére. Az ellenőrzés legfontosabb formája a kezdő beruházások hatásának vizsgálata a nemzetgazdaságra, különös tekintettel a kulcsfontosságú szektorokra. Az Egyesült Államok elnökének joga van megakadályozni külföldi cég befektetését az amerikai gazdaságba, amennyiben úgy ítéli meg, hogy az veszélyt jelent a nemzetbiztonságra nézve. Erőteljesen védett iparágak a hadiipar, az atomipar, a repülőgépgyártás és az informatika. Kanadában hagyományosan erőteljes félelmek alakultak ki az Egyesült Államok multinacionális vállalatainak tevékenységével szemben, nemcsak gazdasági, hanem kulturális okok miatt is. A kanadai kormány az által alkalmazott korlátozások miatt többször vitába keveredett az Egyesült Államokkal. A fejlett ipari államok között a legerőteljesebb korlátozásokat a külföldi tőkebefektetésekkel szemben a japán kormány alkalmazta. Az Egyesült Államok nyomására csak az 1960-as évek közepétől csökkentette a teljesen vagy csak részben védett iparok számát. A pénzügyi szektorba pedig csak az 1980-as évek közepétől enyhítette a korlátozásokat, de az ellenőrzés folyamatát fenntartotta. A Nemzetközi Kereskedelmi és Ipari Minisztérium hatékony kormányzati mechanizmusnak bizonyult a külföldi befektetések engedélyezése és ellenőrzése terén. A kormányzati ellenőrzés mellett hatékony megoldásnak bizonyult a japán cégek által létrehozott „keiretsu” rendszer, amelyben ellenségesnek tekintett külföldi felvásárlási kísérletek esetén a japán cégek felvásárolják egymás részvényeit, így akadályozzák meg a külföldi tulajdonszerzést. Jelenleg is védelem alatt állnak olyan gazdasági ágazatok, mint a mezőgazdaság, halászat, erdőgazdaság, bányászat, bőripar és olajipar.³²

Az Európai Unióban nincs közös ellenőrzési rendszer a külföldi befektetésekkel kapcsolatban, mert a tagállamok fenntartották maguknak a jogot a multinacionális vállalatokkal kapcsolatos döntések területén. Általános törekvés tapasztalható az EU-ban az amerikai és a japán multinacionális vállalatokkal való versenyképesség fenntartására. Anglia hagyományosan megengedő politikát alkalmaz a külföldi befektetésekkel kapcsolatban, 1979 óta a piacra bízta a döntéseket. Az EU tagállamai

³¹ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003 Wadsworth/Thomson, 136. oldal

³² SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 146. oldal

általában elfogadták az OECD ajánlásait először a hosszú távú majd a rövid távú tőkemozgások liberalizálásával kapcsolatban.

A multinacionális vállalatok világgazdaságban játszott szerepének szabályozására a hidegháború idején, a fejlődő államok tettek átfogó kísérletet az ENSZ keretében. A fejlődő államokat tömörítő 77-ek csoportja javaslatára az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa létrehozta a "Transznacionális Korporációk Bizottságát", amely 1974-ben napirendre tűzte az MNC-k magatartási szabályzatának kidolgozását. A „Code of Conduct” az ENSZ napirendjén szerepelt az 1990-es évek elejéig, amikor erőfeszítései végleg kudarcba fulladtak. A viták bebizonyították, hogy a nyugati államok csoportja nem volt érdekelt a javasolt szabályzat kidolgozásában, ezért a viták a hidegháborúra jellemző ideológiai és politikai szinten zajlottak. Az 1990-es évek elején a kérdés lekerült az ENSZ napirendjéről. Az azóta végbement események alátámasztották, hogy az MNC-k székhelyeül szolgáló országok nem érdekeltek a nemzetközi szabályozás kidolgozásában.³³ Hasonló eredménnyel zárultak az ENSZ fórumain folytatott viták az új nemzetközi gazdasági világrendről, és a hidegháború végén a fejlődő államok is csatlakoztak a „Washingtoni Konszenzusban” meghirdetett alapelvekhez és egy sikerebb gazdasági fejlődési modell reményében csatlakoztak a nemzetközi pénz és tőkepiacokhoz.

3. A globalizáció hatásai és következményei

A globalizáció jelenlegi szakaszának hatásai a gazdasági integrációval, az államok közötti kölcsönös függőségi viszonyok további erősödésével hozhatók összefüggésbe. A kölcsönös függőség erősödését a gazdaság területén a nemzetközi kereskedelemmel, a nemzetközi pénzügyi tranzakciók alakulásával és a nemzetközi tőkemozgásokkal kapcsolatos adatok támasztják alá. Egy jellemző adat a kölcsönös függőség erősödésére. 1992-ben a Boeing repülőgépgyár az utasszállító gépekhez szükséges alkatrészek 90 százalékát maga gyártotta és csak 10 százalékát importálta. 2001-ben már az alkatrészek 50 százaléka származott importból.³⁴ Ennél az adatnál természetesen azt is figyelembe kell venni, hogy a világkereskedelemben egyre nagyobb arányban szerepel a multinacionális vállalatokon belüli kereskedelem.

³³ UN Department of Public Information: *Basic Facts about the United Nations*, 1983, UN Publication, 60 – 61. oldal

³⁴ SPERO, Joan – HART, Jeffrey: *The Politics of International Economic Relations*, Belmont, USA, 2003, Wadsworth/Thomson, 74. oldal

A gazdasági adatokon túl a szakmai és az általános közvéleményt az is foglalkoztatja, hogy van-e összefüggés a globalizáció és a stabil nemzetközi rend és a béke megőrzése között. Thomas Friedman, amerikai újságíró szerint a globalizáció jelenlegi szakaszában nem lehet abszolút értelemben kizárni a háború kockázatát. A gazdasági integráció korábbi szakaszából tévesen vonták le azt a következtetést, hogy a háború kockázata megszűnt, mint ahogy ezt az első világháború is igazolta. Azonban a globalizáció jelenlegi szakasza lényegesen különbözik a korábbiaktól, mivel a nemzeti érdekek háború útján történő érvényesítése, sokkal nagyobb áldozatokkal járna mint a korábbi időszakokban. A globalizáció világbékére gyakorolt hatását azzal a szemléletes példával támasztja alá, amely szerint olyan országok, amelyekben McDonald's önkiszolgáló éttermek működnek, nem háborúztak egymással.³⁵

A nemzetközi kapcsolatok elméletének politikai realista iskolája szerint a közhiedelemmel ellentétben az államok közötti érintkezési pontok megnövekedése nem a békésebb kapcsolatok, hanem ellenkezőleg, a viták és konfliktusok fokozódásához vezethet. A fenti érvelés szerint a globalizációból nyereséget élvező államok a nyereség egyre nagyobb hányadát költhetik fegyverkezésre, katonai erejük növelésére, ezáltal magabiztosabbá válnak nemzeti érdekeik érvényesítésében és a viták rendezéséhez hajlamosabbá válnak a fegyveres erőszak alkalmazására.³⁶ A demokratikus béke elmélete szerint a globalizációval párhuzamosan erősödő kölcsönös függőség tovább csökkenti a demokráciák közötti háború kockázatát, amely már egyébként is alacsony, viszont nem érinti az autokrata politikai rendszerek közötti kapcsolatokat.³⁷

A nemzetközi kapcsolatokkal foglalkozó konkrétabb elemzések négy nagy megatrend hatását vizsgálják a világ sorsának alakulására. Először, a kommunikációs eszközök és technológiák nagymértékben növelik az egyének ráhatási lehetőségeit egyrészt a nemzeti kormányok működésére, másrészt az egész emberiség sorsára. Másodszor, az államok által gyakorolt hatalom sokkal nagyobb mértékben megoszlik és az informális hálózatoknak a hatása a világ eseményeire drámai módon megnő. Harmadszor, az olyan nagy demográfiai trendek, mint a nyugati társadalmak előregedése, a kontinensek határain átnyúló migráció, az urbanizáció egyre gyorsuló üteme valamint a globális népesség további növekedése (a 2012-es 7.1 milliárdos szintről 2030-ban várható 8.3

³⁵ FRIEDMAN, Thomas: *The Lexus and the Olive Tree*, New York, 1999, Farrar, Straus and Giroux, 195 – 198. oldal

³⁶ WALTZ, Kenneth: *The Myth of National Interdependence*, in: KINDLEBERGER, Charles (editor): *The International Corporation*, Cambridge, 1970, MIT Press, 205 – 223. oldal

³⁷ RUSSETT, Bruce – ONEAL, John: *Triangulating Peace*, New York, 2001, W.W. Norton & Company, 43 – 47. oldal

milliárdos szintre) jelentős nyomást gyakorolnak az olyan természeti forrásokra, mint az energia, a víz és az élelmiszer. A növekvő népesség és a szűkülő források ellentéte valószínűsíti az államközi konfliktusok gyakoribbá válását. Negyedszer, az éghajlatváltozás miatt bekövetkező szélsőséges időjárási események a világ számos pontján negatív hatást gyakorolnak a víz és élelmiszer biztosítására és következésképpen fellépő szociális és politikai feszültségekre.³⁸

A globalizációval összefüggésbe hozható legdrámaiabb fejlemények a jövedelmek elosztása területén mutathatók ki. A vagyoni egyenlőtlenségek egy növekvő világgazdaságban érték el soha nem tapasztalt mértéket.

Az 1990-es években kezdődött globalizációs folyamat során az egy főre jutó átlagos nemzeti jövedelem legalább 54 országban csökkent, döntően a Szahara alatti Afrikában és Dél Ázsiában. Ugyanezen térségekben növekedett a mindössze napi 1 dollárból élők száma. A növekvő szegénységgel együtt növekszik a globális egyenlőtlenség a jövedelmek tekintetében. Latin Amerika egyes térségeiben a lakosság leggazdagabb egyötödének a jövedelme harmincszorosa a legszegényebb egyötödének.³⁹ Egy 2009-ben készített tanulmány szerint egy olyan világban élünk, amelyben a megtermelt javak és szolgáltatások 96 százalékát a népesség 5 százaléka fogyasztja el, a Világ leggazdagabb 225 emberének a vagyona akkora, mint a Föld legszegényebb 3 milliárd emberének egy éves jövedelme és a 3 leggazdagabb ember nagyobb vagyonnal rendelkezik, mint a legszegényebb 48 ország éves bruttó gazdasági összterméke. A globalizáció által nagymértékben elősegített vagyoni és hatalmi átrendeződést jól jellemzi az az adat, amely szerint az 58 legnagyobb jövedelemmel rendelkező országot és a 48 legnagyobb vállalatbirodalmat tartalmazó listán a rangsorban a 28. helyen egy vállalatbirodalom áll.⁴⁰

A 2015 évi Davosi Világgazdasági Forumra készített jelentés a globalizációval összefüggésben a kockázati tényezők három csoportját emeli ki:

Először, növekvő kölcsönhatás tapasztalható a geopolitikai megfontolásokon alapuló hatalmi versengés és a gazdasági erőforrásokhoz való hozzájutásra tett erőfeszítések között. A Világkereskedelmi Szervezet Dohai tárgyalási fordulójának eddigi sikertelensége a

³⁸ National Intelligence Council: *Alternative Worlds, Global Trends 2030*, Washington DC, 2012, US Government Printing Office, 9 – 38. oldal

³⁹ UN High-level Panel of Experts: *Threats, Challenges and Change: A more secure world: our shared responsibility*, New York, 2004, United Nations General Assembly, 26. oldal

⁴⁰ A Nemzeti Fenntartható Fejlődési Tanács: *Jövőkereső*, Budapest, 2009, 4. oldal

világkereskedelemben jelentkező fokozódó nehézségekre utal. A vezető gazdasági hatalmak közvéleménye növekvő pesszimizmussal viszonyul a nemzetközi kereskedelemhez és tőkebefektetésekhez. A geopolitikai versengés erősödése alááshatja a kormányok között az elmúlt negyed században kialakult bizalmat és alááshatja a szabályokon alapuló nemzetközi gazdasági és politikai rendszert. A multilateralizmus gyengülését jelzi a regionális integrációk erősödése az elmúlt évtizedekben.

Másodszor, felgyorsult az urbanizáció és a városi lakosság arányának növekedés mindenekelőtt a fejlődő államokban. A fő probléma a gyorsuló urbanizációval az, hogy tervszerűtlenül történik, a növekedés 40 százaléka a nyomornegyedekben történik, ahol nincs megfelelő infrastruktúra, rossz az egészségügyi ellátás és folyamatosan fenyeget a társadalmi instabilitás. A klímaváltozás által kiváltott szélsőséges időjárás valamint a művelésre alkalmas termőföldek zsugorodása hozzájárul a lakosság városokba tömörüléséhez. A városi lakosság arányának növekedése kedvező hatást gyakorolhat a nemzetgazdaságokra, feltéve hogy a helyi kormányzás kezelni tudja a növekedéssel járó problémákat. Az urbanizáció felgyorsulásának következménye lehet, hogy az országos kormányzásban nagyobb szerepet kapnak a városi önkormányzatok. Ellenkező esetben, ha a városok gyors növekedésével járó kihívásoknak a kormányok nem tudnak megfelelni, a politikai és szociális feszültségek növekedésére lehet számítani.

Harmadszor, az új technológiák példa nélkül álló lehetőségeket kínálnak számos probléma megoldására az élet legkülönbözőbb területein. A várakozások elsősorban az új technológiák pozitív hatásaira koncentrálnak, és kevésbé veszik számításba az esetleges negatív következményeket. A szintetikus biológia például hozzájárulhat új energiahordozók előállításához. Ugyanakkor lehetővé teheti teljesen új élő organizmusok létrehozását, amely kockázatos beavatkozáshoz vezethet a természet kialakult rendjébe. A szabályozás azért nehéz, mert a várható hatások mellett számos előre nem látható lehetőséget is rejtenek az új technológiák. A mesterséges intelligencia alkalmazásánál különösen élesen vetődik fel az a probléma, hogy a technológia fejlődése nem függetlenedhet a társadalmi ellenőrzéstől.⁴¹

A globalizáció által létrehozott általános hangulatot jól jellemzi a National Intelligence Council 2012-ben kiadott tanulmánya, amely szerint: Charles

⁴¹ *World Economic Forum: Global Risks 2015, Geneva, 30 – 44 oldal*

Dickens Két város meséje című regényének „ háttere a francia forradalom és az ipari forradalom hajnala volt. Jelenleg egy hasonló átalakulást élünk át, amelyben a lehetséges változások nagyságrendje – akár jó vagy rossz – azonosak, ha nem nagyobbak, mint a 18 század végétől lezajlott politikai és gazdasági forradalmaké”.⁴²

⁴² National Intelligence Council: *Alternative Worlds, Global Trends 2030*, Washington DC, 2012, US Government Printing Office, 1. oldal

Globális etika – a morális igazság mint többségi gyakorlat

A társadalom eltávolodott attól az Istentől, akit korábban az ember az abszolút igazsággal és igazságossággal azonosított. Elárasztotta pornográfiával és kulturálatlansággal a világot, megmérgezte a nemeket, és aláasta a férfi és nő közti kapcsolatot. Ezért az emberiség ma egy morbid, dekadens, enervált, felületes, képmutató társadalomban él, ahol az emberek kiárúsítják magukat, hogy munkához jussanak, és ahol a tömegtájékoztatás és a nevelés a propaganda és a tudatipar áldozatává lett. (Henry Makow)

A 20. századi hidegháborút követően egy új globális kulturális forradalom kezdődött, aminek következtében olyan új szavak, paradigmák, normák, értékek, életstílusok, oktatási módszerek és kormányzási folyamatok terjedtek el és arattak teljes győzelmet világunkban, melyek egy bizonyos új etika elemei. Az új etika normatívként jelenik meg és mára már uralkodik a világ kultúrái felett. Az, hogy mit jelent az új kultúra, nem magától értetődő, a puha egyetértés látszata mögött a globális etikának olyan antikrisztusi programja van, ami a Nyugat hitehagyásában gyökerezik. Az új kultúra új fogalmai közül néhány globális paradigmává változott. Az új kultúrában megalkotott fogalmak létrehozása normateremtő folyamattá lett, mely által a hatalmat birtokló kisebb csoportok mindenkire rákényszerítették az új fogalmak ideologikus értelmezését: a normateremtő folyamatokhoz hozzátársult az ideologikus radikalizálódás folyamata. Az új paradigmáknak az új etika ad egyesítő alakzatot. Ez az etika globális. (Marguerite A. Peeters)

1. Kulturális terrorizmus

A lexikonok a terrorizmus fogalma alatt erőszakos cselekménysor alkalmazását értik, vagy az azzal való fenyegetésnek olyan stratégiáját, melynek elsődleges célja félelem, zavar keltése és ennek révén további meghatározott politikai, ideológiai vagy vallási célok elérése. A terrorizmust módszereinek, elkövetőinek és céljainak tükrében sokféle jelzővel illetik, az egyéni terrorizmustól a jellemzően politikai, ideológiai, etnikai, vallási ihletésű szervezett terrorizmusig.

A terror, mely latinul eredetileg ijedtséget, rémületet jelent, már erényként is feltűnt a civilizáció eredendően felhőtlen-kék égboltján, mint igen sötét

felt: „A terror nem más, mint gyors, szigorú és hajthatatlan igazságtétel, ezért tehát voltaképpen az erény megnyilvánulása.” Maximilien Robespierre-t, aki ezzel a sajátos logikával kapcsolta össze az igazságot, az erényt és a terrort, 1794. július 28-án ugyan kivégezték, de az elvetett mag belső természete az, hogy sarjadni kezd. És sarjadt is.

Ahogy az 1790-es években a Nagy Francia Forradalom jakobinus diktatúráját nem voltszerencsés terrorizmusnak nevezni, úgy például a Nagy Októberi Szocialista Forradalom kulturális forradalmát is öngyilkosság volt a maga idejében kulturális terrorizmusként emlegetni. Holott a viszonyulás nyilvánvaló! Kérdés, hogy a 20. század második felében kisarjadt, s azóta is egyre csak terebélyesedő kulturális forradalmat szabad-e kulturális terrorizmusnak nevezni?

Robespierre még nyaktiló segítségével választotta el Istent a halandók gondolatvilágától, egyben hódolva a szabadkőművesség Legfőbb Lénye előtt, de már kortársa, Joseph de Maistre felismeri, s kétszáz év távlatából főleg igaza van, miszerint kultúrát foglalni nem csak fegyverrel lehet. Egész pontosan: fegyver helyett elegendő, ha ebben a kultúrában velejéig szétrohasztjuk azokat az eredeti és alapvető elveket, amelyek egyébként ezt a kultúrát megteremtették és dominánssá tették. Maistre bár csak nemzeti méretekről beszél, de nyugodtan kiszélesíthetjük globális léptékre, hiszen a mechanizmus teljesen egyforma.

Ki tudja, hogy merre van Isten, ám legjobban, ha halottnak tekintjük, mint mondjuk Nietzsche, s ezzel a vélekedéssel lesz korunk legnagyobb társadalmi kihívása az irányvesztettség, üresen és védtelenül hagyva a nyugati civilizációt nem csak a külső, de a belső betolakodók előtt. Az elidegenedettség lesz úrrá. Elidegenedettség, ami a filozófiában és a társadalomtudományban olyan Jolly Joker fogalomává válik, amit innentől mindenki szabadon használ, ugyan soha be nem vallva, de valójában atársadalmi folyamatok értelmezési kísérleteiben az ok-okozati összefüggés lyukainak befedésére. A maga értelmezésében és a maga retorikájában. (Az Egyház szociális tanítása szerint az elidegenedés értelmetlen fogalom, ha világosan meg nem mondjuk, hogy ki kitől, mitől s hogyan idegenedik el.⁴³)

Fichte, Schelling és Hegel idealizmusát felülírva Feuerbach érvelésében a vallás idegeníti el az embereket egymástól, ezért társadalmi programja szerint az embereket fel kell szabadítani, meg kell váltani a vallás

⁴³ Magyar Katolikus Lexikon, Schütz: 71. - CA 41, 62.

illúziójától. Marx ennél sokkal egyszerűbbet állít, amikor az elidegenedést egyoldalúan a termelési és tulajdonviszonyokból vezeti le, a kollektív társadalom modelljében látva a megoldás egyetlen lehetséges kulcsát. Történelmi tapasztalatunk persze megmutatja, hogy a kollektivizmus a maga hiánygazdaságával és annak eredménytelenségével nemhogy csökkenti, hanem növeli a társadalom elidegenedési folyamatát. Marx elutasítja a piacgazdaság társadalmi hasznosságát, és a történelem – ha más összefüggésben is, de – igazolja őt, hiszen az elidegenedés a kapitalista társadalmakban is létező.

A modern világban az elidegenedés az élet igazi értelmétől elszakadt fogyasztásban jelentkezik ⁴⁴ abban az értelemben, hogy a központi funkciójú, de felszínes igény-kielégítés negligálja a személy valódi és lényeges igényeit, a társadalom szereplői kölcsönösen eszközként használják egymást, ez a viszony pedig nem más, mint az emberi szabadság végtelenségig torzított változata. Végtelen, mert többé nem képes uralkodni önmagán, szükségleteit és vágyait képtelen a helyes értékrend szerint uralni, sőt az uralkodó ideológia szerint ez az emberi természet lényegéből fakadó alapvető rend, és így a társadalom támogatott filozófiája lesz.

Az elidegenedés persze nem újkori jelenség, már az egyházatyák, sőt a gnosztikusok is fellelik, de ha tekintetbe vesszük, hogy a mai Nyugat erkölcsi csődje ugyanennek a Nyugatnak a hitehagyásában gyökerezik, akkor különösen világossá válik, hogy semmi másról nem beszélünk, mint a bibliai bűnről, az ember Istentől való elszakadásáról. Szent Ágoston hasonlatában az elidegenedés maga a bűn, az ember Istentől való elidegenedése.

Visszatérve a kulturális terrorizmus fogalomalkotására: indulatosabb szerzők a fogalmat már használják a századelő kommunista forradalmainak kapcsán. Lukács György kulturális terrorizmusa a politikai korrektség előfutára volt ⁴⁵ - mondja Drábik János, aki a Frankfurti Iskoláról szóló elemzésében arra a következtetésre jut, miszerint Lukács György az 1920-s évektől meg volt arról győződve, hogy a család részleges felbomlása és a családfő tekintélyének gyöngülése is már segíti, hogy a felnövekvő generáció jobban elfogadja a radikális társadalmi változásokat. Az elemző számára úgy tűnik, hogy bármi, ami jó az ember számára, és ami szorosra

⁴⁴ Korábbi, *Politikai okkultizmus* című tanulmányomban (2012. 14.o.) hivatkozom John B. Cobb Jr.: *Religion and Economics / Economism and Traditional Religions* c. munkájára, a kapitalizmust az azt kísérő vallásos mélységű áhítat után vallásként nevezve, ahol az „isten” a gazdasági növekedés, a vallást gyakorló embereket pedig a „fogyasztói társadalomként” azonosíthatjuk.

⁴⁵ Drábik János: *A kommunista kulturális marxizmus uralomra kerülése* (2013. A Frankfurti Iskola és a kulturális marxizmus)

fűzi két ember kapcsolatát, azt meg kell gyöngíteni és el kell pusztítani a frankfurtiak szerint. Ha pedig nincsenek ilyen súlyos problémák, akkor ilyeneket létre kell hozni és a hagyományos életet, a lehetséges harmóniát lehetetlenné kell tenni. Ebbe tartozott az is, hogy a férfias tulajdonságok ellenháborút kell indítani. Lukács György 1919-ben a kommunista diktatúra kulturális népbiztosaként útnak indította programját. Az iskolában a szabad szerelemre, a nemi életre, a középosztályhoz tartozó családok erkölcsi értékeinek az elavultságára, a monogámia idejétmúltságára oktatták a tanulókat. Vallásra pedig nincs szükség, mert az minden élvezettől megfosztja az embert.⁴⁶

2. Kulturális marxizmus és politikai korrektség

Marx tisztán elméleti állítása, melyben a munkásság felsőbbrendű minden más társadalmi osztályhoz képest, ami a társadalom fejlődését és egyenjogúsítását illeti, gyakorlati következményekkel járó tézissé alakul át azzal a kijelentéssel, hogy a társadalmi fejlődés, a társadalmi emancipáció központi mechanizmusa a termelőerők fejlődésének folyamata. Marx szerint a technológiai fejlődés együtt jár a társadalmi viszonyok fejlődésével, s bár a kapitalizmus a legfejlettebb gazdasági forma, de természetesen bukásra van ítélve az elnyomás és a munkásság elidegenedése következtében. A munkásság radikalizálódik, forradalmi erővé alakul és mindent elsöpör.

A söprésről konkrét, felismerhető történelmi tapasztalataink vannak, ahogy a kulturális forradalomról is. A 21. század elején azonban újabb felismerésekre kell jutnunk: amíg az internacionalista törekvés fegyverpogóással és a 20. századi kommunista forradalmakkal hívta fel magára a figyelmet, addig a globalizáció forradalma úgy használja a terror elemeit, hogy észre sem vesszük. A módszer pszichológiai, az eszköz etikai, és az így megszülető program antikrisztusi.

A nyugati kultúra fő elemeinek tendenciózus lebontásáról beszélünk. Így megszabadulást a kereszténységtől, a tekintélytől, a családtól, a hierarchiától, az erkölcsiségtől, a hagyományoktól, a lojalitástól, a hazafiságtól, általában is a társadalmi konvencióktól. Hiszen amíg az egyes embernek szilárd hite van, vagy akár csak reménykedik abban, hogy Isten kegyelméből rendelkezik azokkal a szellemi képességekkel, amelyekkel meg tudja oldani a társadalmi létezés problémáit, addig nem kerül olyan reménytelen helyzetbe, hogy megoldásként a mindent elsöpőrő, a

⁴⁶i.m.

társadalmat alapjaiban felforgató forradalmat válassza. A teljes reménytelenség elérése érdekében tehát a legdestruktívabb kritikát kell gyakorolni az európai civilizáció minden hagyományos értéke felett – így szól a modern társadalomkritikai intenció.

A modernizmus az átlagpolgár szemében persze nem világromboló, hanem világmegváltó szándékú. Egy szekuláris humanizmus. Pont úgy, mint amikor a terrorizmus megváltó eszmékre és cselekedetekre hivatkozva öl.

Tegyük egy kronológiai felismerést: az ezredforduló vezető értelmisége, és így a politikai vezetők, a 68-as diáklázadások egyetemistái. Bár 68-ban a kor uralkodó szellemi áramának emblematisztikus alakjai nem mindig támogatják közvetlenül a tiltakozó diákmozgalmakat, de a diákok folyamatosan innen vett idézeteket használnak szlogenként.

Például Max Horkheimer, a Frankfurti Iskola egyik meghatározó személye nem a diákságban látta a társadalmi változás előidézőjének lehetséges bázisát, a Frankfurti Iskola mégis meghatározó ideológiai támasza az ellenkulturális mozgalmakkal kialakuló posztmodern gondolkodásnak és társadalmi cselekvésnek. Horkheimer mivel a diákmozgalmakban nem látott potenciált, ezért arra figyelmeztette az őt idéző fiatal értelmiséget, hogy az egyén tünékeny szabadságának védelme sokkal fontosabb feladat, mint hogy olyan cselekedetekkel veszélyeztessék, amelyeknek alig van esélyük a sikerre.⁴⁷ Herbert Marcuse, a Frankfurti Iskola egy másik alakja viszont valódi vezérideológusa a diáklázadásoknak, aki zseniálisan párosítja Marx forradalmi hevületét Freud libidó-elvével, s aminek következtében a szabad szerelem forradalmi tetté emelkedik. A szexuális kielégülés joggá válik. Az ember természetes vágyainak kielégítése a szabad szerelem harcosainál már jogként jelenik meg, ami egyébként logikus következmény, ha Istent pusztán az emberek álmának tartjuk, az embert az ember testére redukáljuk, az emberi test mozgatórugóit állati vágyakként, a vágyakat szexuális vágyként, a szexuális vágyat szexként, a szexet pedig pusztán élvezet-kielégítésként azonosítjuk.

A szellemfejlődés izmusokhoz, ideológiákhoz és ezeket az ideológiákat kidolgozó, vagy képviselő konkrét személyekhez kötődik. Ugyanakkor a szellemfejlődés elemei közös eszenciaként jelennek meg a társadalmi létezésben, az egyes elemeket képviselő személyektől függetlenül. Szeretjük azt mondani, hogy egy-egy társadalmi jelenség egy adott személy, csoport, vagy iskola ideológiájához köthető, s bár köthető, az

⁴⁷Tanyi Attila: *A Frankfurti Iskola és 1968 (Fordulat 6./2009/Horkheimer és Adorno: pesszimizmus és passzív szemlélődés)*

eredendő ok mégsem a konkrét személytől és ideológiától, hanem az objektív érték és az objektív természetes erkölcs tagadásából ered. Nem több és nem kevesebb ez, mint a bűnbeesés a bibliai teremtés történetben. A modernizmus alapvető felfedezése, hogy az elmélet és az azt megalkotó tudós nem tudja elzárni magát a társadalomtól, a társadalmi feltételek rá is hatással vannak. Így a 20. század legalapvetőbb állítása (szemben a 19. század racionalizmusával), hogy nem minden tudás alapja az érzékelés, mivel az érzetek is társadalmilag meghatározottak – a szubjektum és az objektum kölcsönhatásban áll egymással. A felvilágosodás törekvése, hogy az ember az ész, tehát a ráció uralma alá hajtsa a természetet, ami így viszont elnyomja a természetes ösztönöket és az egyéniséget. A ráció tehát valójában nem az emberi felszabadulást, hanem annak sokkal hatékonyabb elnyomását hozza magával. Az ösztönök, érzelmek elnyomásának egyenes következménye az ösztönök lázadása, az érzelmek ellenforradalma. A 60-as évekből eredő ellenkulturális mozgalom, a posztmodernizmus megoldása a kultúra e rossz közérzetének orvoslására már nem a természetfeletti uralomra, hanem a természettel való harmóniára, a természet utánzására, a mimézisre való törekvés. A legújabb-kori panteizmus.

A Nyugat kulturális forradalma az erotizmusra, az élvezetre és az erőszakra épül, abból a feltételezésből indulva, miszerint a civilizáció elnyomja az egyént. Miközben a civilizáció a társadalmi folyamatokban elfojtja az ösztönkésztetéseket, az egyén fejlődésére káros befolyást gyakorolva meg is gyengíti őket. A nyugati kulturális forradalom a civilizációt elnyomásmentessé kívánja tenni. A fennálló rendszert olyan civilizációval szeretné felváltani, amely lehetővé teszi, hogy az egyén végre „ön maga legyen”, és minden társadalmi és intézményi kényszertől megszabaduljon.

Marxnál a forradalom lényege még az osztályharc, a társadalom fókusza pedig a gazdasági fejlődés. Freudnál az élvezetvágy a legalapvetőbb emberi ösztönkésztetés. Marcuse az egyén ösztönös szükségleteit politikai értékekre váltotta, az egyéni ösztönkésztetések kielégítését pedig társadalmilag kívánatos célra. A posztmodern ideológia megteremti Marx és Freud összhangját. A forradalom olyan hevesen ront rá a nyugatra, hogy ellenállni lehetetlenség: az ember alapvető gyengeségével, az ösztön-kielégítés felszabadításának kierőszakolásával terrorizálja az embert. A terror az örömei céljait követi.

A posztmodern ellenkulturális forradalom a szabadságot az elnyomás hiányaként határozza meg. A szabadság, ahogy a felvilágosodás

forradalmánál, ismét öncéllá válik, legfőbb értékke, és amely ismét minden tartalmat nélkülöz. Az üdvösséget nem Isten kegyelme, hanem az egyes ember maga hozza el, amennyiben sikeresen elmenekül a valóság elől, ugyanis azzal az elnyomó valóságtól is megszabadul. Ebben a törekvésében a korlátok nélküli szexualitás mellett kifejezett segítségére vannak a tudatmódosító szerek, és az a biztos tudat, hogy a szexuális perverziók nagyobb boldogságot jelentenek, mint a normális szexualitás. Ezért mindezeknek intézményes szabadságot követelnek.

A Nyugat erotikus forradalma lebontotta a valóságot, a természetet, a kultúrát, a civilizációt, a hagyományt, a tekintélyt, a jogállamiságot, az apa képét, az erkölcsiséget, a vallást, az igazságot, a jót és a rosszat, az értelmet, a tudatosságot, az objektív tudást, az egyéni személyiséget, a személyes boldogságot, az örök életet, a halhatatlanságot, a felebarát szeretetét, a barátságot és a ragaszkodást.⁴⁸ És a lebontást globális normává alakította. A normateremtés a terror erejével bír, eszköze pedig a politikai korrektség kívánalma. A politikai korrektség hívószavai különféle szerzőktől, de minden csatornán hangzani kezdenek.

Ezek a hívószavak a keresztény kultúrkörből származnak, így az átlagpolgár számára isteni tekintélyt és folytonosságot sugallnak, de jelentéstartalmukban jelentős változtatáson esnek át. Első és legfontosabb, ami megalapoz minden másnak, az a tolerancia. Az embert egyenlő kegyelmi potenciájában való testvéri toleranciával vizsgáló magatartás erőszakos toleranciává változik. Az értéksemlegesség kötelezővé válik, az eltérő véleményekkel, ideológiákkal, nézetekkel és vallásokkal szemben alkalmazandó kötelező tolerancia mindent befogad, kivéve a kulturális gyökereket, így a kereszténységet és annak etikáját. És amint nyitottá váltunk mindenre, saját identitásunk többé már nem érdekes, mi több elnyomó rendszerré válik saját kultúránk felett. Charles A. Reich 1970-es bestsellerében azt publikálja a diáklázadások méltatásakor, hogy el fog jönni egy forradalom. Nem fog hasonlítani a múlt forradalmaihoz. Az egyénnel és a kultúrával fog kezdődni, és végső aktusként meg fogja változtatni a politikai struktúrát. Sikeréhez nem kell erőszakot alkalmazni, és nem lehet sikeresen ellenállni neki erőszakkal.⁴⁹ Valóban: ez a forradalom úgy erőszakolja rá a társadalomra az új kultúrát, hogy az egyén nemhogy észre sem veszi az ellene irányuló terrort, hanem egyenesen megnyugtató konszenzusként értékeli. A társadalom erkölcsének lebontása a társadalom kulturális megalapozottságának lebontását, tehát egy új

⁴⁸ Paul L. Peeters: *Herbert Marcuse: Eros and Civilization* (1974)

⁴⁹ Charles A. Reich: *The Greening of America* (1970)

kultúra létrejöttét jelenti, melyhez a szexuális ösztön felszabadítása kiváló módszer lehet. Az isten-nélkülivé alakítandó társadalom formázása a Szentírás által bemutatott családkép felülírásával kezdődik: A család, a magántulajdon és az állam eredete című könyvében Engels a nő által irányított családot, a matriarchátust részesíti előnyben, meghazudtolva a bibliai teremtetéstörténetet, az asszony férfiből, annak testrészéből (t.i. bordájából) való teremtetését. (Engels persze nem érti, hogy az asszony teremtetése nem például a férfi lába alól, tehát fizikailag és metaforikusan is alárendelt szituációból, hanem a férfi szíve alól, tehát a szeretet-közöségből történik, ami alapján a családban eggyé lesznek. Férfi és nő Isten teremtetése szerint tiszta szívvel találkoznak egymással, egyenrangúként, és lényegi különbözőségükben egészítik ki egymást.) Marx is foglalkozik mind a Kommunista Kiáltványban, mind a Német ideológiában a családdal, mint a társadalom elavult alapintézményével. Hamar előkerülnek azok a vélemények, miszerint a természetes társadalom egyetlen eredeti családtípusa a matriarchátus, nem mintha ezt a feministákon kívül valaki komolyan is gondolná, de a hagyományos társadalmi modell aláásására viszont kiváló és forradalmi eszköz. Mondjuk úgy: haladó. Azt azonnal leszögezhetjük, hogy a házasság és a család elleni – haladónak nevezett – támadás több kárt okozott civilizációnknak, mint előtte bármely más háború vagy politikai forradalom, és nem csak azért, mert a társadalom alapintézményéről beszélünk, hanem azért, mert ugyan hol máshol tanulhatná meg az ember a legfontosabbat, az önzetlen szeretetet, vagyis Isten szeretetközlésének társadalmi leképeződését, ha nem a kiegyensúlyozott családokban, amelyek a gyakorlatban valósítják meg azt. A család lebontása az ember istenkapcsolatának egyértelmű lebontása. (A krisztusi elvek alapján szerveződő emberi társadalom programja, vagyis a Nyugat kulturális alapja, ok-okozati összefüggést mutat. Krisztus tanításaiban állandó hangsúlyt kap az ember és Isten közötti csodálatos viszony, az istengyermekség állapota. Ez a mindenkit összekötő testvériség az alapja az evangéliumi emberképnek, amely minden, Isten képére és hasonlatosságára teremtetett emberi lénynek nemre, bőrszínre, műveltségre, társadalmi rangra stb. tekintet nélkül egyenlő emberi méltóságot biztosít. Ez az egyenlő emberi méltóság az ember igazi szabadsága, és ennek a szabadságnak társadalmi megtestesítője a családban eggyé lett férfi és nő.) Marx pontosan talál rá a társadalom alapintézményeként a családra. Logikus tehát, hogy a társadalom lebontásának szándékával a család lebontása a forradalminak nevezett Nyugat kiemelt hangsúlyú stratégiája.

3. Morális igazság mint többségi gyakorlat

A Nyugat forradalmában az ember erkölce az adott helyzettől, illetve környezetének erkölcsi színvonalától függ, tehát a morális igazságot a többségi gyakorlat határozza meg. Igaz az, amit igaznak tart. Nem egy konkrét filozófiai irányzatról beszélünk, hanem egy olyan, átfogó gondolkodásról, amely többféle filozófiai áramlatban, de még a filozófiai műveltséggel nem rendelkező gondolatvilágban is könnyen megágyazódik. Sőt, talán ott a legkönnyebben. A modern közvélekedés és filozófia egyaránt állítja, hogy Isten nem létezik, amiből egyenesen következik, hogy isteni törvények sem léteznek, vagyis nincsenek örökérvényű ismeretek, tehát általános érvényességű, egyetemes erkölcsi normák se. Csakhogy a különböző kultúrák különböző közerkölcsöket takarnak. Vajon mit válaszol az egyébként „polkorrekt”, erkölcsrelativizmusban élő modern ember akkor, ha mondjuk, azzal találkozik, hogy a világ egy elfeledett részén élve temetnek el csecsemőket, például születési rendellenességgel világra érkezőket, vagy éppen olyanokat, akik hajadon anyák gyermekei.⁵⁰ A többség elborzad, mutatva, hogy elemi affinitása még megmaradt az alapvető értékek irányába, de vannak, akik megvédik a gyerekgyilkos törzseket abból a következetesen toleráns megfontolásból, hogy nem lehet beleavatkozni más, jelen esetben egy bennszülött kultúra életébe, illetve abból a következetesen relativista megállapításból, miszerint az adott kultúrában a tárgyalt cselekedet nem számít gyilkosságnak. (Itt jegyzendő meg, hogy ezen elv alapján mindenféle vérengzést, népiirtást és hasonlókat legalizálni lehet, ha az elkövetők saját kulturális jegyeként értelmezzük a cselekedetet. Ebben az esetben a cselekedetet elmarasztaló vélemény kinyilvánítóját nyilvánítják majd intoleránsnak, és ezért, mint nem-haladó szelleműt, megvetendőnek. Az új, a relativizmuson alapuló etika - végső eredményében tehát etika-nélküliség - normatívként jelenik meg és uralkodik. Ezért lehetséges az, hogy például nyilvánosan úgy beszélni a homoszexualitás kiéléséről mint bűnről, ma az új kultúra egyik legfőbb normájának megszegését jelenti.) Ha más nem, de a marxi szekuláris humanizmus még működik az egyénekre vetített társadalomban, mert Isten nélkül könnyűnek tűnik az élet, főleg, ha az addig uralkodó keresztény erkölcsmentesség mindössze tilalmak gyűjteményeként aposztrofáljuk, a lelkiismeret azonban az egyébként egészséges pszichén eltüntethetetlen emlék az ember Istennel való, hajdanvolt kapcsolatából.

⁵⁰Dan Harris: „Missionaries Accuse Indians of Killing Babies,” ABC News (2008). A szeptember 23-án megjelent cikkben a szerző arról ír, hogy keresztény misszionáriusok vádolnak a brazil kormány előtt Amazonas menti indián törzseket azzal, hogy csecsemőket gyilkolnak.

Az új kultúrában nincsenek feltétlenül igaz ismeretek és általánosan érvényes erkölcsi normák, hiszen a társadalomkritika (épp a Frankfurti Iskolánál leghangsúlyosabban) kimondja, hogy az ember csak korlátozott álláspontból tekinthet a valóságra, és ennek megfelelően alakul a valóságról alkotott képe is. Tehát eleve szubjektív. A társadalmi tapasztalás által determinált megismerés csak részleges, következtetései viszonylagosak, azaz nincs megismerés. Márpedig ha nincs objektív megismerés, akkor objektívnek tekinthető, általános erkölcs sincs, csak többségi gyakorlat.

Ebben a relativizmusban említett legfontosabb érv a tolerancia. A fogalom az egyes ember, a népcsoport, a társadalmi közösség legfennköltebb tulajdonságai közé emeltetett abszolút erkölcsi követelményként. A tolerancia a posztmodern ember legfőbb erényeként megtiltja, hogy bárkinek is az erkölcsi nézeteit negatívan lehessen minősíteni, ezért a posztmodern kor minden szemléletmódot tolerál. Érvként a tolerancia azonban önmaga cáfolata, amennyiben a relativizmus bűvöletében nem tolerálják a tolerancia hiányát és az abszolút érték létezéséhez (Istenhez) való ragaszkodást. A relativizmus egyébként egyáltalán nem indokolja, hogy miért kellene toleránsnak lennünk! A tolerancia kötelezettsége azon az abszolút erkölcsi szabályon nyugszik, hogy mindig igazságosan kell bánnunk az emberekkel, ez azonban mégiscsak abszolutista szemlélet! A logikai ellentmondás megmagyarázhatatlan, így hát, bár nem vallják be, de tulajdonképpen még az úgynevezett relativisták is elvetik a relativizmust.

A globalizáció folyamata a relativizmus segítségével bontja le a Nyugat társadalmát úgy, hogy közben azt az illúziót kelti, miszerint az egyénnek lehetősége van személyes és erkölcsi filozófiái alapján befolyásolnia saját ítéleteit, cselekedeteit és érzelmeit az erkölcs szempontjából is érintett szituációkban. Az illúzió a felvilágosodás eszméiből ered, és az azt követő korszakokra is jellemző, egészen napjainkig. Az illúzió konkrét: a forradalommal a politikai hatalom megalapozása ezentúl a népképviselőten alapuló, tehát alulról szerveződő, hiszen (szabadság, egyenlőség, testvériség) az individuumok egyenrangúak, a politikai törvényesítés egyenértékű hordozói. Demokratikusak. Csakhogy a szubjektív etika végül mégsem szubjektív! A relativizmusban akkor legitim egy etikai vélemény, ha azt a társadalom elfogadja. A társadalom véleményelfogadási mechanizmusa a többségi elvből, tehát a népképviselőti demokráciából eredezik. Az Istent az egyes ember választási szabadságának illúziója mellett a politikai hatalom váltotta fel az egyes emberre vonatkozó erkölcsi normák meghatározójaként. A szabadság így nem az egyén jogává, hanem

az egyén által legitimált hatalomé lett. A modern és posztmodern társadalmakban a legitimáció eszköze a tömegkommunikáció. A média amennyiben támogat egy normát, akkor azt az egyén spontánnak hitt véleményalkotással magáénak fogadja el. Az egyén a relativizmusban a politikai hatalomra bízva az erkölcsi döntést, a politikai hatalom viszont a média rabja. (A többségi szavazáson nem az egyes ember szakértelme, hanem érzelmi töltöttsége a döntő, hiszen a szavazók túlnyomó többségének a szakmai döntések meghozatalához nincs képessége. Híján van a döntéshez szükséges eszközöknek, szempontoknak, ismereteknek. A politikai közbeszéd lényege ezért nem a tartalom, hanem a rendeltetés. A virtuális valóság nyer, az a virtuális valóság, amelyet a szavazók a legkülönbélebb politikai reklámokból tapasztalnak meg.⁵¹) A média a gazdasági elit tulajdona, így végső soron az egyén véleménye a gazdasági elit által iparszerűen befolyásolt véleménnyé silányul. A globális etika a globális gazdasági hatalom játékszere.

Bár az etika elmélete két alapvető dimenziót határoz meg, az idealizmust és a relativizmust, a valóságban csak egy etika létezik, mégpedig az idealista, ugyanis csak az tartalmazhat abszolút szabályokat. Az idealista szubjektum az erkölcsi szabályok abszolút, vagyis isteni eredetű jellegét állítja, ezzel szemben a relativisták megpróbálják elkerülni az egyetemes erkölcsi szabályokat, hiszen álláspontjuk szerint az erkölcsi cselekedetek az adott szituációk jellegétől függenek.

Az etika elméletében tulajdonképpen négy erkölcsifilozófiát állapíthatunk meg. Abszolutistának nevezhetjük azt, amikor az egyén magas idealizmusához alacsony relativizmus párosul. Helyzetfüggőnek tekinthető, ha az egyén magas idealizmusa ellenére relativizmusa is magas, az alacsony idealizmussal párosuló alacsony relativizmust szubjektivistának, az alacsony idealizmus mellett magas relativizmust pedig erkölcsi kifogáskeresésnek minősíthetjük. Az etikaelmélet végső soron tehát maga is kizárja az etika relativista megközelítését.

A fentiek logikájából következően a globalizmus a maga posztmodern etikájával, mely a morális igazságot a többségi gyakorlatból vezeti le, és amely filozófiai megalapozottsággal, sőt nemhogy csak bevallottan, hanem egyedüli üdvözítőként hirdetve, etikai alapvetésektől mégiscsak mentes!

A globalizmus társadalma skizofrén: önmagát fosztja ki és bontja le.

⁵¹ Kertész-Bakos Ferenc: *Politikai okkultizmus* (2012. *Dühös akarat és szelíd elhülyülés*)

A globalizmusban az egyén az egyéni szabadságjogokért való történelmi küzdelmében pont az egyéni szabadság társadalmi garanciáit áldozza fel. Valós egyenjogúsító törekvéseit szólamértékű helyettesítő törekvésekkel pótolja, melyeket a médiából sugárzó propagandaipar emel etikai rangra. Ezek: a nők emancipációja, a hátrányos helyzetűek emancipációja, a nem-európaiak bevándorlásának támogatása és a szexuális másság, a nemek új társadalmi konstrukciójának támogatása. Mindehhez az etikának tűnő gondolkodási modell a tolerancia követelménye.

A Magyar Katolikus Lexikon lényegre törően definiálja,⁵² hogy Marx alapvető politikai és emberi emancipációt hirdetett, tehát az ember ember fölötti uralmának teljes megszüntetését. Az emancipáció e formája nemcsak egyes csoportok elismertetését, hanem minden ember egyenlőségét jelenti, sőt az emancipáció itt már nem „cél”, hanem eszköz, előfeltétel a „teljes ember” megvalósításához. Korunk uralkodó ideológiájának megalapozásában tekintélyes szerepet játszó, korábban hivatkozott Frankfurti Iskola a maga kulturális marxizmusával már a minden kényszerítő tényezőtől való függetlenségben, az értelem által átvilágított szabadságra való törekvésben látja az emberi létezés egyik legalapvetőbb érdekét.

A mai társadalom emancipációjában a szabadság önmagában véve szentesíti a cselekedetet, így a szabad ösztönkiélést, és ezzel a globális gazdasági-politikaibekebelezés mellett a kulturális terrort alkalmazza, hiszen az abszolút etikai alapvetést kényszerítő tényezőként értékeli, melynek megszabadulásától való feladatot kötelező társadalmi programmá emeli. Abszolút érvényű társadalmi programmá.

A modern filozófia a felvilágosodás racionalizmusával pozitivista irányzatot vett. Magát a fogalmat Auguste Comtealkotta,⁵³ amikor az emberi megismerés fejlődésének három szakaszát különböztette meg: a teológiai, a metafizikai és a tudományos szakaszt, ez utóbbit nevezve pozitívnak. A pozitivista filozófia alapelveit, miszerint az ember számára a megismerésben kizárólag az érzetek által közvetített tények adottak, James Mill fektette le,⁵⁴ ami azért fontos gondolatmenetünkben, mert innen származtathatjuk azt a vélekedést, hogy az érzetek által közvetített tények, melyeket a megismerés folyamatában rendszerbe foglalunk, ismereteink egyedüli állandó, vagyis abszolútnak tekinthető szilárd elemei. A 20. századra aztán kialakul az a meggyőződés, hogy megismerésünkben eddig

⁵² Magyar Katolikus Lexikon, Pecz: I/2:632.

⁵³ Auguste Comte: *Cours de philosophie positive* (1830-1835)

⁵⁴ James Mill: *An Analysis of the Phenomena of Human Mind* (1829)

valós tartalom nélküli, metafizikai konstrukciókat fogalmaztunk meg, ezért a tudományra ettől kezdve mindenféle metafizika radikális tagadása jellemző. A pozitivista gondolkodás szerint metafizikai igazságaink nem teljesítik az empirikus értelmi kritérium feltételeit, ezért nemhogy igazságoknak, de értelmetleneknek kell őket tekintenünk: metafizikai igazságunk értelmetlen szavakat tartalmaz, lásd: „abszolút”, vagy „Isten”, amelyekhez semmiféle empirikus igazolást nem tudunk rendelni. Ezek a fogalmak tapasztalatmentes, transzcendens entitásként jelennek meg. Kérdésem viszont, ha a metafizikai tételek értelmetlennek bizonyulnak, vajon miért teremtünk ilyen rendszereket? Mi a helyzet a világ értelmes létezésének örök kérdéseivel, amelyekre választ épp a metafizikai vizsgálatok adnak? Mi a helyzet az etikával?

Semmi. A posztmodern ember a tevékenysége társadalmi identitását a jogalanyiságára redukálta. Kulturális gyökereinket jelentő természetjogi felfogásával alapjaiban szakított, vagyis azzal a meggyőződéssel, hogy létezik az ember által megérthető módon eleve adott (Istentől való) igazság, a társadalmon kívül létező jog alapját (képletesen bemutatva: Mózes kőtábláit) összetörte. A posztmodern korra a modernizmus reménytelenül relatívnak tűnő világában az ember mégis valamiféle biztonságot keresett. A bizonyosságkeresés a globális etikának kiváló eszközt adott, a morális igazságot, a megkérdőjelezhetetlen tekintélyt a többségi gyakorlat kezébe adta. Ettől a ponttól kezdve az ember a jogi eljárások bizonyosságában hisz. Az ígélet mesés: a határok nélküli gazdasági és technikai fejlődés, és vele a kötelesség nélküli jogok. Posztmodernitás, azaz dekonstrukció: a magára maradt egyén egyre kétségbeesettebb értékkeresése, ami egyre radikálisabb értékvesztéshez vezetett. Út a semmibe. (Bibliai környezetbe téve érdekes módon pont az a sátáni program, aminek végállomása is ugyanez.) Olyan jogi bizonyosságba való kapaszkodás, ahol a jogi eljárás nem valamiféle abszolút igazságból, hanem saját magából a jogból ered (a vadludak együtt tudják, hogy merre van Dél). A posztmodern társadalmat az erkölcs – tekintve, hogy relatív – már nem képes összetartani.

4. Globális etika

Parancsoló szükség születik. Globális etika alatt az ember azt a társadalmi minimumot érti, amely az összes kultúra összes népcsoportjának és nemzetének etikai értelemben vett közös nevezőjét képes megadni. A globális etika a különböző, egymásra lefordítható értékek hangsúlyozása, az ember érdekében a minimálisan szükséges közös alap leszögezése. Egy

mindent átívelő minimáletika, aminek értékei és elvei válnak közös hivatkozási ponttá, s ami megadja a minimális erkölcsi iránymutatást, amelyet a világnak követnie kell.

A globális etika logikai bukfencek sorozata. A viszonylagosságok abszolút pontját gondolja megadni, úgy véli, a viszonylagosságok különböző kultúrákban megtalálható azonosságai és átfedései épp ennek az abszolút területnek a határvonalai, azaz mindenki számára egységesen elfogadható normák. Egyrészt attól, hogy a viszonylagosságok mutathatnak egyezőségeket különböző részterületeken, még nem változtatják meg viszonylagos voltukat. Másrészt attól, hogy a különböző viszonylagosságokban találunk átfedéseket, vagyis tartalmi azonosságokat, azok még nem válnak abszolút értékke. Az alapprobléma a viszonylagosságok abszolúttá való kikiáltása a többségi elvre való hivatkozással. Látni való, hogy abszolút viszonyítási pont nélkül mindig értelmezés kérdése lesz, hogy valamelyik kultúra vagy népcsoport adott eszméje vagy hagyománya mit jelent a teljes emberiségnek és milyen viselkedést kíván meg a teljes emberiségtől. Vitatható, így nyilvánvaló véleményeltéréseket okoz, hogy egy kultúra egy adott kérdésben valójában milyen etikai parancsot ad egy másik kultúrához viszonyított összefüggésben, ráadásul a kultúrák általában nem homogén egységek. Azon belül, amit hagyományosan egy kultúrának nevezünk, számos kulturális különbség létezhet nemek, osztályok, vallás, nyelv, etnikai hovatartozás és más törésvonalak szerint.

A globális etika szóvivői nem egy konkrét intézmény megbízottjai, vagy éppen egy konkrét filozófiai iskola követői, még csak nem is valamiféle kormányzati csoport, hanem az élet minden területéről előkerülő önkéntes humanisták. Hogy gondolatmenetünk íve egyértelmű legyen, pontosítsunk: szekurális humanisták. Az etika sugalmazóival nyíltan találkozunk, ők a tömegkommunikáció önkéntes munkásai, de az etika meghatározóiról mit sem tudunk. Pedig a mindenki számára egységesen elfogadható normákat valakiknek meg kell határozni! És meg is határozzák. (Mert azt ugye senki sem gondolja komolyan, hogy az etikai normák elfogadása a többségi gyakorlat alapján spontán folyamatként történik.) Azt mondják, hogy ezeknek az egységesen elfogadható normáknak az elfogadásakor támaszkodniuk kell bizonyos egyetemes elvekre, még akkor is, ha egy-egy kultúra ellenzi ezeket. És ez kulcsmondat!

Egyetemes elvek: egész dolgozatunk arra törekedett, hogy bemutassa, miként szabadult meg az emberiség az egyetemes elvektől az elmúlt

évszázadokban, s hogy bemutassa azokat a bizonyítékokat, melyeket az emberiség hordott össze annak alátámasztására, hogy nem is léteznek egyetemes elvek. És most, amikor bizonyítási eljárása végén az emberiség „végre” leszögezheti, hogy nincsenek egyetemes elvek, az etika meghatározói bizonyos egyetemes elvekre hivatkoznak. Ez a hivatkozás két szempontból is nagyon érdekes:

1./ Az egységes etikai normákat meghatározó személyek, amikor egyetemes elvekre hivatkoznak, ezek a konkrét elvek vagy mégsem egyetemesek, vagy egyetemesek ugyan, de annak ellenére, hogy hivatkoznak az alkalmazásukra, eszük ágában sincs alkalmazni.

2./ Az egységes etikai normák megalkotását mindenki számára egységesen elfogadható, tehát konszenzuális normák megalkotásának szükségességével indokolják (a társadalmat az erkölcs már nem képes összetartani, minekutána módszeresen lebontották, így parancsoló szükség születik), ami normakövetést akkor is meg kell követelni, ha esetleg egy-egy kultúra ellenzi, tehát konszenzusról már szó sincs.

A globális szinten támogatandó, az egyén szociális és humánus érzékenységre, természetes szolidaritására apelláló új etika, mint humanitárius kényszer telepszik rá a talaját vesztett társadalmakra.

A minimáletika, vagyis az egységes etikai norma, mely az elmélet szerint mindenki számára egységesen elfogadható, sőt immár kötelező, a jogi bizonyosságba való kapaszkodás mestermunkája: ez pedig az emberi jogok eszméje.

Ismétlem: a posztmodern ember a tevékenysége társadalmi identitását a jogalanyiságára redukálta. Ettől a ponttól kezdve az ember a jogi eljárások bizonyosságában hisz, ez lesz az etikája az etika helyett. A politikai korrektség immár etikai korrektség is, tehát az etikai alapvetésből levezetett további etikák (jogok) megkérdőjelezhetetlenek. Aki mégis meg merné kérdőjelezni, az számíthat a haladónak nevezett emberiség megvetésére és kirekesztésére, aminek veszélye nyomasztja és félelemmel tölti el, ezért jobbára kísérletet sem tesz az így kapott paradigmák átgondolására. Nem mintha az emberi jogok eszmeiségében eredetileg lefektetett 30 alapjog ne lenne hasznos az emberiségnek (többsége a tradicionális vallások etikai alapvetéseivel is megegyezik), de az emberi jogok eszméjének egyetemes etikaként való elfogadtatásával a globális világra való törekvés egyrészt kiváló eszközt kapott, másrészt termékeny talajra talált az emocionális beállítottságú posztmodern ember

gondolatvilágában. A fő csapásirány pedig a tradicionális társadalom alappontja: a család és a vallás, ezen belül is célzottan a kereszténység. A keresztény Európa végső lebontása.

A tolerancia diktatúrája mint új vallásháború

1. A tolerancia mibenléte

1.1 A tolerancia fogalmi megközelítése

A tolerancia a maga eredeti filozófiai jelentésében elválaszthatatlan a bátorság erényétől, a jó és a rossz megkülönböztetésétől, valamint a lelkiismerettől.

A bátorság (lat. fortitudo) a négy sarkalatos erény egyike, mellyel az ember nehéz helyzetekben, fenyegető rosszal vagy veszéllyel szemben is helyt tud állni. A bátorság szentírási megfelelője a lelki erősség, teológiailag a megfeszített Krisztus erejében való részesedés, mely erkölcsi erényként kitartóvá teszi az embert a jóért folytatott küzdelemben és a szenvedés viselésében. A bátorság és lelki erősség legnagyobb tette a vértanúság. A bátorság (v. lelki erősség) egyik kísérője a hosszantűrés, a béketűrés, vagyis a türelem erénye (lat. patientia). Ennek segítségével az ember szomorúsággal, de mértéktartással viseli a jelenlévő, elsősorban másoktól eredő rosszat.

Ezen belül találjuk meg a tolerancia (a lat. tolero, ‘elvisel, eltűr’ szóból) erényét, amely a türelem egyik fajtája. A tolerancia az emberiség megnyilvánulása. A másik ember lelkiismeretének aktív tiszteletben tartását jelenti. Amíg rossz volta és szándéka be nem bizonyosodik, a jót feltételezi róla. Így biztosít szabad teret a másiknak, ami elengedhetetlenül fontos a személy kibontakozásához.

A tolerancia lényege szerint tehát a lelkiismeretre irányul. A lelkiismeret (gör. szüneideszisz, lat. conscientia) az értelem ítélő aktusa, mellyel a személy a jó egyetemes ismeretét egy meghatározott helyzetben alkalmazza. Egyaránt kihatással van a múltra, a jelenre és az eljövendőre is: cselekvésre vagy a cselekvés megtagadására indítja az akaratot; visszatekintve megítéli a cselekedetet vagy magát a személyt, aki azt elkövette; s eligazít a további döntésekben. A lelkiismeret szabadsága a személy alapvető joga az igazság, elsősorban a vallási igazság megismeréséhez és szolgálatához.

Mindebből látható, hogy aki valóban toleráns, szomorúsággal, de mértéktartással viseli a jelenlévő, elsősorban másoktól eredő rosszat, szenvedést is vállalva kitartó a jóért folytatott küzdelemben, de a

legmesszemenőbbig bízik és remél a másik embernek az igazat és a jót felismerni és követni kész lelkiismeretében.

A tolerancia tehát semmi esetre sem jelenti a meggyőződés nélküliséget, de teljes egészében épít az egyetemes igazságra, a jó és a rossz megkülönböztethetőségére, és a lelkiismeret általános érvényére és megkérdőjelezhetetlen értékére.

1.2 A keresztény tolerancia

A tolerancia filozófiai megközelítése után vessünk egy pillantást annak teológiai alapjára. A Katolikus Egyház a tolerancia fogalmát Isten hozzánk való toleranciájának értelmezése alapján közelíti meg.

Isten türelme irántunk végigkíséri az Ószövetséget, melyben az választott nép hűtlensége ellenére az Úr mindig hű marad⁵⁵, de leginkább Jézus Krisztus megváltó művében fejeződik ki. Isten a megtorló igazságosságot visszatartotta Jézus eljöveteleig, hogy majd az ő egyetlen és örök engesztelő áldozatában kapjon elégtételt. Ahogyan Szent Pál írja:

“Megigazulásukat azonban ingyen kapják, Isten kegyelmének erejéből, Jézus Krisztus megváltása árán. Őt adta oda Isten véres engesztelő áldozatul a hitben, hogy kimutassa igazságosságát. Isten végtelen türelmében elnézte a korábban elkövetett vétkeket, hogy igazságosságát most kimutassa. Mert amint ő igaz, úgy akar igazzá tenni mindenkit, aki Jézusban hisz.” (Róm 3,24-26a)

Az evangéliumban a gondviselő Isten toleránsnak mutatkozik, aki eltűri a bűnöst, jóságával és emberszeretetével kegyelmet és időt biztosít neki (lásd a konkolyról s a búzáról szóló példabeszédet, Mt 13,24–30). Az Úr Jézus a hegyi beszédben összekapcsolja a toleranciát, a tökéletességet, a mennyei Atyához való hasonlatosságot, és az ellenségszeretetet. Arra figyelmeztet, hogy szeressük ellenségeinket, és imádkozzunk üldözőinkért. Legyünk tökéletesek, mint a mennyei Atya, aki fölkelte napját jókra és gonoszokra, és esőt ad az igazaknak és bűnösöknek egyaránt (Mt 5,45–48).

A keresztény tolerancia tehát Istennek a bűnös iránti türelméből indul ki, melynek célja, hogy időt és lehetőséget adjon a megtérésre. *“Mert úgy szerette Isten a világot, hogy egyszülött Fiát adta, hogy mindaz, aki őbenne hisz, el ne vesszen, hanem örök élete legyen.”* (Jn 3,16) Ezért énekli Szent

⁵⁵“Talán örömmel telik a bűnös halálában – mondja az Úr, az Isten –, s nem azt akarom inkább, hogy letérjen útvjáról és éljen?” (Ez 18,23) Isten az embert még elesett állapotában is magáénak vallja (Bölcs 11,24; 12,16), hivatkozik az ember testi gyengeségére és törékenységre is (Zsolt 78,38; Sír 18,8). Isten időt enged a bűnbánatra. Türelmes, mert nem akarja, hogy valaki is elveszen, hanem inkább azt, hogy megbánja bűneit (Jób 33,29; Jer 15,15).

Pál: *“A szeretet türelmes.”* (1Kor 13,4) A tolerancia erénye ekképpen Krisztus megváltó művébe kapcsol be bennünket, amely az önként vállalt kereszthalálban (vö. Jn 10,17-18) éri el csúcspontját. A krisztusi értelemben vett tolerancia tehát szenvedéssel jár, és célja a kiengesztelődés.

1.3 A tolerancia, mint alapvető keresztény magatartás

A szívtelen szolgáról szóló példabeszéd (Mt 18,21-35) bár alapvetően az imádságról szól, és jól fölismerhetően az Úr imájához⁵⁶ írt magyarázó példázatnak tekinthető, egyfajta midrás⁵⁷, egyúttal hűen példázza, hogy Isten azt várja el tőlünk, az emberek egymás iránt is hasonló megértéssel és elnézéssel viselkedjenek.

A keresztény ember tudatában van bűnösségének, tisztában van azzal, hogy szüksége van a megigazulásra és a megszentelő isteni malasztra, ezért állandó bűnbánatban és megtérésben él. Nem tekintheti jobbnak magát a másiknál. (vö. Mt 7,3; Jn 8,7) Krisztus követője továbbá nem feledkezik meg arról, hogy *“Ő, aki tulajdon Fiát sem kímélte, hanem odaadta értünk, mindnyájunkért”* (Róm 8,32), végtelen irgalmával időt és lehetőséget ad a megváltás kegyelmének a befogadására. Ez az alapja annak, hogy a keresztény ember maga is türelemmel és megértéssel kell, hogy tekintsen embertársaira.

A keresztény ember nem ítélkezik. Tudja, hogy ítéletet hozni csak az Úrnak van joga. *“Mert ismerjük azt, aki így szólt: »Enyém a bosszú, én majd megfizetek!« És ismét: »Az Úr ítéletet tart népe felett.«*” (Róm 10,30, vö. MTörv 32,35-36) Aki ítélkezik, saját fejére von ítéletet. *“Ne ítéljete, hogy meg ne ítéltessetek”* (Máté 7,1) Az Úr az utolsó napon mindenkit megítél tettei szerint. (vö. Mt 25,31-46)

A keresztény ember nem fordul el eleve a bűnöstől. Figyelemre méltó, hogy Jézus egy asztalhoz ült a vámosokkal, bűnösökkel és farizeusokkal, szóba állt a pogányokkal, még azt is engedte, hogy a bűnös nő megkenje a lábát, amiért sokan meg is botránkoztak rajta és szemére is vetették, hogy kikkel barátkozik (vö. Mt 8, 5-13; 9, 9-10; Lk 17, 36-5; 19,1-10; Jn 4,1-42). Ugyanakkor Jézus ezt sohasem öncélúan tette, hanem mindig a lélek gyógyításának a szándékával. *„Nem az egészségeseknek van szükségük*

⁵⁶ Bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek.

⁵⁷ A példázatot tömören elemzi Harmai Gábor, *Ahogy én megkönyörültem rajtad... –A Mt 18,28b fordítása és a szívtelen szolgáról szóló példabeszéd értelmezése, Magyar Sion, új folyam V. / XLVII. (2011/1) 37–40.*

orvosra, hanem a betegeknek; nem azért jöttem, hogy az igazakat hívjam, hanem hogy a bűnösöket.” (Mk 2,17)

A keresztény tolerancia tehát alapvetően nem engedi meg a bűnöstől való eleve elzárkózást, hanem annak javát keresi, megkívánja a megértést és a tapintatot, az alázatos bűnbánatra épül, arra a meggyőződésre, hogy az igaz bűnbánatra mindig nyerhető feloldozás, a kegyelem erejével meg tudjuk változtatni az útjainkat, és egy napon mindnyájan meg kell állnunk az Úr ítélszéke előtt. Ezért szükséges, hogy őszintén nézzünk bele lelkiismeretünk tükrebe, a felebarát iránt pedig legyünk tapintatosak, együttérzők és megértők, a haragban késedelmesek, béketűrők és irgalmasok. Adjunk időt és teret egymásnak a megbánásra, a bűntől való szabadulásra, valamint a gondolatok, a szavak és a cselekedetek jobbá tételére, s szavunkkal, személyes példánkkal, imádságunkkal és minden tőlünk telhető segítséggel azon legyünk, hogy a másik megtérjen és éljen. (vö. Ez 18,23)

1.4 A tolerancia határai

Az eddig elmondottak alapján jól látható, hogy a keresztény toleranciát semmiképp sem a felvilágosodás pátosza diktálja, nem a jó és a rossz különbségének tagadására épül. A keresztény hit nem szolgáltatja ki az aktuális közmegegyezésnek vagy egy hatalmaskodó elitnek a jó és rossz tudását, hanem ellenkezőleg, messzemenően tisztában van az isteni törvénnyel, a kinyilatkoztatással, a bűn és a kegyelem valóságával, az erkölcsi kategóriákkal, a megtérés szükségességével.

A tolerancia biblikus és teológiai értelmezése továbbá a kereszténység abszolút igazságigényét sem vonja kétségbe, ellenben határozottan kijelenti, hogy az csak az Isten egyszülött Fiához, az egyetlen üdvözítőhöz, az Úr Jézus Krisztushoz való hasonulás által lehetséges. A keresztény ember toleranciája a megváltó műhöz kapcsolódik, amely az igazságosság napja előtt az irgalom óráját hirdeti meg. *“Az Emberfia azért jött, hogy megkeresse és megmentse azt, ami elveszett” (Lk 19,10).*

A toleranciát tehát nem szabad semmiképpen sem azonosítani az álláspont-nélküliséggel. Az igazságban való szilárd meggyőződés, a jóakarát és lelkiismereti tisztaság nélkül igazán nem is lehet toleranciát gyakorolni. A hiteles tolerancia megőrzi a bátorságot a hamissággal szemben való ellentmondáshoz, a másik javát kereső szeretetteljes testvéri intelemhez, a jóra való buzdításhoz, és a hitre való neveléshez, akkor is, ha ez szükségszerűen konfliktusokat idéz elő. Mert nem a hamis – az igazság

helyett inkább egyfajta cinkosságra épülő – látszatbéke megőrzése a célja, hanem a másikkal való teljesebb közösség elérése Krisztusban, vagyis végső soron az Istennel való kiengesztelődés szolgálata.

A tolerancia hiteles felfogása nem állhat meg a “másság” elfogadásánál, nem fulladhat a “minden mindegy” neutralizmusba, hanem azzal a szándékkal tűri, viseli el a másikat, mert őt mintegy egyenrangú – bűnös és megváltásra szoruló – útitársnak tekinti az élet útján, és akit nagy megértéssel és tapintattal, de ereje és tudása szerint a legjobb irányba kell segítenie.

A tolerancia a felebarát személyes szabadságának és lelkiismeretének teljes tiszteletben tartása lévén valósul meg, azonban ez sem lehet öncélú. Sem a szabad akarat, sem a lelkiismeret nem bálványozható, vagyis nem kezelhető végső vonatkoztatási pontként. Azért fontosak számunkra, mert ezek által vagyunk képesek felismerni és követni az igazságot. A szabad akaratra és a lelkiismeretre való pusztá hivatkozás nem fedezhet hamis, téves ítéleteket, döntéseket és ártó szándékot. A személyes szabadság és a lelkiismeret tehát addig tolerálható, amíg nyilvánvaló módon a kinyilatkoztatott igazság határain belül marad. Mihelyt ütközik vele, vagyis objektíven felismerhető és tárgyában súlyos törvényszegés történik, kontrollt kell gyakorolni.

Az áteredő bűn következtében az értelem elhomályosult, az akarat meggyöngült, az emberi természet pedig rosszra hajló lett, ami mindnyájunkat érint, és ez az egyetlen oka annak, hogy a szabadsággal való visszaéléssel, és a téves lelkiismerettel szemben – mert ezek legyőzése csakis hit által és a kegyelem útján lehetséges – türelmesnek kell lennünk.

A tolerancia továbbá nem jelenthet pragmatikus taktikázást sem. Sohasem lehetünk toleránsak azért, hogy bármiféle önös érdeket szolgáljunk vele. Ezzel kihasználnánk a másik esendőségét, visszaélnénk bizalmával, és eltérítenénk a helyes útról, mert saját érdekeinket állítanánk az igazság helyébe, amelyet mindnyájunknak keresni és követni kell.

A tolerancia nem gyávaság, hanem biztos alap ahhoz, hogy mindig készek legyünk bizalommal várni a másokra, és ha megfelelő a pillanat, akkor bátran inteni, buzdítani, tanítani, még akkor is, ha ez számunkra kellemetlenséggel, megpróbáltatással jár. A tolerancia ellenállása megértő és békülékeny, vagyis szelíd, és mindig készen áll a kéznyújtásra.

Ez a tűrőképesség ugyanakkor minket is véd: az ellenállás akkor is kötelező, amikor az egyéni lelkiismeretünk szabadságát kell megőrizni. Mi

sem válhatunk eszközzé a felebarát kezében. A tolerancia nem lehet a hit, a meggyőződés és az önbecsülés kárára. Senki sem hivatkozhat arra, hogy a tolerancia nevében adjuk fel hitünket, meggyőződésünket, önazonosságunkat.

A lelkiismeret és személye növekedés tiszteletben tartása, valamint a jóra való segítség kölcsönös, ezért a másik felet is kötelezi. Alázattal fel kell ismerni, hogy mi magunk rászorulunk Isten és az embertársaink irgalmára, tanító szavára, intelmeire, jó példájára. A felebarátok közötti tolerancia mindig kétirányú.

2. A katolikus Egyház, mint a tolerancia alanya és tárgya

A világ népességének egyharmada keresztény, ezzel messze a legnagyobb vallási csoportot képezi a földkerekségen. (A második helyet a muszlimok foglalják el.) Az amerikai Pew Research Center kétezer-négyszáz különböző forrásra támaszkodó felmérése szerint a 2,2 milliárd keresztény 50 százaléka katolikus, 37 százalékuk protestáns és 12 százalékuk ortodox.⁵⁸

Föld népessége 1910-ben mért 1,8 milliárdról 2010-ig 6,9 milliárdra ugrott. A keresztények száma az utóbbi száz évben több mint háromszorosára nőtt. A növekedés az idő függvényében egyenletes volt, azonban az egyes földrészeket nagyon különböző arányban érintette a növekedés.

A XX. század elején még Európában élt a legtöbb keresztény (66,3 %), napjainkban az öreg kontinens azonban a krisztushívőknek 25,9%-át hordozza, hasonlóan Afrika Szahara alatti területeihez (23,6%). (Közép-Kelet és Észak-Afrika 0,6%; Ázsia és a Csendes-óceán 13,1%)

A keresztények 36,8%-a amerikai. A legjelentősebb növekedés Afrikában figyelhető meg, ahol a keresztények populációja több mint hatvanszorosára nőtt: az 1910-ben mért 8 millió fő helyett 2010-re 516 millióan lettek. Tízszeres növekedés zajlott le Ázsiában és a Csendes-óceáni területeken, ahol jelenleg 285 millió a keresztények száma.

Az Egyesült Államokban (247 millió) és Brazíliában (176 millió) él ma a legtöbb keresztény ember. Mexikóban a teljes lakosság 95 százaléka, több mint 107 millió keresztény. Kína 67 millió híve (3,1 %), bár a helyi népességnek mindössze 5 százaléka, így is jelentősen megelőzi a sorban az öt követő Németországot (58 millió fő), illetve Etiópiát (52 millió fő).

⁵⁸<http://www.pewforum.org/> (U.l.: 2015.06.17.)

A tanulmány azt is kimutatta, hogy a világ keresztény híveinek 10 százaléka kisebbséget alkot hazájában. Továbbá áttevődött a protestantizmus létszámbeli súlypontja is: Nigériában ma kétszer annyi a protestáns, mint Németországban, a reformáció hazájában. Szomorú tény, hogy Közel-Kelet és Észak-Afrika lakosságának ma már csupán a 4 százalékát teszik ki a keresztények (13 millió fő).

A világon élő katolikusok felét tíz ország tömöríti. Több mint 133 millió fővel Brazília egymaga adja a világ katolikus lakosságának 12 százalékát. Ez az ország több katolikus hívőt számlál, mint Olaszország, Franciaország és Spanyolország együttvéve. Második a sorban Mexikó 96 millió hívővel, míg a harmadik 76 millió fővel a Fülöp-szigetek.

Európában Olaszország vezeti a listát, majd – a „világranglista” hetedik helyén – Franciaország következik. A nyolcadik Lengyelország és kilencedik Spanyolország. Az amerikai intézet számai nagyrészt összecsengenek a 2004-ben Rómában kiadott hivatalos egyházi statisztika⁵⁹ adataival. A Szentszék akkor a megkereszteltek számának 757 millió főről 1,1 milliárdra emelkedését mutatta ki 1978-tól tekintve át a helyzetet. A növekedés mértéke náluk is arányos a világ népességének változásával, ami a vizsgált időszakban 4,2-ről 6,4 milliárdra való emelkedést jelentett.

A katolikus Egyházat teológiailag, történelmileg és vallásdemográfiai értelemben is a kereszténység törzsének tekinthetjük. A kereszténységnek a világ vallásai körében elfoglalt vezető helyzete pedig statisztikailag is jelzi, hogy a katolikus Egyház a vallási tolerancia kérdésében globálisan döntő tényező. A katolikus Egyház egészen mélyreható, bonyolult kapcsolatrendszere a globális világgal kiemelkedően fontos szereplővé teszi, mint a tolerancia alanya, de mint annak tárgya is, mert egyszerre kell megértőnek lennie másokkal szemben, miközben üzenetével az ellentmondás jeleként áll szemben a világgal. (vö. Zsid 12,1-3)

2.1 A kereszténység önazonossága

A keresztény hit Krisztust az ember egyetlen valóságos és végleges üdvösségének tartja. Péter apostol Izrael népének vezetőihez és véneihez szóló beszédében világosan kijelenti: *“nincs üdvösség senki másban, mert nem adatott más név az embereknek az ég alatt, amelyben üdvözülnünk lehetne”*. (ApCsel 4,12)

⁵⁹<http://www.katolikus.hu/roma/vilagstatisztika.pdf> (U.l.: 2015.06.17.)

Jézus Krisztus, Isten megtestesült Fia, aki *“az út, az igazság és az élet”* (Jn 14,6). Az Úr misztériumában az isteni igazság teljessége nyert kinyilatkoztatást: *“Nem ismeri a Fiút senki, csak az Atya, és az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú és az, akinek a Fiú ki akarja nyilatkoztatni”* (Mt 11,27); *“Istent soha senki nem látta, az egyszülött Fiú, aki az Atya ölében van, Ő nyilatkoztatta ki”* (Jn 1,18); *“Krisztusban lakik testi formában az istenség egész teljessége, és benne lettetek ennek a teljességnek részesei”* (Kol 2,9-10).

A krisztusi üdvrend, mint új és végleges szövetség sohasem múlik el, és már semmiféle új nyilvános kinyilatkoztatást nem kell várnunk a mi Urunk Jézus Krisztus dicsőséges eljöveteleig (vö. 1Tim 6,14; Tit 2,13).

Az Úr Jézus mennybemenetele előtt megparancsolta tanítványainak, hogy hirdessék az Evangéliumot az egész világnak és kereszteljék meg az összes nemzetet: *“Menjetek el az egész világra, és hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek. Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki nem hisz, elkárhozik”* (Mk 16,15-16); *“Nekem adatott minden hatalom a mennyben és a földön. Menjetek tehát és tegyétek tanítványommá mind a népeket, megkeresztelvén őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, és tanítván őket mindannak megtartására, amit parancsoltam nektek. Íme, én veletek vagyok minden nap a világ végezetéig.”* (Mt 28,18-20; vö. Lk 24,46-48; Jn 17,18; 20,21; ApCsel 1,8.) Az Egyház egyetemes küldetése tehát Krisztus parancsából fakad.

*“Isten kinyilatkoztatásának Igéje által végérvényesen, teljességében föltárta önmagát, közölte az emberi nemmel, hogy kicsoda Ő. Istennek ez a biztos és végérvényes önkinyilatkoztatása adja az Egyház missziós természetének legmélyebb indokát: nem mondhat le arról, hogy hirdesse az Evangéliumot, az igazság teljességét, amelyet Isten önmagáról közölt velünk.”*⁶⁰

2.2 A Katolikus Egyház egyedülálló volta – Dominus Iesus

A Hittani Kongregáció 2000. augusztus 6-án kibocsátott Dominus Iesus kezdetű nyilatkozata Jézus Krisztus és az Egyház egyetlen és egyetemesen üdvözítő voltáról veretesen összefoglalja a katolikus Egyház mibenlétét és egyedülálló mivoltát.

⁶⁰II. János Pál pápa: *Redemptorismissio* 5. p.

A hívőknek vallaniuk kell, hogy – az apostoli jogfolytonosságban gyökerező⁶¹ – történeti folytonosság van a Krisztus által alapított Egyház és a katolikus Egyház között: “Krisztus egyetlen Egyháza, (...) melyet Üdvözítőnk feltámadása után a pásztor Péternek adott át (Jn 21,17), és őrá meg a többi apostolra bízta terjesztését és kormányzását (vö. Mt 28,18), és mindörökre az igazság oszlopának és erősségének rendelte (1Tim 3,15), e világban mint alkotmányos és rendezett társaság a Péter utóda és a vele közösségben élő püspökök által kormányzott katolikus Egyházban létezik [subsistitin].”⁶²

A subsistitin (“létezik”) kifejezéssel a II. Vatikáni Zsinat két tantételt akart összhangba hozni: az egyik az, hogy Krisztus Egyháza a keresztények megosztlásai ellenére a maga teljességében csak a katolikus Egyházban létezik; a másik, hogy “a megszentelés és az igazság sok eleme létezik határain kívül”,⁶³ vagyis azokban az egyházakban és egyházi közösségekben, melyek még nincsenek teljes közösségben a katolikus Egyházzal.⁶⁴ De ezen utóbbiakra vonatkozóan állítanunk kell, hogy “hatékonyaságuk a kegyelemnek és igazságnak abból a teljességéből ered, amely a katolikus Egyházra van bízva”.⁶⁵

Krisztusnak tehát egyetlen Egyháza van, mely a Péter utóda és a vele közösségben lévő püspökök által kormányzott katolikus Egyházban létezik.⁶⁶ Azok az egyházak [s itt a bizánci rítusú, Rómától elszakadt egyházakra gondolhatunk], melyeket, bár nincsenek teljes közösségben a katolikus Egyházzal, nagyon szoros kötelékek – az apostoli jogfolytonosság és az érvényes Eucharisztia – fűznek hozzá, valóban részegyházak.⁶⁷

Ezért ezekben az egyházakban is Krisztus Egyháza van jelen és működik, jóllehet hiányzik a katolikus Egyházzal való teljes közösség, mert nem

⁶¹Vö. II. Vatikáni Zsinat: *Lumen gentium* konstitúció 20. p.; SztIreneusz: *Adversus Haereses*, III, 3, 1-3: SC 211, 20-44; Szent Ciprián: *Epist.* 33,1: CCL 3B, 164-165; Szent Ágoston: *Contra advers. legis et prophet.* 1, 20, 39: CCL 49, 70.

⁶²II. Vatikáni Zsinat: *Lumen gentium* konstitúció 8. p.

⁶³Uo. Vö. II. János Pál pápa: *Ut unum sint* enciklika 13. p.; II. Vatikáni Zsinat *Lumen gentium* konstitúció 15. p., *Unitatis redintegratio* 3. p.

⁶⁴Ezért ellenkezik a zsinati szöveg hiteles jelentésével azok értelmezése, akik a subsistitin formulából azt a tételt vezették le, hogy Krisztus egyetlen Egyháza a nem katolikus Egyházakban és egyházi közösségekben is létezhet. “Ezzel szemben a Zsinat azért választotta a subsistit szót, hogy rávilágítson: az igaz Egyháznak egyetlen léte (subsistentiája) van, míg látható határain kívül csupán “az Egyház elemei” léteznek, melyek - mivel magának az Egyháznak elemei - a katolikus Egyház felé irányulnak és vezetnek.” (Hittani Kongregáció: *Megjegyzések Leonardo Boff: Egyház: Karizma és hatalom c. könyvéhez*): AAS 77 (1985) 756-762.

⁶⁵II. Vatikáni Zsinat: *Unitatis redintegratio* 3. p.

⁶⁶Hittani Kongregáció: *Mysterium Ecclesiae* 1. p.: AAS 65 (1973) 396-408.

⁶⁷II. Vatikáni Zsinat: *Unitatis redintegratio* 14-15. p.; Hittani Kongregáció: *Communio* notio levél 17. p.: AAS 85 (1993) 838-850.

fogadják el a primátus katolikus tanítását, melyet Isten akarata szerint Róma püspöke objektíven birtokol és gyakorol az egész Egyház felett.⁶⁸

Azok az egyházi közösségek ellenben, melyek nem őrizték meg az érvényes püspökséget és az Eucharisztia misztériumának eredeti és teljes valóságát [ezek jellemzően a protestáns közösségek],⁶⁹ nem egyházak a szó sajátos értelmében; mindazonáltal akiket e közösségekben megkeresztelnek, azok a keresztség révén beletestessülnek Krisztusba, s ezért bizonyos, jóllehet tökéletlen közösségben vannak az Egyházzal.⁷⁰

A keresztség ugyanis természete szerint a Krisztusban való élet teljes kibontakozására irányul a teljes hit megvallása, az Eucharisztia és az Egyházban való teljes közösség által.⁷¹

Ezért a hívőknek nem szabad azt képzelniük, hogy Krisztus Egyháza nem más, mint – elkülönült, de valamilyen formában mégis egy – egyházak és egyházi közösségek bizonyos összessége [mint valami “gyümölcsös tál”]; s azt sem gondolhatják, hogy Krisztus Egyháza ma már igazában sehol sem létezik, hanem csak célnak tekinthető, mely felé minden egyháznak és közösségnek törekednie kell.⁷² Valójában “ennek a már adott Egyháznak az elemei összességükben a katolikus Egyházban léteznek, s a többi közösségben nincs meg a teljességük”.⁷³ “Ezek a tőlünk különvált egyházak és közösségek – jóllehet hitünk szerint nincs meg a teljességük – nem jelentéktelenek és súlytalanok az üdvösség misztériumában. Krisztus Lelke ugyanis nem vonakodik fölhasználni őket az üdvösség eszközéül, melynek hatékonysága a kegyelemnek és igazságnak abból a teljességéből ered, amely a katolikus Egyházra van bízva.”⁷⁴ A keresztények közötti egység hiánya kétségtelenül seb az Egyház számára; nem abban az értelemben, mintha meg lenne fosztva az egységtől, hanem “amennyiben a megosztás akadályozza egyetemességének teljes megvalósítását a történelemben”.⁷⁵

2.3 A vallási tolerancia, vallásszabadság

A lelkiismeret szabadsága a személy alapvető joga az igazság, elsősorban a vallási igazság megismeréséhez és szolgálatához.

⁶⁸Vö. I. Vatikáni Zsinat: *Pastoraeternus* konstitúció: DS 3053-3064; II. Vatikáni Zsinat: *Lumen gentium* konstitúció 22. p.

⁶⁹Vö. II. Vatikáni Zsinat: *Unitatisredintegratio* 22. p.

⁷⁰Uo.

⁷¹Uo.

⁷²Hittani Kongregáció: *MysteriumEcclesiae* 1. p.

⁷³II. János Pál pápa: *Utunumsint* enciklika 14. p.

⁷⁴II. Vatikáni Zsinat: *Unitatisredintegratio* 3. p.

⁷⁵Hittani Kongregáció: *Communioisnotio* levél 17. p. Vö. II. Vatikáni Zsinat: *Unitatisredintegratio* 4. p.

Vallásszabadságról világi és vallási értelemben beszélhetünk, továbbá meg kell különböztetnünk a jogot (ius) és lehetőséget (potentia). Az állampolgárnak például joga van arra, hogy földet vásároljon, ha azonban ehhez nincs meg a kellő pénze, akkor erre nincs lehetősége. Ugyanakkor az egyénnek lehetősége van, hogy területet raboljon, de nincs hozzá joga.

A Szent és Örök Isten maga a tökéletesség, a létteljesség, az abszolútum, aki az ember egyedüli létoka és végcélja. Vele szemben a porszemnyi, teremtett ember semmi joggal nem bír. Ha az embernek Isten akaratával szemben joga lenne bármi másra, akkor nem létezne a bűn, de a jó és a rossz fogalma sem.

Az ember Isten képmása (imago Dei), vagyis örök életre teremtett és meghívott lény, akinek van értelme és szabad akarata. Az értelem lényegét tekintve nem más, mint képesség azt választani, ami a végső célnak, az üdvösség elérésének megfelel. Akinek hatalmában van több dolog közül egyet választani, az cselekedeteinek ura. Mivel mindazt, ami az üdvösség elérésére szolgál, hasznos jónak nevezzük, a jónak pedig természetében van, hogy a törekvő képességet felkeltse, azért a szabadság az akarat tulajdona, sőt az akarat maga, amennyiben működésénél a választás szabadságával bír. Az ember morális lény, mert értelmével képes jó és az igaz felismerésére, és akaratával a helyes irányba való elköteleződésre. Ez tehát az Isten előtti erkölcsi felelősségünk alapja.

Isten belépett az emberiség történelmébe. Az ősatyák által és a próféták szavával kinyilatkoztatta akaratát, törvényeit és tanítását, Jézus Krisztusban pedig teljesen és véglegesen feltárta előttünk önmagát. Az utolsó időkben pedig megalapította azt az egy, szent, katolikus és apostoli Anyaszentegyházat, amely a kereszténység mindenen megoszlása ellenére a teljes és csorbítatlan hitletétel (depositum fidei) egyetlen hiteles őrzője és hirdetője és az üdvösséghez szükséges kegyelmi eszközök teljességének közvetítője.⁷⁶

A Szentírás a hamis kultuszok gyakorlását, sőt még a megtűrését is jogtalanságnak és szellemi parázsnak minősíti. Amikor a választott nép tagjai újra és újra eltérnek JHWH kultuszától, az ószövetségi próféták Isten jogos büntetését helyezik kilátásba számukra. Mózes Isten akaratából rombolta le az aranyborjút, mint a hamis kultusz szimbólumát. A negyvenévi pusztai vándorlás és a babiloni fogság is a hamis vallás

⁷⁶vö. *Dominus Iesus, A Hittani Kongregáció nyilatkozata Jézus Krisztus és az Egyház egyetlen és egyetemesen üdvözítő voltáról, Róma, 2000. augusztus 6.*

gyakorlása miatti büntetés volt. „*Én, az Úr, a te Istened féltékeny Isten vagyok*” (MTörv 5,9); és „*Ne legyenek más isteneid*” (Mtörv 5,7). Az ószövetségi könyvek (pl. a Bírák, Királyok, Krónikák) számos olyan történelmi eseményről számolnak be, amikor a zsidók átvették a szomszédos népek bálványimádását, és ezzel Isten büntetését vonták magukra.

Az Újszövetségben Jézus Krisztus mondja: „*Azokat, akik megvallanak engem az emberek előtt, én is megvallom majd mennyei Atyám előtt. De aki megtagad az emberek előtt, azt én is megtagadom mennyei Atyám előtt.*” (Mt 10,32-33) Az üdvösségről kijelenti: „*Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki nem hisz, elkárhozik*” (Mk 16,16), az Egyházat pedig a kegyelem rendes útjaként mutatja be: „*Péter vagy, erre a sziklára építem egyházamat... Neked adom a mennyek országa kulcsait.*” (Mt 16,18.19)

Az embernek lehetősége van, hogy téves keresztény közösség tagja legyen, valamely pogány vallást gyakoroljon, sőt arra is, hogy teljesen vallástalan, sőt istentagadó életet éljen, netán sátánista legyen, de Isten parancsai, a józanész, a Szentírás és az Egyház tanítóhivatala (zsínatok, pápai megnyilatkozások) szerint erre Isten előtt joga nincs. Hiszen ha lenne, akkor, ahogy a hitújítók (Luther, Kálvin, Zwingli stb.) az összes szektaalapító, de mindenki más is a maga kénye-kedve szerint alakíthatna magának vallást önmaga szabta törvényekkel és tanítással. Ha ez lehetséges lenne, akkor minden relatív válna, ahol már nem Isten az igazság forrása, hanem az egyes személy szubjektív ítélete és érdeke. „Ha a természet és a szabadság tökéletessége a jótól való elpártolhatást követeli, akkor Isten, Jézus Krisztus, az angyalok, a mennyei boldogok, akik a jótól el nem tántorodhatnak, vagy nem szabadok, vagy legalább kevésbé tökéletesek, mint a földön élő ember.”⁷⁷

A téves, hamis vallások is rendelkezhetnek értékekkel, de ezek leginkább egyes bölcséleti felismerések, valamint természetes emberi értékek (pl. szeretetszolgálat, közösségi összetartás). A görögkeletiek leginkább szakadárok, valóságos hierarchiával és mind a hét szentséggel is rendelkeznek, az eretnokség kisebb mértékben érinti őket, tanításuk jórészt megfelel az Egyház hitének. A protestánsok viszont csak egy szentséggel, a keresztséggel bírnak csupán, mert egyrészt nincsen érvényes papságuk, másrészt a szentségeket vagy teljesen elvetik, vagy csak imitálják. Számos eretnek nézetet vallanak, tanításuk általában nagyon erősen eltér az Egyház

⁷⁷XIII. Leó pápa: *Libertas Praestantissimum* kezdetű enciklikája az emberi szabadságról, 1888. június 20.

teljes és csorbítatlan hitétől. Ami a keresztény felekezetekben teológiailag is tiszteletreméltó, az mind katolikus elem, a katolicizmus maradványa, hiszen a kinyilatkoztatáshoz és a kegyelmi eszközökhöz hozzáadni nem lehet, a szentség nem koppintható, Krisztus menyasszonyának (vö. Ef 5,25) szépsége pedig felülmúlhatatlan. Ilyen értelemben minden jó, szép és igaz, ami az bizánci rítusú elszakadt kereszténységben és a protestantizmusban található, a katolikus Egyházban is megvan, sőt onnan lett átvéve.

A pogány vallások (például a törzsi vallások, a távolkeleti vallások, az iszlám) azonban több természetellenes és démoni elemet is tartalmaznak, melyek nemcsak az Istent, a teremtett világ rendjét, de az emberi méltóságot is súlyosan sértik. Ami bennük valóban igaz és szent, az tisztább és tökéletesebb formában – az üdvrend egyetemessége folytán – a katolikus Egyházban is megtalálható. A hamis vallásokban található igazságok a természetes és a természetfölötti egyetemes kinyilatkoztatás részei, de éppen csak részek, még hozzá tévedésekkel összekeverve. Azonkívül mindezeknek a vallásoknak sajátjuk, hogy az egész igazságot egyáltalán nem akarják elfogadni, és a katolikus hitet hamisnak nevezik. Ezek a vallások tehát nem csak tökéletlenek, melyek egyszerűen még nem jutottak el az igazság teljességéhez (ez csak a Krisztus előtti ószövetségi zsidóságra igaz), hanem tévesek, mert határozottan visszautasítják az egyetemes kinyilatkoztatást.

A hamis kultusz objektíve súlyos bűn, de ahhoz, hogy egy személy e miatt vétkezzen, részéről szükséges, hogy *tudva és akarva* kövesse el a bűnt. Ezért tehát a téves vallások követői, ha jóhiszeműek és lelkiismeretük szavát követik, üdvözülhetnek, de nem saját vallásuk által, hanem annak ellenére: a katolikus Egyház és saját, az igaz Isten utáni vágyakozásuk miatt. Isten a görbe vonalakon is tud egyenesen írni, de ettől még azok nem válnak egyenesekké.⁷⁸

Ha tehát valaki az értelem fényénél felismeri a katolikus Egyházban Isten igazi egyházát, köteles azt követni. Ha e felismerés után is téves vallási közösségében marad, súlyosan vétkezik Isten ellen, aki maga az igazság.

A vallásszabadság mint Istennel szembeni jog tehát lehetetlenség. A vallás szabadságát az elmondottak értelmében, tehát mint természeti jogot követelni, védelmezni s engedélyezni semmiképpen sem szabad, mert ha valóban a természet adta volna az embernek e jogokat, akkor Isten

⁷⁸Simon Gábor: *Mi a vallásszabadság?* <http://www.katolikus-honlap.hu/0804/vallasz.htm> (U.l.: 2015.06.16.)

uralmának megvetése jogos volna, s az emberi szabadságot semmiféle törvénnyel sem volna szabad fékezni. Az Egyház küldetése az, hogy elszakadt keresztény testvéreinket a féligazságokból a teljes igazságra vezesse, vagyis önmagába integrálja; a pogányok számára pedig elvigye Jézus Krisztus evangéliumát, Isten Országának örömhírét.

2.4 Extra Ecclesiam nulla salus

Az Úr Jézus a belé vetett hitet és az Egyházhoz való tartozást az üdvösség feltételének jelenti ki: *„Aki hisz és megkeresztelkedik, üdvözülni fog, aki nem hisz, az elkárhozik.”* (Mk 16,16)

Az extra ecclesiam nulla salus (lat. 'az Egyházon kívül nincs üdvösség') kegyelemtani alaptétel jelentése, hogy az üdvösség csak az Egyház által érhető el. A tétel hagyományos gyökere az Úr Jézus üdvösségre vonatkozó kijelentésének péteri magyarázata: ahogy Noé bárkája a vízözöntől való szabadulás eszköze volt, úgy a keresztség az üdvösség eszköze. (vö. 1Pét 3,20) Krisztus mennybemenetele után is egyetlen közvetítője az üdvösségnek. A vele való kapcsolatot a szentségek fejezik ki és biztosítják, s az Egyház ennek a találkozásnak a kerete. A szentség a kegyelem közlésének az egyetlen rendes módja. A keresztség az Isten népébe való beiktatás szentsége. Mivel Jézus a keresztséget az Egyházra bízta, azért csak az Egyházon keresztül érhető el az üdvösség. Ez az elv már az egyházatyáknál is megjelenik: Antiochiai Szent Ignác, Szent Ireneusz, Órigenész, Szent Ciprián is alkalmazták.

A Megváltó azonban arról is tanít, hogy léteznek a legitim vallási közösségen (akkor a zsidóság) kívül is igaz lelkiületű vallásos istenkeresők, ám nekik is az Egyház az otthonuk: *„De más juhaim is vannak, amelyek nem ebből az akorból valók. Ezeket is ide kell vezetnem. Hallgatni fognak szavamra, s egy nyáj lesz és egy pásztor.”* (Jn 10,16)

Isten országának örömhíre minden kor minden emberének szól. Az Egyház küldetése az egész világra kiterjed. *„Menjetez tehát, tegyétez tanítványommá mind a népeket! Kereszteljétez meg őket az Atya és a Fiuú és a Szentlélek nevére, és tanítsátok meg őket mindannak a megtartására, amit parancsoltam nektez. S én veletez vagyok mindennap, a világ végéig.”* (Mt 28,19)

„Az Egyház által mindig is hirdetett és mindig is szüntelenül hirdetendő az a tévedhetetlen kijelentés (...), hogy »az Egyházon kívül semmilyen üdvösség nincs«. Ezt a dogmát azonban abban az értelemben kell felfogni, ahogyan azt maga az Egyház érti. (...) Az Egyház ui. azt tanítja, hogy

ebben a dologban Jézus Krisztus igen szigorú parancsáról van szó. Ő kifejezett szavakkal azt tette apostolai kötelességévé, hogy minden nemzetet tanítsanak meg parancsai megtartására. Krisztus parancsai között pedig nem a legkisebb helyet foglalja el az, amely megparancsolja, hogy a keresztség révén nőjünk bele Krisztus misztikus testébe, az Egyházba, és simuljunk hozzá Krisztushoz és helyetteséhez, aki által Ő ezen a földön látható módon kormányozza az Egyházát. Ezért senki, aki bár tudja, hogy az Egyházat isteni módon Krisztus alapította, az Egyháznak mégsem akarja alávetni magát illetve a római pápának, Krisztus földi helytartójának megtagadja az engedelmességet, nem fog üdvözülni. (...) Az Üdvözítő (...) azt is meghatározta, hogy az Egyház az üdvösség eszköze, amely nélkül senki a mennyei dicsőség országába be nem juthat. (...) Azonban Isten azt akarta, hogy az (...) üdvöt segítő eszközöknek, bizonyos körülmények között, akkor is meglehessen az üdvösséghez szükséges hatása, ha csak a kívánság vagy a vágy irányul az alkalmazásukra. (...) A maga módján ugyanezt kell tartani az Egyházzal. (...). Ahhoz, hogy valaki elnyerje az üdvösséget, nem mindig kívántatik meg, hogy mint tag valóban az Egyház testéhez tartozzék, mindazonáltal legalábbis követelmény, hogy kívánsága és vágya szerint ragaszkodjék hozzá (pl. váratlanul meghalt keresztleletlen hittanuló). Ennek a kívánságnak azonban nem kell mindig kifejezettnak lennie (...), hanem amennyiben az ember leküzdhetetlen tudatlanságban (*ignorantia invincibilis*) szenved (pl. egy afrikai bennszülött törzs tagja) Isten a bennefoglalt kívánságot is elfogadja, (...) mert benne van a léleknek abban a jó előkészületi állapotában, amelyben az embernek az a szándéka, hogy akarata Isten akaratával egybehangzó legyen.”⁷⁹

Isten szolgája XII. Pius pápa a *Mystici Corporis* kezdetű körlevelében egyértelmű különbséget tesz azok között, akik ténylegesen, és akik csak kívánságaik szerint tartoznak az Egyházhoz:

„Az Egyház tagjai közé valójában csak azokat kell számítanunk, akik az újjászületés fürdőjében részesültek, és az igaz hitet vallják, és sem származásuk módjára önként nem vonták ki magukat a test szervezetéből, sem törvényes tekintély nem zárta ki őket valami súlyos vétkek miatt.”⁸⁰

A körlevél végén a pápa megemlíti azokat is, akiket „öntudatlan vágyódásuk a Megváltó titokzatos Testével kapcsolatba hoz, és akiket legkevésbé sem zár ki az örök üdvösségből”⁸¹

⁷⁹A *Szent Officium* levele a bostoni érseknek, 1949. augusztus. 8. In: DH 3886–3870

⁸⁰XII. Pius pápa: *Mystici Corporis*, In: DH 3802

⁸¹Uo.

Itt arra utal a pápa, amit a teológia a vágykeresztség (lat. baptismus flaminis) fogalmával fejez ki. Már az egyházatyák is tanítják, hogy bár a keresztség eszközszerűen szükséges az üdvösségre, de a jóhiszemű pogányoknál is lehetséges az üdvösség. A Tridenti Zsinat tanítja, hogy a szeretetből fakadó őszinte vágy a keresztség föl vételére pótolhatja a vízkeresztséget (votum sacramenti). Láthatjuk a pogány Kornéliusz megtérésénél, hogy a Szentlélek elővételez olyan kegyelmi hatásokat, amelyek egyébként a keresztségből folynak (ApCsel 10,44–45). A vágykeresztség nem közli az eltörölhetetlen jegyet és nem ad valódi egyháztagságot sem, de maga a kegyelem az egyéni buzgóság és jóakarat következtében nagyon is gazdag lehet.

Bizonyos értelemben tehát lehetséges a szentségen kívüli megigazulás, de ahhoz látni kell, hogy a szentségek valójában Krisztus megváltói tevékenységén nyugszanak, és annak kegyelmeit közvetítik, s végső forrásuk a megdicsőült Krisztus. Neki megvan a kisugárzó ereje, s ezzel az erővel találkozhatnak azok is, akik nem jutnak el a valódi hithez és a szentségekhez.

Tehát az Egyház látható határain kívül is lehet üdvözülni, azonban ez korántsem könnyű. Az üdvösség elnyeréséhez szükséges kegyelmi eszközök rendesen az Egyházban érhetőek el. XII. Pius pápa említi, hogy a nem-keresztény istenkeresők olyan helyzetben vannak, „melyben saját örök üdvösségük felől nem lehetnek biztosak; mert noha a Megváltó titokzatos Teste utáni öntudatlan vágyódásuk és sóvárgásuk létezik, mégis igen sok, és igen nagy mennyei adománynak, segítségnek vannak híjával, melyeket csak a katolikus Egyházban tudnának elnyerni.”⁸²

A pápának ezek a szavai egyrészt elutasítják azokat, akik teljességgel kizárják az üdvösségből az Egyházhoz nem tartozókat, másfelől helyreigazítja azok vélekedését, akik hamisan azt állítják, hogy az ember minden vallásban egyformán üdvözülhet. Viszont „azt sem kell gondolni, hogy az Egyházba való belépés bármilyen szándéka elégséges ahhoz, hogy az ember üdvözüljön. Megkívántatik ugyanis, hogy a kívánságot, melynek révén valaki az Egyház irányába fordul, a tökéletes szeretet hassa át; és a nem kifejezett (burkolt) kívánságnak csak akkor lehet eredménye, ha az embernek természetfeletti hite van.”⁸³

Mindez két dolgot jelent. Egyrészt lehetséges tehát az Egyház határain túl is üdvözülni, másrészt viszont azt is, hogy kifejezetten az Egyházzal

⁸²XII. Pius: M. C. DH 3804.

⁸³DH 3872.

szemben nem! A más vallású embert is a katolikus Egyház üdvözíti, mert esetleges jó szándéka hozzá kapcsolja. Egy más vallású embert is csak Krisztus üdvözítheti. Tehát nem a pogány vallása által, hanem sokkal inkább hamis vallása ellenére üdvözülni, mert Isten figyelembe veszi emberileg nézve legyőzhetetlen tévedését (error invincibilis).

Az istenhit nélküli emberre azonban ez nem áll. Az egy és igaz Isten, a mi teremtőnk és urunk, műveiből, az emberi értelem természetes világosságánál biztosan megismerhető. Isten létét bizonyítani lehet. A felnőtt ember önhibáján kívül nem, hanem csak saját súlyos bűne következtében juthat abba a helyzetbe, hogy nem tud Istenről.

A vallástalan ember üdvössége ezért komoly veszélyben van. Szent Pál apostol hirdeti: *„Mert ami benne láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtethetünk. Nincs hát mentségük, mert fölismerték az Istent, mégsem dicsőítették Istenként, s nem adtak neki hálát, hanem belevesztek okoskodásaikba és érteni nem akaró szívük elhomályosult. Kérkedtek bölcsességükkel és oktalanná váltak.”* (Róm 1,20) A Zsidókhoz írt levélben pedig ez áll: *„Hit nélkül pedig nem lehet senki sem kedves, aki ugyanis az Istenhez járul, hinnie kell, hogy Ő van.”* (Zsid 11,6)

Aki tudva és akarva elhagyja az Egyházat, és haláláig meg nem tér, annak sorsa megpecsételődött: *„Én vagyok a szőlőtő, ti a szőlővesszők. Aki bennem marad, s én benne, az bő termést hoz. Hisz nélkülem semmit sem tehetek. Aki nem marad bennem, azt kivetik, mint a szőlővesszőt, ha elszárad. Összeszedik, tűzre vetik és elég.”* (Jn 15,5)

3. A tolerancia elfajzása – Jegyzet a tolerancia diktatúrájának tüneteiről

Miután meggyőződünk arról, hogy a tolerancia mit jelent filozófiai, valamint teológiai szempontból, és hogyan írható le a keresztény ember életében, továbbá milyen önazonossággal jellemezhető a katolikus hit, vessünk egy pillantást a kifejezés világi megjelenésére.

A tolerancia kifejezést a közéletben leggyakrabban az antiszemitizmus, a cigányság, a homoszexualitás, a bevándorlás, a rasszizmus kapcsán halljuk. Jellemző szókapcsolata a “zéró tolerancia”, és gyakran együtt jelenik meg az újsütetű “másság”, “kirekesztés”, “gyűlöletbeszéd”, “politikai korrektség” szavakkal. Felfigyelhetünk arra is, hogy a szóhasználat a közbeszédben jellemzően egyoldalú, mert egyes csoportok esetében egészen eltérő módon és mértékben jelenik meg. Másik általános észrevételünk lehet, hogy az aktuálpolitika erőteljesen használatába vette a kifejezést.

Nemcsak az eredeti jelentés különböző torzulásainak lehetünk tanúi, hanem ezzel együtt jár a helytelen cselekvés és megvalósítás megannyi esete is. A tolerancia nevében a véleménynyilvánítás egyoldalú korlátozásának, sőt büntetésének eseteivel találkozhatunk, de ismerjük a gúnyolódás, az ocsmányság, a megbotránkoztatás, a nyilvánvaló hazugság, a nyilvános blaszfémia szabadjára engedésének megannyi esetét is, amit szintén a toleranciára hivatkozva követelnek meg eltűnni mindenkitől. Az állami hatóságok és a bíróságok a törvényhozással karöltve úgy valósítják meg a toleranciát, aminek az eredeti tartalomhoz gyakran kevés köze marad. Mindennek súlyos következményei vannak az Egyházra nézve, amely létében is az abszolút igazság melletti meggyőződést és elköteleződést hirdeti.

“Az igazság oszlopa és biztos alapja”

Az előző fejezet fényében jól látható, hogy a Katolikus Egyház nyíltan vallja, hogy Jézus Krisztus az Úr, és ezért Isten igazságát a maga teljességében és összességében semmilyen más vallás nem képes megragadni és hirdetni.

Az Úr Jézus a megtestesült Ige isteni személye, “az igaz Isten és igaz ember”, ezért Isten üdvözítő útjai kinyilatkoztatásának véglegességét és tökéletességét hordozzák akkor is, ha az isteni misztérium mélysége önmagában transzcendens és kimeríthetetlen marad. Az igazság egyetlen,

teljes és tökéletes, mert aki mondja és teszi, vagyis a cselekvő alany az Isten megtestesült Fia.

Az Úr Jézus szavai, cselekedetei és egész történeti lénye az emberi valóságukat tekintve korlátozottak. Az Istenről elmondott igazság azonban nem veszíti érvényét és nem csorbul amiatt, hogy emberi nyelven hangzik el. A hitünk szerint valljuk, hogy a testté lett Ige az üdvösségtörténet teljes misztériumában – a megtestesüléstől a megdicsőülésig – az Atyából részesedő, valóságos forrása és megvalósulása Isten emberiségné szoló egész üdvözítő kinyilatkoztatásának. A Szentlélek pedig, aki az Atyától és a Fiútól származik, megtanítja az apostoloknak és rajtuk keresztül minden idők egész Egyházának ezt a “teljes igazságot” (Jn 16,13). Ezért a katolikus hit vallja, hogy “az élő Isten egyháza az igazság oszlopa és biztos alapja”. (1Tim 3,15)

Tolerálhatatlan kereszténység?

Krisztus követője tudja, hogy az evangélium üzenete az ellentmondás jele marad a világ végéig. A keresztény ember sorsában is azonosul Mesterével. “Emlékezzetek arra az ígére, amelyet én mondtam nektek: Nem nagyobb a szolga az uránál. Ha engem üldöztek, titeket is üldözni fognak, ha az én ígémet megtartották, a titeket is meg fogják tartani.” (Jn 15,20)

A modern, szekularizált, relativista, pluralista világban nem váratlan, hogy a kereszténységet és az Egyházat manapság egyre erősebb támadások érik. A keresztényeket egyre többször éri hátrányos megkülönböztetés vagy üldözés szerte a világon. Az egyes esetek indítéka ugyan más és más, a politikai és a gazdasági tényezők olykor lényegesen nagy súlyt képeznek, végső soron azonban mégis a tolerancia nevében (amikor a “felvilágosult nyugat” fordul saját “szülőanyja”, a kereszténység ellen) vagy éppen érdekében (amikor az iszlám harcol a “jogaiért”) történik. A kereszténység legnagyobb és megbocsáthatatlan bűne az e világ szemében az, hogy Krisztus keresztjét hirdeti, mint végső és teljes igazságot. E dolgozat keretein belül nincsen lehetőség a politikai és világhatalmi mozgatórugók tüzetes vizsgálatára. Meg kell azonban említenünk az Egyesült Államok és szövetségeseinek, valamint a cionista mozgalomnak és különböző felforgató szervezeteknek (pl. szabadkőművesség) a felelősségét abban, hogy a jogi környezet és a társadalmi hangulat megváltoztatása, valamint az iszlám terrorizmus és különösen az ISIS kialakulása és felfejlődése okán a kereszténység soha nem látott mértékű üldözése zajlik szellemi, kulturális és fizikai szinten egyaránt.

A kereszténységgel szembeni negatív megnyilvánulásokat alapvetően két részre oszthatjuk: intoleranciára (ezalatt a keresztényellenes megnyilvánulásokat és azt érthetjük, hogy megpróbálják a keresztényeket kiszorítani a közéletből és a médiából), valamint diszkriminációra, ami a vallásszabadság törvényi korlátozása, ilyen szempontból pedig súlyosabb az intoleranciánál. Beszélhetünk a vallásszabadság, a szólásszabadság, a lelkiismereti szabadság ellen és a diszkriminatív egyenlőségi politika miatt elkövetett keresztényellenes tettekről. Lássunk néhány illusztrációt, a negatív megnyilvánulásoknak csak néhány típusából hozva példákat, a teljesség igénye nélkül.

Az Úr Jézus test szerint való születésének főünnepével, a karácsony is lett már a félreértelmezett tolerancia áldozata. A nagy nyugati egyházatyának, Szent Ágostonnak az édesanyjáról, Szent Mónikáról elnevezett, Los Angeles-szel egybeépült amerikai városban, Santa Monicában a helyi ateisták a város vezetésénél kezdeményezték, hogy tiltsanak be minden „látogatatlan kiállítást” a közterületen. Az ötlet bevallottan a betlehemek ellen irányult.⁸⁴ A Freedom From Religion Foundation elnöke, Annie Laurie Gaylor szerint⁸⁵ a vallás egyszerűen nem való a közterekre, és épp elég, hogy minden sarkon „adómentes” templom áll. Továbbá szerinte a döntés az állam és az egyház szétválasztásának fenntartását szolgálja.

A brüsszeli városházán 2012-ben úgy döntöttek nem állítják fel a hagyományos karácsonyfát a város főterén, csak egy erősen leegyszerűsített stilizált “elektronikus télfát” állítanak. A helyette felállított installációval a város lakosságának már majdnem negyedét kitevő muszlimok érzékenységét szeretnék tiszteletben tartani⁸⁶, más források szerint viszont egyszerűen csak modernitásukat akarják demonstrálni.⁸⁷

2014-ben Femen-füriák pusztították el a betlehemi jászlat Brüsszelben – bizonyára a tolerancia és a nők jogai jegyében. Ugyanezen keresztényellenes és feminista szervezet egy tagja Ferenc pápa karácsony napi Urbi et Orbi áldása után nem sokkal a római Szent Péter tér Betleheméből a Kisded Jézus szobrát felkapta és hangos ordítások közepette elvitte. A félmeztelen nő keblein a God is woman (Isten egy nő) felirat volt olvasható.

De nem csak a karácsony átértelmezési vagy megsemmisítési kísérletei illusztrálják a kereszténység elleni nyílt támadásokat. 2011-ben történt,

⁸⁴http://mandiner.blog.hu/2012/11/21/szekularis_monica-show_tilos_betlehemezni (U.l.: 2015.06.16.)

⁸⁵<http://latimesblogs.latimes.com/lanow/2012/11/nativity-scene-ban-the-atheists-won-on-this.html> (U.l.: 2015.06.16.)

⁸⁶<http://www.bbc.com/news/world-europe-20302574> (U.l.: 2015.06.16.)

⁸⁷<http://www.euronews.com/2012/11/12/many-are-not-fans-of-brussels-modern-art-christmas-tree/> (U.l.: 2015.06.16.)

hogy az Európai Bizottság diákoknak készített naptárából kimaradtak a keresztény ünnepek, így a karácsony és a húsvét is, amelyben azonban szerepeltek a zsidó, a mohamedán, a hindu, a szikh és a kínai ünnepek.⁸⁸

Az Európai Emberi Jogi Bíróság 2012-ben helyben hagyta a svéd bíróság azon döntését, ami alapján börtönbe kell vonulnia a homoszexualitást kritizáló szórólapokat osztogató négy embernek. A strasbourgi bíróság ítélete szerint a svéd bíróság döntése nem sértette a szólásszabadságot. Amíg tehát a keresztény tanítás kritizálása, a keresztényellenes megnyilvánulás, a nyilvános blaszfémia (pl. homoszexuális felvonulásokon, egyes művészeti kiállításokon) a szólásszabadság részeként értelmezendő, ugyanakkor a homoszexualitásról szóló keresztény, egyházi tanítás pusztá kifejtését vagy megvédését is „gyűlöletbeszédnek”, „homofóbiának” értékeli a nemzetközi jogvédő szervezetek, szankciókkal sújtják a helyi hatóságok, amit precedens értékűen helyeselnek a nemzetközi bíróságok is.

2013. április 23-án este Brüsszel főpásztorát, André-Joseph Leonard érseket négy félmeztelen Femen-aktivista támadta meg a Brüsszeli Szabadegyetemen a „Blaszfémia: büntett vagy véleménysszabadság” címmel rendezett konferencián. Miközben a belga püspöki konferencia elnöke beszédét tartotta, négy félmeztelen aktivista lépett a pódiumra, akik kiabálások és rikácsolások közepette a Lourdes-i Madonnát ábrázoló flakonokból vízzel locsolták le az érseket – futó kamerák előtt. Eközben az egyik meztelen fűria egy plakátot tartott a kezében a következő felirattal: „Stop Homophobie”. Mind a négy aktivista provokáló és szentségtörő feliratokat mázolt a felsőtestére: „My body, my rules”; „Anus Dei is coming”; „Godsavethegouine”; „Ingaywetrust”.⁸⁹ Leonard érsek csendben várta meg a támadás végét, és nem védekezett. Olykor becsukta a szemét, kezeit pedig összekulcsolta. A jelenet után az erősen átázott érsek megcsókolta az egyik földre dobott Lourdes-i Szűzanya figurát. Az aktivistákat a biztonsági emberek elvezették. Az érseket már korábban is érték durva fizikai és jogi természetű támadások azért, mert az Egyház hitét és tanítását hirdette és képviselte.

A művészi élet is állandó terepe a keresztényellenes megnyilvánulásoknak. Szomorú példa erre Nitsch és Serrano zsidó alkotók – Magyarországon is teret kapott – Krisztus-gyalázása, vagy Győrffy László Szegeden kiállított botrányos és ocsmány műve. Figyelemre méltó, hogy jellemzően sohasem például a Tóra, a Talmud, a menóra válik az efféle megbotránkoztatás

⁸⁸http://erdely.ma/hitvilag.php?id=83357&cim=kihagytak_a_kereszteny_unnepeket_az_eu_s_naptarbol (U.I.: 2015.06.16.)

⁸⁹<http://www.katolikus-honlap.hu/1301/brusszel.htm> (U.I.: 2015.06.16.)

tárgyává, ami ellen a hatóságok és a jogvédő szervezetek egészen biztosan a lehető legszigorúbban fel is lépnének, de nem is éppen bármelyik távolkeleti vallás szimbólumai. A progresszív baloldali ideológusok szeretik a vallásellenes művészetet – egészen addig, amíg az keresztényellenes.⁹⁰

Ismert a norvég közszolgálati televízió egyik legismertebb, legkedveltebb műsorvezetőjének, Siv Kristin Sællmannak az esete is. A helyi muszlim közösség vezetői tiltakozásba kezdtek, amiért a tévéhíradó egyik adásában a nyakláncán keresztet viselt. „A nyakláncan függő kereszt sérti az iszlámot”, „ez a jelkép sérti a tévécsatorna semlegességét” – mondták. Ezt követően megtiltották, hogy a műsorvezető viselje ezt a mindössze 1,4 centiméternyi kis keresztet – tájékoztat a Vatican Insider.⁹¹

A történet emlékeztet Nadia Eweida esetére, aki a British Airways alkalmazottjaként vezetői utasításra a munkahelyén nem viselhetett a nyakában keresztet. Az Emberi Jogok Európai Bírósága hét év elteltével hozott ítéletet az ügyében: a bíróság végül elismerte, hogy ez diszkriminatív intézkedés volt feljebbvalói részéről.⁹²

A keresztényekkel szemben azonban a nyílt pusztítás is zajlik. Ferenc pápa kijelentette: ma több vértanúja van az Egyháznak, mint az első századokban.⁹³ A kereszténység a legüldözöttebb vallás. Felmérések szerint világszerte a vallási indítékú üldözések 75-80 százaléka keresztények ellen irányul, évente 170 000 keresztény veszíti életét hite miatt, az üldözést elszenvedő hívők száma megközelíti a 200 milliót – szerepel az Európai Unió Püspöki Konferenciáinak Tanácsa által közzétett jelentésben.⁹⁴

A Vatikáni Rádió olasz szerkesztősége az Open Doors International, a Kirchein Not (Szükséget Szenvedő Egyház), az Amnesty International és a Human Rights Watch adatait gyűjtötte össze⁹⁵, amelyek azt igazolják, amit Ferenc pápa is metsző élességgel fogalmazott meg a 2015. március 15-i vasárnapi Úrangyala imádság során: „A keresztényeket üldözik”.⁹⁶ Az utóbbi két évben a hitükért megölt keresztények száma az általuk összesített adatok szerint a négyszeresére emelkedett, 1201-ről 4344-re. Ebben az időszakban 1602 keresztény templomot gyújtottak fel vagy romboltak le.

⁹⁰<http://www.nationalreview.com/article/418083/liberal-hypocrisy-blasphemous-art-jonah-goldberg> (U.I.: 2015.06.16.)

⁹¹<http://magyarkurir.hu/hirek/keresztet-viselt-nem-vezetheti-teve-hiradot> (U.I.: 2015.06.10.)

⁹²<http://www.magyarkurir.hu/hirek/pert-nyert-keresztje-miatt-elbocsatott-no> (U.I.: 2015.06.10.)

⁹³<http://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-ma-tobb-vertanu-van-mint-az-első-századokban/?q=kereszt%C3%A9ny%C3%BCl%C3%B6z%C3%A9s> (U.I.: 2015.06.16.)

⁹⁴<http://mno.hu/kulfold/riasztó-valóság-a-legüldözöttebb-vallás-a-kereszténység-1062355> (U.I.: 2015.06.16.)

⁹⁵<http://www.magyarkurir.hu/hirek/ke-ev-alatt-negyszeresere-nott-meggyilkolt-keresztények-száma/?q=kereszt%C3%A9ny%C3%BCl%C3%B6z%C3%A9s> (U.I.: 2015.06.16.)

⁹⁶<http://www.magyarkurir.hu/hirek/ferenc-papa-isten-ingyenesen-es-igazan-szeret-minket> (U.I.: 2015.06.16.)

A Vatikáni Rádió közlése szerint a keresztényüldözés feketelistáján az első tíz országból nyolc muszlim. A listavezető mégis Észak-Korea, ahol a kommunizmus nevében irtják a keresztényeket, feltehetőleg 50 ezer keresztényt tartanak lágerekben. Üldözés zajlik Kínában is, ahol a katolikus egyház megosztott a földalatti és a hivatalos patrióta egyház között. Irakban 2000-ben még másfél millió keresztény élt, az amerikai háború következtében bekövetkezett káosz miatt azonban a többségüknek el kellett menekülnie vagy megölték, mára csak egyharmaduk maradt az országban.

A muszlim országokban a keresztényüldözés formája lehet gazdasági, etnikai vagy vallási jellegű. A legnehezebb helyzetben a Közel-Keleten Irán, Irak és Szíria, míg Afrikában Líbia, Nigéria, Szudán és Szomália és Kenya keresztényei vannak. Az iszlamista al-Shabaab, valamint a Boko Haram terrorszervezet tart rettegésben mindenkit: falvakat gyűjtenek fel, embereket ejtenek túszul, tesznek szexuális rabszolgává, vagy gyilkolnak meg. Irakban és Szíriában és Líbiában az Iszlám Állam terrorszervezet fegyveresei tartják rettegésben a lakosságot és kényszerítik menekülésre a keresztényeket. A keresztények látványos tömeges kivégzéseinek képeit az egész világ ismerheti. Az Iszlám Állam 2014. júniusában lerohanta Irak második legnagyobb városát, az ősi Ninive helyén épült Moszult, ahol nagy lélekszámú keresztény lakosság élt kétezer éve. A polgárháború kitörése előtt 1,8 millió keresztény élt Szíriában, jelenleg 1,1 millióra tehető a számuk, és sokuk menekültként él saját hazájában.⁹⁷

2015. március 27-én, pénteken az ENSZ Biztonsági Tanácsa ülésének középpontjában a világszerte fokozódó keresztényüldözés problémája állt. A nemzetközi közösség és a világ közvéleménye egyre inkább tudatára ébred annak, hogy a keresztényüldözés világjelenség, és az utóbbi évek terrorakcióinak legfőbb célpontja a kereszténység. A statisztikák szerint a vallási okból elkövetett terrorcselekmények közel hetven százaléka az utóbbi húsz évben a keresztények ellen irányult, és ez a tendencia csak erősödik.⁹⁸

A vallásos érzék megtámadása a tolerancia nevében

Az előző fejezetben röviden áttekintettük, hogy a kereszténység és a relativista diktatúra lényegében mondanak ellent egymásnak. Amíg az Egyház igehirdetésének alapvető üzenete az, “hogy Jézus nevére hajoljon

⁹⁷<http://www.magyarKurir.hu/hirek/okumenikus-imaorat-tartanak-martirhalalt-halt-keresztenyekert-budapest/?q=kereszt%C3%A9ny%C3%BCl%C3%B6z%C3%A9s> (U.l.: 2015.06.16.)

⁹⁸<http://www.magyarKurir.hu/hirek/az-ensz-biztonsagi-tanacs-keresztenyuldozesrol-targyalt/?q=kereszt%C3%A9ny%C3%BCl%C3%B6z%C3%A9s> (U.l.: 2015.06.16.)

meg minden térd az égben, a földön és az alvilágban, és minden nyelv vallja, hogy »Jézus Krisztus az Úr!« az Atyaisten dicsőségére” (Fil 2,10-11), a tolerancia relativista értelmezése nem tűr meg semmiféle isteni igazságra és törvényre való hivatkozást. Bár egyedül a kereszténység állítja, hogy Krisztus a Megváltó, a modernista tolerancia számára a transzcendenciát ismerő és isteni parancsolatokat hirdető vallásokkal szemben mégis fűnyíró-elv érvényesül, sőt az emberi mivolt alapvető vallásossága (*Homo religiosus*) válik megkérdőjelezetté. Így eshet meg, hogy a tolerancia diktatúrájában nemcsak a kereszténység, de az iszlám vallás, és végső soron az ember vallásos érzéke is gyalázat és gúny tárgya lehet. Ennek illusztrálására érdemes röviden áttekintenünk a Charlie Hebdo esetét, mint “állatorvosi lovat”, amely egyszerre világít rá a világpolitikai érdekek és háttérhatalmak feszültséget szító játékaira, de példázza a tolerancia diktatúrájának Istennel szemben gyakorolt sátáni cinizmusát, gögjét, valamint a mélységes képmutatását és hamisságát is.

Egy állatorvosi ló – a Charlie Hebdo esete

2015. január 7-én két fekete csuklyás fegyveres támadt rá AK-47-es géppisztolyokkal a francia satirikus magazin, a Charlie Hebdo szerkesztőségére. Legalább 12 ember meghalt, köztük két rendőr. A terrorakcióban 4-en súlyosan megsérültek, és négy könnyű sérült is lett.⁹⁹

Az egyébként már évtizedek óta működő, 1969-ben alapított (kezdetben L'Hebdo Hara-Kiri néven futó) francia satirikus lap 2006-ban hívta fel magára a világ figyelmét, amikor lehozták a már előzőleg is nagy viharokat kavaráó dán Mohamed-karikatúrákat, és kiegészítették a saját karikatúráikkal is.

A rákövetkező vasárnap, január 11-én milliós tömeg részvételével megkezdődött vasárnap Párizsban a terrorizmus elleni történelmi tiltakozó menet.¹⁰⁰ Ezzel párhuzamosan 44 – zömmel európai – ország állam- és kormányfője vonult fel Francois Hollande francia államfő oldalán a titkosszolgálat által előzőleg megtisztított és ezután légmentesen lezárt mellékutcajában, kifejezván együttérzésüket a Charlie Hebdo-ügy kapcsán. Az élő adásban a két videót egymáshoz igazították, és így valóban úgy tűnik, amiről a világsajtó beszámolt, hogy a „bátor és határozott” politikusok a hatalmas tömeg élén haladnak.

⁹⁹http://index.hu/kulfold/2015/01/07/fegyveresek_tamadtak_egy_francia_magazin_szerkesztosegere/ (U.l.: 2015.06.10.)

¹⁰⁰http://mandiner.hu/cikk/20150111_a_parizi_menet_eloben (U.l.: 2015.06.10.)

*A befolyásos Politico blog hívja fel a figyelmet arra, hogy az Egyesült Államok elnöke, vagy legalább az alelnöke elmaradt a békemenetről. A Politico egyetlen magasrangú amerikai tisztviselőről sem tud, aki részt vett volna a meneten.*¹⁰¹

*Részvétét fejezte ki Kövér László, a Magyar Országgyűlés elnöke a Francia Nemzetgyűlés és a Francia Szenátus elnökének a Charlie Hebdo satirikus hetilap székházában szerdán elkövetett terrorista merénylet miatt. Hangsúlyozta, Magyarország mélységesen elítéli ezt a példátlanul erőszakos cselekedetet, amely ártatlan emberek életét oltotta ki, és egyben támadást jelent az emberi méltóság és az alapvető európai értékek, mint a szólásszabadság és a demokrácia ellen.*¹⁰²

*A terrorcselekményt követő szerdán, január 14-én a Charlie Hebdo ismét megjelent, újra benne Mohameddel. A lap azonban a szokásos 60 ezer helyett 3 milliós példányszámban kerül piacra. Egyenesen a címlapra kerül most a próféta, aki egy „Je Suis Charlie” feliratú táblát tart a kezében, feje fölött pedig „Tout est pardonné” (Minden meg van bocsátva) olvasható.*¹⁰³

“Egy hete a Charlie több csodára képes, mint az összes szent és próféta együtt” – írja vezércikkében Gérard Biard. Szerinte a legtöbbet azon nevettek, hogy a Notre-Dame harangjai is értük szóltak. Mindenkinek köszönetet mondanak, akik valóban kiálltak mellettük, őszintén “Charlie-k lettek”. A többiekre pedig magasról tesznek.

A vezércikkből megtudhatjuk, hogy a szerkesztőség nem fogadja el azt a kritikát, hogy “sajnálom, ami történt, de”. Arra figyelmeztetnek, hogy az a hiba, amikor az ember kimondja azt, hogy “de”. A szerkesztőség szerint a történeteket illetően és magában a szólásszabadságban nincsen “de”.

Szerintük tudniuk kell azoknak a millióknak, akik kijelentették, hogy “Je suis Charlie”, hogy egyben amellet álltak ki, hogy “Je suis la laïcité” (a laicitás, az állam és az egyház teljes szétválasztása). A vezércikk végén pedig a múlt héten szintén mellettük kiálló Ferenc pápának is üzentek: “csak akkor fogadjuk el, hogy a Notre-Dame harangjai értünk szólnak, ha a Femen aktivistái kongatják azokat.”¹⁰⁴

Eközben kilenc év után újabb, a holokauszttagadás témájának szentelt nemzetközi karikatúraversenyt hirdettek Iránban, írja az MTI. A

¹⁰¹http://index.hu/mindekozben/poszt/2015/01/12/az_megvolt_hogy_az_usa-bol_senki_nem_ment_el_a_terrorellenes_felvonulasra/ (U.l.: 2015.06.10.)

¹⁰²<http://nol.hu/belfold/kover-ez-tamadas-az-alapveto-europai-ertekek-ellen-1508525> (U.l.: 2015.06.10.)

¹⁰³http://index.hu/kultur/media/2015/01/12/charlie_hebdo_szerdai_cimlap/ (U.l.: 2015.06.10.)

¹⁰⁴http://index.hu/kultur/2015/01/14/kiderult_min_nevettek_napokig_a_charlie_hebdonal/ (U.l.: 2015.06.10.)

pályaműveket április 1-jéig várták, az első három helyezettet 12 ezer, 8000, illetve 5000 dollárral jutalmazták. A legjobbnak ítélt munkákat a teheráni Kortárs Palesztin Művészeti Múzeumban és több más helyszínen mutatták be.¹⁰⁵ A karikatúráversenyt a világsajtó mélyen elítélte.

Az év elején jelent meg és került fel az internetre Michel Houellebecq *Soumission* (Behódolás) című regénye, ami Európa végét írja meg. A történet szerint 2022-ben egy muszlim lesz Franciaország elnöke. “Je suis Charlie” – mondta megindultan Michel Houellebecq francia író a Canal+ csatornán a Charlie Hebdo elleni támadás másnapján felvett interjújában.

Houellebecqről készült karikatúrával jelent meg a Charlie Hebdo szatirikus újság akkor, amikor két fegyveres bement a szerkesztőség épületébe, és végül 12 embert meggyilkolt. Emiatt az író ekkor felfüggesztette könyve kampányát.

“A véleményszabadságnak nincsenek határai” – hangoztatta Houellebecq a *The Paris Review*-nak adott interjújában, akinek hatodik könyve az Amazon franciaországi eladási sikerlistájának élén áll.¹⁰⁶

“Akkor kezdjük megint”

A sajtószabadságnak korlátai vannak, alapvető emberi jog, de nem jogosít fel senkit mások vallásának megsértésére. (...) Nem szabad provokálni, megsérteni mások vallását, nem szabad gúnyt űzni belőle – mondta január 15-én Ferenc pápa a Sri Lankáról a Fülöp-szigetekre tartó repülőgép fedélzetén, utalva a Charlie Hebdo szatirikus francia hetilap elleni múlt heti merényletre válaszul a magazin által megjelentetett újabb Mohamed-karikatúrákra.

A pápa szerint a sajtószabadsághoz való jogot mások megsértése nélkül kell alkalmazni. Hangsúlyozta ugyanakkor, hogy megengedhetetlen ölni a vallás nevében, amelyet soha nem lehet az erőszak igazolására használni.¹⁰⁷ A pápa a repülőgépen mellette lévő Alberto Gasparrira, a pápai utazások szervezőjére mutatva úgy fogalmazott az őt kérdező újságíróknak: “Ha az én jó barátom, Dr. Gasparri szitkokat szór az anyámra, pofonra számíthat. Ez teljesen normális. Nem szabad provokálni, nem szabad mások vallását sérteni, kigúnyolni. Kötelességünk, hogy kimondjuk nyíltan, legyünk ebben szabadok, de anélkül, hogy bárkit is

¹⁰⁵http://index.hu/kultur/2015/02/03/ujabb_holokauszttagado_karikaturaversenyt_hirdettek_iranban/ (U.l.: 2015.06.10.)

¹⁰⁶http://konyves.blog.hu/2015/01/13/houellebecq_a_velemenyszabadsagnak_nincsenek_hatarai (U. l.: 2015.06.10.)

¹⁰⁷http://index.hu/kulfold/2015/01/15/papa_a_terrorrol_ha_a_baratom_szidja_az_anyamat_pofonra_szamithat/ (U.l.: 2015.06.10.)

megsértenénk. Mert ugyan igaz, hogy nem szabad erőszakosan válaszolni, de ha a Gasbarri doktor, jó barátom, sértő szóval illetné az anyámat, számíthatna arra, hogy behúzzok neki! Ez normális! Normális! Nem szabad provokálni, nem szabad megsérteni a többiek hitét, nem lehet gúnyt űzni a hitből!”¹⁰⁸

Hat héttel a szerkesztőséget ért terrortámadás után megjelent a francia satirikus lap 1179. száma. Ez volt a második kiadás január 7. óta és az első megjelenés a támadásra tett január 14-i szám óta, aminek a címlapján Mohamed tartott fel egy Je Suis Charlie-feliratot, írja a Liberation.¹⁰⁹

A legújabb számnak nem az iszlám próféta van a borítóján, hanem többek között a francia Nemzeti Front elnöke, Marine Le Pen, a volt köztársasági elnök Nicolas Sarközy, ahogy kutyalakban üldöznek egy másik négylábút, ami a Charlie Hebdo-t tartja a szájában. Dühös, acsarkodó kutyaként mutatják be Ferenc pápát a gúnylap címlapján, majd szemtelen megjegyzésként azt ajánlják neki, hogy “olvassza az evangéliumokat, jelesen a hegyi beszédet, melyben Jézus azt ajánlja, hogy ha megütik a jobb arcodat, tartsd oda a másikat is. Egy jó keresztény ugyanis nem bántja a társát, ha az az anyját szidalmazza”. A címlapon a felirat nagyjából azt jelenti, hogy “akkor kezdjük megint”.

A Famiglia Christiana olasz hetilap válaszként farizeusoknak nevezi a lapot, és idézi a híressé vált állítást, “Je suis Charlie”, hozzátéve, “mais je suis pretentieux et je suis moraliste”, De azért követelőző és moralista is vagyok!¹¹⁰

A francia satirikus lap elleni merénylet túlélői által összeállított első számból már 7 950 000 példányt nyomtak, amiből kicsit több, mint 7,1 milliót Franciaországban terjesztettek, 760 ezer pedig 25 külföldi országban fogyott el, mondta Patrick André, a lapot terjesztő MLP igazgatója a Huffington Postnak.¹¹¹ A lapnak már több mint 220 ezer előfizetője van.¹¹² A lap bevételei az tízmillió eurós nagyságrendűre nőttek.¹¹³

¹⁰⁸<http://www.magyarkurir.hu/hirek/papai-sajtokonferencia-sri-lankarol-fulop-szigetekre-tarto-repulo-fedelzetem> (U.l.: 2015.06.16.)

¹⁰⁹http://ecrans.liberation.fr/ecrans/2015/02/23/c-est-reparti-a-la-une-du-nouveau-charlie_1208359 (U.l.: 2015.06.10.)

¹¹⁰http://hu.radiovaticana.va/news/2015/02/26/a_famiglia_cristiana_a_charlie_hebdor%C3%B3l_farizeusok_vagytok!/1125801 (U.l.: 2015.06.10.)

¹¹¹http://www.huffingtonpost.fr/2015/02/08/charlie-hebdo-8-millions-exemplaires-abonnes_n_6638784.html (U.l.: 2015.06.10.)

¹¹²http://index.hu/mindekozben/poszt/2015/02/08/mar_kozel_8_millio_peldanyal_jar_a_charlie_hebdo/ (U.l.: 2015.06.10.)

¹¹³http://index.hu/kultur/media/2015/01/29/a_charlie_hebdo_uj_szama_13_millio_euros_bevetelt_es_80_ezer_uj_elofizetot_hozott/ (U.l.: 2015.06.10.)

A Charlie Hebdo-val viccelni nem lehet

A Charlie Hebdo egyik karikatúráját merészelte átrajzolni egy 16 éves francia gimnazista. A diákot azért vették őrizetbe január harmadik hetében Nantes-ban, mert aktualizálta a francia lap egyik híres címlapját. Az eredeti karikatúrán Mohamed próféta a Koránt tartja maga elé a golyózáporban, és azt mondja: “Ez szar, nem véd a golyók ellen”. Az átrajzott karikatúrán viszont ezt az egyiptomi tüntetésekre reagáló címlapot tartja elé a Charlie Hebdóban Charb néven rajzoló, – a szerkesztőség elleni támadásban az egyik meggyilkolt – karikaturistája, Stéphane Charbonnier. A diák karikatúrájának szövege: a Charlie Hebdo nem véd a golyók ellen.

Vajon hol vannak a szólásszabadság határai? Az előzetes letartóztatással nyomatékosított jogértelmezés szerint ugyanis bárkivel és bármivel lehet viccelni, kivéve a Charlie Hebdo-val. A rendőrök szerint itt a szólásszabadság határa: letartóztatták a fiút a terrorizmus dicsőítéséért, amiért akár többérvnyi fegyház is kaphat.

Nem ez az első eset, hogy ezzel a váddal előzetes letartóztatásba helyeznek valakit. Ugyanezekben a napokban két diáklányt kaptak el a rendőrök, mert hangosan azt kiabálták, hogy ők a Kouachi fivérek női változata, és nemsokára már gépfegyverük is lesz. Január második hetében pedig Dieudonné M'bala M'bal humoristát tartóztatták le ugyanezzel a váddal. Astand-up komikus bűne annyi volt, hogy a vasárnapi párizsi terrorizmus elleni menet után ezt írta ki Facebook-oldalára: “Je me sens Charlie Coulibaly” (Charlie Coulibalynak érzem magam). Dieudonné a Charlie Hebdo szatirikus lap szerkesztősége és azt követő terrortámadások áldozataira emlékező tüntetők “Charlie vagyok” jelszavát úgy forgatta ki, hogy hozzátette a párizsi kóser élelmiszerboltban négy túsztát megölő Amédy Coulibaly vezetéknévét.¹¹⁴

A Charlie Hebdo további hatásai

A Tokió Simbun lehozta a Charlie Hebdo-nak azt a Mohamed-címlapját, ami a párizsi szerkesztőség elleni véres támadás után jelent meg. Azzal indokolták az átvételt, hogy az olvasóknak kell megítélniük, milyen problémát okoz az újabb Mohamed-karikatúra. Pár nappal később viszont meghátráltak, és egy Bocsánatkérés a muszlimoktól című közleményben

¹¹⁴http://index.hu/kulfold/2015/01/22/megvan_kivel_nem_lehet_viccelni_nem_nem_mohamed_es_nem_is_jezus/ (U.l.: 2015.06.10.)

*jelezték: Lapunk megsértette a mohamedánokat egy Mohamed-karikatúra újraközlésével. Ezért őszintén bocsánatot kérünk.*¹¹⁵

Négyen meghaltak és negyvenöten megsérültek a Nigerben kitört zavargásokban, írja az MTI. Zinderben, az afrikai ország második legnagyobb városában tüntetések kezdődtek a Mohamedről karikatúrát közlő Charlie Hebdo francia újság ellen, aminek következményeként templomokat és egy francia kulturális központot gyújtottak fel a zavargók.

Az AFP francia hírügynökség szerint legalább hét templomot gyújtottak fel az afrikai ország fővárosában, Niamey-ben.

A volt francia gyarmaton ma már a fővárosban folytatódtak a zavargások, a helyi követség figyelmeztette is az ott lakó francia állampolgárokat, hogy ne menjenek ki az utcára. A demonstrálók francia vállalatok, bárók, szállodák és italkereskedések épületeit támadták meg, majd fosztották ki.

*Niger területén számottevő muszlim kisebbség él, akik a Párizsban történt terrortámadás után Mohamedet ábrázoló címlappal megjelenő Charlie Hebdo francia magazin ellen kezdtek el tüntetni, ami zavargásokba torkollott több városban is.*¹¹⁶

*A PEN irodalmi és emberi jogi szervezet márciusban jelentette be, hogy a Charlie Hebdo a PEN Amerikai Központjának május 5-i gáláján Toni és James C. Goodale-díjat kap a szólásszabadság bátor képviselétéért. A Charlie Hebdo francia szatirikus magazin díjat átvevő képviselőit – néhány író bátor tiltakozása ellenére – álló ovációval köszöntötték kedden a nemzetközi írószervezet New York-i Természettudományi Múzeumban megrendezett irodalmi gáláján.*¹¹⁷

¹¹⁵http://index.hu/kultur/media/2015/01/30/egy_japan_lap_bocsanatot_kert_a_charlie_hebdo-cimlapert/ (U.l.: 2015.06.10.)

¹¹⁶http://index.hu/kulfold/2015/01/17/keresztény_templomokat_gyujtogatnak_a_tuntetok_nigerben/ (U.l.: 2015.06.10.)

¹¹⁷<http://www.napigazdasag.hu/cikk/42741/> (U.l.: 2015.06.10.)

4. “Mi az igazság?” (Jn 18,38)

A János-passióban Jézus Krisztus vallja magáról a kihallgatás során: “*Arra születtem, s azért jöttem a világba, hogy tanúságot tegyek az igazságról. Aki az igazságból való, hallgat szavamra.*” Erre válaszul hangzik el Pilátus merengő kérdése: *Ti esztinalétheia* - “*Mi az igazság?*” (Jn 18,38)

Először is le kell szögeznünk a filozófiailag és teológiailag egyaránt megerősített állítást, hogy az emberi intellektus képes megismerni az igazságot.¹¹⁸ Az Egyház dogmatikus hite, minden tanítóhivatali megnyilatkozása és tevékenysége ezen a meggyőződésen nyugszik. A római pápából és a püspökök testületéből álló egyházi Tanítóhivatal határozottan kiáll az intellektus képessége mellett, miszerint az képes az igazságot felismerni. Az igazság ontológiailag és logikailag is megelőzi a tagadást. Soha nem kereshetnénk az igazságot, ha nem tudnánk róla. Az igazságra való rákérdezés lehetőségi feltétele és vezérlője az igazság. Sohasem kérdezhetnénk arra, amiről eleve semmit sem tudunk.

Másodsorban észrevehetjük, hogy ember az igazságra való rákérdezésben szembesül önnön paradoxonával: bár ő maga véges (kontingens, történelmi, metodikai határoltság), mégis vágyik a végtelenre, a teljességre. Az igazságra való rákérdezés során az embernek rá kell jönnie, hogy lényé legmélyén a teljes igazsághoz van rendelve, ezért az igazság kérdése az embert Istenhez vezeti el. Az ember állandó kérdezése annak a jele, hogy ráutalt egy tőle nagyobb válaszra, a Teljességre, aki maga az Isten.¹¹⁹ A teológia szerint a történelem voltaképpen út a kifürkészhetetlen Titok felé.¹²⁰

Az ember azonban nemcsak “kérdező” lény, hanem az isteni kinyilatkoztatás okán – és ontológiailag ez az elsődleges – “meghívott, megszólított” is. Az igazság keresése és követése a lelkiismeret legfontosabb kötelessége. Ez az, amire a lelkiismeret szabadsága irányul. Ahogy Szent II. János Pál tanítja¹²¹: ha létezik az igazság keresésében a saját út tiszteletben tartásának joga, akkor előbb és még inkább létezik mindenki súlyos kötelezettsége az igazság keresésére és a megismert igazsághoz való ragaszkodásra.¹²² Boldog John Newman bíboros, aki a lelkiismeret jogainak jeles képviselője, ebben az értelemben állította

¹¹⁸II. János Pál pápa: *Fides et Ratio* 13. p.

¹¹⁹Papp Miklós: *Az Igazság az örökmécsnél van. Az erkölcsi igazság komplexitása.* in: *Az Igazságról, Sapientia Füzetek* 19, Vigilia Kiadó, Budapest 2011, 144.

¹²⁰II. János Pál pápa: *Fides et Ratio*, 11. p.

¹²¹II. János Pál pápa: *Veritatis Splendor* enciklika, 34. p.

¹²²Vö. *Dignitatis Humanae*. Továbbá: XVI. Gergely: *Mirarivos arbitramur* enc., 1832. VIII. 15.; IX. Pius: *Quantum cura* enc., 1864. XII. 8.; XIII. Leó: *Libertatis praestantissimum* enc., 1888. VI.20.

nagyon határozottan: “A lelkiismeretnek azért vannak jogai, mert vannak kötelességei.”¹²³

Az ember tehát metafizikai értelemben szellemi lény, akinek méltósága a végtelen abszolútumra (Istenre!) irányuló teremtettség mivolta felől közelítve válhat csak érthetővé.

Az emberi a létnek, a tiszteletnek és a méltóságnak ez az abszolút jellege nem tekinthető autonómnak és nem vezethető le teljesen saját alapjából. Az ember véges és mulandó lény, ezért az ember az abszolútumra vonatkozó lényegét nem vezetheti le a saját immanenciájából, hanem csak a transzcendenciában alapozhatja meg, amely felé a szellem irányul. Abszolút méltóságot csak egy abszolút Istennel kapcsolatban lehet feltételezni. Így ha a megértést következetesen végezzük, szükségszerűen fölfedezzük az igazságkereső ember vallásos természetét.

4.1 A kultúra a megismert igazság közösségi kifejeződése

A kultúra a közösség életét alakító ismeretek és értékítéletek történelmileg kialakult közösségi kifejeződése. A kultúrában olyan megértésről van szó, amely egyben gyakorlati tudást is közvetít, olyan tudást, amelyhez az értékek, az erkölcs dimenziója szervesen hozzátartozik.¹²⁴

A kultúra alapvető kapcsolatban van a hittel. Mindig ott van az istenségre irányuló kérdés, mint a tulajdonképpeni legfontosabb kérdés, mindig benne van az emberre és a világra irányuló kérdésben, sőt meg is előzi azt. Az Istenre irányuló kérdés megválaszolása által lehetséges a világ és önmagunk megértése is. Az emberiség nagy kultúráiban mindig markánsan megjelenik az istenihez való viszony rendezése. Az “ősök” bölcsessége, a kinyilatkoztatásszerű kezdeti hagyományokra, az istenekkel való érintkezés korára, tehát minden dolgok alapjával való eredeti érintkezésre vezet vissza magát a legprimitívebb kultúra is.¹²⁵ A katolikus keresztény hit a legfontosabb kultúrateremtő erő, mert megmondja, hogy kicsoda az ember, és mit kell kezdenie az életével.

A kultúra természete szerint fejlődőképes. A kultúra mindig az új valósággal való találkozásban, és az új felismerések feldolgozása által bontakozik ki. A kultúra történelmi jelleggel bír, tovább tud haladni, képes

¹²³Certain Difficulties. London, 1868. 2. köt. 250. o.

¹²⁴Ratzinger, Joseph: Hit, igazság, tolerancia. A kereszténység és a világvallások. Jövőgyetem könyvek, Budapest, 2014. 46. p.

¹²⁵V.ö. Eliade, Mircea: Mítoszok, álmok és misztériumok. [ford. Saly Noémi]. Cartaphilus Kiadó, Budapest, 2006.

megnyílni, találkozni. (Meg kell említenünk, hogy itt döntő különbség van a kozmikus-statikussal és a történelmi kultúrák között.¹²⁶)

Bár a kultúra lényegét tekintve kapcsolódik a hithez, paradox módon a vallástalanságnak is megvan a maga "kultúrája". Nem létezik hit, amely ne kötődne kultúrához, de ez fordítva is igaz: a vallástalan kultúra sincs meg a modern technikai civilizáción kívül.¹²⁷ A technikai civilizáció egyáltalán nem semleges vallási és erkölcsi szempontból. Az igazodási pontokat és magatartásokat megváltoztatja, és gyökeresen átalakítja a világ értelmezését.¹²⁸

4.2 Tolerancia a kultúrák között

A kultúrák találkozása az emberiség antropológiai egységén alapul. Az emberi nem történelme és közösségalkotó tevékenysége minden különbözősége ellenére metafizikai értelemben egyetlen egy és ugyanazon lény. Ezt az egy és ugyanazon lényt pedig maga az igazság érinti meg. A különbözőség mindenek előtt abból adódik, hogy az emberi szellem befogadó és felfogó képessége is véges, az áteredő bűn következtében ráadásul elhomályosult. Senki sem tudja megragadni az egészet, és nem mentes a tapogatózás gyötrelmétől. Ezért mondhatjuk, hogy csak az emberre vonatkozó közös igazság vezetheti el a kultúrákat egymáshoz, amely az Istenre és az egész valóságra vonatkozó kérdést és igazságot is mindig magában foglalja.

A kereszténység egészen sajátos hatással bír a kultúrák találkozásának folyamatában. A kereszténység a maga emberképével, egyedülálló kultúrafelfogásával az egyes kultúrákat képes a saját lényege felé fordítani, benső középpontjához vezetni, s ekképpen az igazság felé kormányozni. Éppen ez lehet a kereszténység pótolhatatlan hozzájárulása a kultúrák közötti méltó, toleráns viszonyok kialakításához, mint egyetlen hiteles lehetősége annak, hogy megszűnjenek a merev szembenállások, és helyes értelemben véve kiegészíthessék egymást, hiszen a központi igazsághoz igazodva mindenki a saját termékenységet is ki tudja bontakoztatni. A keresztény meggyőződés szerint a kultúrába sosem szabad bezárkózni. Az egészséges, élő kultúra mindig fejlődőképes.

¹²⁶V.ö. Eliade, Mircea: *Az örök visszatérés mítosza avagy a mindenség és a történelem.* [ford. Pásztor Péter]. – Európa, Budapest, 1998.

¹²⁷Ratzinger, Joseph: *Hit, igazság, tolerancia. A kereszténység és a világvallások.* Jövőegyetem könyvek, Budapest, 2014. 48. p.

¹²⁸U.o. 58. p.

4.3 Az igazság tagadása a kultúra tagadását is jelenti

Korunkban az igazságot előszeretettel helyettesítik a többség véleményével. A relativizmus diktatúrájában mindenkre érvényes igazság nem létezik. A kultúrák sokasága mindannyiunk totális viszonylagosságának a bizonyítéka. Ebben a felfogásban a kultúrát szembeállítják az igazsággal. Mivel az igazság keresése és megélése a kultúra benső lényegéhez tartozik, ezzel a legmélyebb ponton támadják magát a kultúrát, és vonják kérdőre az emberlét metafizikai lényegét. Ez a relativizmus korunk legmélyebb problémája, mert a társadalmi életet alapszövegében kezdi ki, és az ellenálló- és alkalmazkodóképesség lehetőségét vonja el, szó szerint kulturálatlanná tesz.

4.4 A vallások különbözősége

Joseph Ratzinger bíboros, a későbbi XVI. Benedek pápa hívja fel a figyelmet¹²⁹, hogy a modern ember sajátosságához tartozik, hogy egy adott vallás igazságra formált igényét többnyire már nyers tagadásra sem igen méltatja, és pontosan ezt az igényt kívánja viszonylagossá tenni, amikor azt mondja: sok vallás van. E mögött az a meggyőződés figyelhető meg, hogy a változó alakjuk ellenére lényegét tekintve a vallások mind ugyanazok, ezért teljesen legitim és problémamentes, hogy mindenkinek megvan a maga vallása. Ez a nézet azonban nem felel meg a vallás hermeneutikájának, sem történetiségének, mert statikus képben szemléli a vallásokat, nem látja a köztük mutatkozó átmenetet, és teljesen felszínes a szellemi tartalom megítélésében. Valóban létezik persze egyfajta azonosság: kétségtelenül létezik a “szellemi tapasztalásnak” olyan hasonlósága, amely döntőbb, mint a külső formák különbözősége. Számos esetben kimutatható, hogy az istenek alakjai vallásról vallásra cserélődtek és azonos jelentést kaptak. De az is biztos azonban, hogy mindez nem ragadja meg a vallás kérdésének az egészét.

A vallás és a hit viszonya az egészen nagy különbözőségeket mutat. A hit fogalma egyáltalán nem fordul elő az összes vallásban, és nem is játszik lényeges szerepet mindegyikben, és amennyiben egyáltalán előfordul, nagyon különböző dolgot jelent. De hasonlóképpen nagy különbségeket fölfedezve beszélhetünk az üdvösséget illetően is, amely kérdés egyáltalán nem jelenik meg mindenhol, és ahol mégis feltűnik, ott olykor egészen eltérő értelmezésben. A vallások a végső céljukat tekintve is igen különbözőek. Egyáltalán nem célja mindegyiknek, hogy az emberhez

¹²⁹Lásd idézett mű.

eljuttassák Istent, az embert pedig Istenhez. A vallások egészen eltérően viszonyulnak a transzcendenciához, feltéve, ahol egyáltalán ismerik azt; markánsan különbözőek az istenképek, lényeges eltéréseket láthatunk az istenség és az ember, az istenség és a világ, valamint a világ és az ember közötti viszony leírásaiban, az emberképet illetően. A vallási jelenség változatosságára vonatkozó példákat hosszan sorolhatnánk.¹³⁰

Mindebből látszik, hogy az értelem számára a relativizmus minden vallást összemოსni igyekvő javaslata nemcsak járhatatlan, de egyenesen megtévesztő és veszélyes, amikor “vallási békét” sürget a tolerancia nevében.

4.5 Az igazság keresésének főbb zsákutcai

Az első zsákutca, amit itt bemutatunk, a szubjektivizmus filozófiai irányzata, mely a cselekvés alanyának, a személynek túlzott jelentőséget tulajdonít. Itt az igazság teljesen az egyén saját tetszésének van kiszolgáltatva. Ebben az esetben bármilyen bűn esetén korlátlanul lehet hivatkozni a lelkiismeretre. Etikája szerint az erkölcsi törvényt az ember önmagának adja, a kívülről ható törvény erőszak, így könnyen vezet az anarchia felé. A gazdasági és társadalmi életben liberalizmushoz vezet, a közjával és a gyengébbek védelmével szemben az egyéni érdekek érvényesítése.

A relativizmus nézete szerint minden, ami van, csak valamihez viszonyítva van. Pl. a megismerés tárgya megismerőhöz (ismeretelméleti relativizmus), a jó vagy rossz a cselekvőhöz, a kultúrától függő körülményekhez és egymáshoz (etikai relativizmus). A tétel önmagát cáfolja, hiszen ha ez a relativizmusra is érvényes, akkor ellentmondás áll elő (transzcendentális retorzió). A relativizmussal szemben áll a hermeneutikus és metafizikai álláspont, mely szerint bár az abszolút létező csak a relatívban hozzáférhető számunkra, de ez feltételezi az abszolútumot. A relativizmus az Úr Jézus Krisztust is csupán egy vallási zseninek tartja a többi között, az Egyházat pedig csupán egy vallási csoportnak. A XX. század végén elterjedt pragmatikus erkölcsi relativizmus tévtana szerint az emberi cselekvés erkölcsi minőségét nem objektív tényezők (törvény, tárgy) határozzák meg, hanem a viszonylatai és a hasznossága.

Az indifferentizmus közömbösséget, közönyt jelent (lat. indifferentia). Általános értelemben az akarati állásfoglalás hiánya, szoros értelemben az érzelem és az akarat mozdulatlansága az előtte álló tárgyra vonatkozóan. a

¹³⁰Eliade, Mircea: *Vallási hiedelmek és eszmék története I-III.*, [ford. Saly Noémi] Osiris, Budapest, 1995.

kötelező állásfoglalás elmulasztása vagy megtagadásaként a lelki restség egyik formája. A negatív indifferentizmus egyik oka a valódi kiegyensúlyozottságra törekvő lelkiélet hiánya; a lélek nem képes ellenállni az ingerek, információk özönének, ezért kifárad, elgyengül, közömbös lesz, és lemond az igazság kereséséről. Másik jellemző ok lehet a mértéktelenség a munkában és a szórakozásban, ami együtt jár a szükséges lelki felüdülés elhanyagolásával. A hit igazságaival szemben gyakorolt indifferentizmus (hitközöny) teológiai szempontból bűn Isten szeretete ellen, mert elhanyagolja vagy visszautasítja az isteni szeretetét.

A pluralizmus szerint a valóság egymást kiegészítő vagy egymással szemben álló értelmezéseit el kell fogadni, nem lehet egy fölöttük álló egységre, alapelve visszavezetni. Bár az emberi lét Istenre van rendelve, az ember nem Isten szempontjából lát, ezért a pluralizmus az ember, főként a modern ember valóság-megközelítésének alapvető jellemzője. Ezért kényszerűen beszélhetünk metafizikai, tudományos módszertani, világnézeti, etikai, kulturális, társadalmi és politikai pluralizmusról. A pluralizmus akkor válik veszélyessé és illegitimé, amikor homogenizál, mintha mindenkinek egyformán volna igaza, vagyis elvileg tagadja az abszolút igazság létét, egyúttal a hazugság és a tévedés lehetőségét. A pluralizmus a maga radikális formájában végső soron az emberiség egységét tagadja.¹³¹ A kereszténység azonban sem nem pluralista, sem nem monista, hanem a teizmus filozófiai és vallási szemléletével rendelkezik, amely a személyes, mindenható Istent vallja a mindenség teremtetőjének, fenntartójának és gondviselőjének, és ezért az egyetlen eredeti, igaz és végső viszonyítási pontként tekint reá.

A személyes intuícióba vetett hit azáltal válhat tévúttá, hogy elhanyagolja, sőt feleslegesnek, mi több, károsnak is tekinti az igazságért folytatott munkát, erőfeszítést, töprengést, elveti az értelem jelentőségét, és túlzott hangsúllyal és az értelem kontrollja nélkül fogadja el a személyes meglátás és lelkiismeret indításait. Jól illusztrálja ezt a tévedést a protestantizmus története. Luther Márton, majd a többi reformátor mind a személyes intuícióval, az egyéni lelkiismeretre és meggyőződésre hivatkozva fordultak szembe a Tanítóhivatallal, bírálták fölül az Egyház dogmatikus hitét, és értelmezték újra a Szentírást. De már Luther, Kálvin és Zwingli tanítása sem egyezett meg, egyéni intuíciójuk markánsan különböző módokon tértek el a katolikus hittől. Jelenleg 40.000 körülire becsülik a különböző protestáns közösségek és szekták létét, mely szám továbbra is

¹³¹Ratzinger, Joseph: *Hit, igazság, tolerancia. A kereszténység és a világvallások. Jövőgyetem könyvek*, Budapest, 2014. 62. p.

folyamatosan növekszik. A protestantizmus szelleme külön és szakadár, az igazsághoz főződő viszonya pedig lényegileg gőgös. Mindezt leleplezi az a megfigyelhető önellentmondás, hogy az összes irányzat alapítója “pápább a pápánál”, az Egyház fölé helyezkedve magát tekinti vonatkoztatási pontnak, amikor szükségszerűen – mert máskülönben miért is szervezne új csoportot – a maga személyes intuícióját tekinti a Szentírás helyes és érvényes értelmezésének.

A konszenzus-elmélet szerint az igazság sokak megegyezésének az eredője, pusztán statisztikai, matematikai absztrakció, semmi más. A szekularizált polgári demokratikus társadalom, amely egyébként az igazságkeresés itt felsorolt összes tévútját magáénak tudhatja, hajtómotorként választotta a parlamentáris szavazás rendszerét, ahol az egyetlen mérce a döntések kivitelezéséhez a többségi szavazat megnyerése lett. Szó sem lehet kinyilatkoztatott isteni törvényre és parancsra, metafizikai megfontolásokra hivatkozni, valójában az igazságról mint olyanról nem szabad beszélni, hanem fel kell azt cserélni a többségi véleménnyel.

Az ortopraxis egyedüli szempontként való kezelésének tévedése esetén az orhodoxia (igaz hit) helyett ortopraxis (igaz élet) a fő kérdés. A gyakorlat előnyben részesítésre, sőt kizárólagossá tétele marxista örökség, úgy is mondhatnánk, hogy annak legnagyobb tévedése. Mert hogyan is vagyok képes helyesen cselekedni, ha egyáltalán nem tudom, mi a helyes?¹³² Ennek ellenére megfigyelhető, hogy a közéletben szinte kötelező úgy gondolkodni és beszélni az emberről, a társadalmi kérdésekről, a jogról, vagy bármi másról, hogy a vonatkozó metafizikai és teológiai alapok teljesen tisztázatlanok, sőt az efféle szempontok felvetése felesleges, mi több, nem kívánatos és megvetett.

5. A tolerancia diktatúrájának bukása

Az újkor radikális szabadságvágya és a tolerancia relativista diktatúrája mögött alapjában véve egész egyértelműen a következő sátáni ígéret áll: “*olyanok lesztek, mint Isten*”. (Ter 3,5) A összes modern szabadságmozgalom rejtett célja, hogy végre olyanok legyünk, mint Isten: semmitől és senkitől ne kelljen függünk, ne vegyenek körbe bennünket semmilyen korlátok, és senki akarata ne korlátozhassa, sőt lehetőleg ne is befolyásolhassa a miénket. Csakhogy az isteni lényeg nem egoista! Az ilyen isten nem Isten, hanem bálvány, sőt az ördög maga, aki Isten

¹³²Uo. 93-96. p.

paródiája, isten majma. “Az igaz Isten ugyanis lényege szerint teljesen másért való lét (Atya), mástól való lét (Fiú) és másokkal való közösség (Szentlélek). Az ember éppen azért képmása Istennek, mert emberségünk lényegét is a mástól, a mással és a másért való lét jelenti.”¹³³ Ahol az ember ettől próbál megszabadulni, ott az elembertelenedés felé halad. Az igazság lerombolásával magának a létnek a lerombolása felé, egy önmagának ellentmondó, önmagát felszámoló létezés irányába, amit joggal *pokolnak* nevezhetünk.

„Minden önmagával meghasonlott ország elnéptelenedik, minden önmagával meghasonlott város vagy ház elpusztul.” (Mt 12,25) A tolerancia diktatúrájának az ereje az emberi élet végső céljának az elfeledtetéséből táplálkozik. Ha az ember már nem tekinti önmagát antropológiának, aki fölfelé tekint, végső vonatkoztatási pontját nem az üdvösségben és örök életben leli meg, elveszíti az Istennel való élő kapcsolatát, és ezzel mindent, ami biztonságot adhat az életben. Ezáltal pedig minden értelmét veszíti, és minden szó és tett hamissá válik. A tolerancia sem lesz egyéb, mint palástja a hazugságnak, és a cinkosság ideológiája az önzésben és a hiúságban. Ezen az úton lehet járni egy ideig, de a meghasonlás olyan nagy, hogy életben maradni hosszútávon így nem lehet.

A tolerancia diktatúrája gyilkos, mert nemcsak hogy képtelen valódi békét megalapozni, de az igazság kérdésének az elsumákolásával, sőt tagadásával a konfliktusok legfőbb melegágyává válik, és az embert a legbensőbb természetével fordítja szembe. Az ember önmaga, a felebarát, és Isten ellenségévé válik. Ez azonban törvényszerű bukáshoz vezet.

A Katolikus Egyház hite és tanítása, és maga a katolicitás – ami az “egész szerint” valóságot jelent – voltaképpen az egység csodája. Pünkösdkor (vö. Apcsel 2) nem valami „egyennyelv” („egyencivilizáció”) születik, hanem egység valósul meg a sokaságban. Péter apostol pünkösdi beszédében a sok nyelv és kultúra az egy szellemben érti meg egymást. A keresztény hit az egészen egyedülálló üzenetével, ahogyan képes hatni a társadalomra és a globális világra, a hiteles és valódi, vagyis megalapozott és magasrendű célra irányuló tolerancia páratlanul biztos úttá jellemezhető.

Alapos filozófiai és teológiai megfontolásban beláthatjuk, hogy nem a relativizmus bizonyul igaznak, amely az embert és küldetését

¹³³Ratzinger, Joseph: *Hit, igazság, tolerancia. A kereszténység és a világvallások. Jövőgyermek könyvek, Budapest, 2014. 189. p.*

megfoghatatlanná teszi, hanem az emberi lét metafizikai és ontológiai egysége. A becsületes és következetes gondolkodó előtt olyan igazság tárul fel, amely nagyobb nálunk, és ezért mindnyájunkat érint. Aki ettől az egységtől és az igazságtól való függéstől szeretne megszabadulni, a maga emberi lényegét tagadja.

A kereszténység istenfogalma a maga teljességét Szent János szavaiban nyeri el, aki azt mondja: “*Isten a szeretet*” (1Jn 4,8). Isten, aki maga az igazság, maga a szeretet is,¹³⁴ amely legteljesebben Krisztus megváltó szenvedésében, kereszthalálában és feltámadásában mutatkozott meg. Ennek megértése vezethet el bennünket annak belátásához, hogy a tolerancia végső biztosítóka Isten irántunk való irgalma. Az igazság, amit értelmünkkel keresünk, felismerünk és belátunk, és amit akaratunkkal egészen követnünk kell, maga a szeretet.

¹³⁴Ratzinger, Joseph: *Hit, igazság, tolerancia. A kereszténység és a világvallások. Jövőgyetem könyvek, Budapest, 2014.* 175. p.